پاشکۆی
ڕووداو

یەک ساڵ کاری مامۆستایەتی
جەمال نەبەز لە هەولێر ، هەروەها
سەرنجەکانی لەبارەی بارودۆخی ئەوکات
و هەڵگیرسانی شۆرشی ئەیلول و
نەگەڕانەوەی بۆ کوردستان

پاشکۆیەکی تایبەت بە یەک ساڵ کاری مامۆستایەتی د.جەمال نەبەز لە هەولێر
پاشکۆی (ڕووداو)ی ژمارە (188) دووشەممە 2011/11/28
www.rudaw.net

هەولێرەکۆن پەنجا ساڵ لەمەوبەر
(پاییزی 1960 ـ پاییزی 1961)

بیرەوەریی ساڵێک لە خزمەت قوتابیانی مەڵبەندی شانازیی مێژووی کوردستاندا

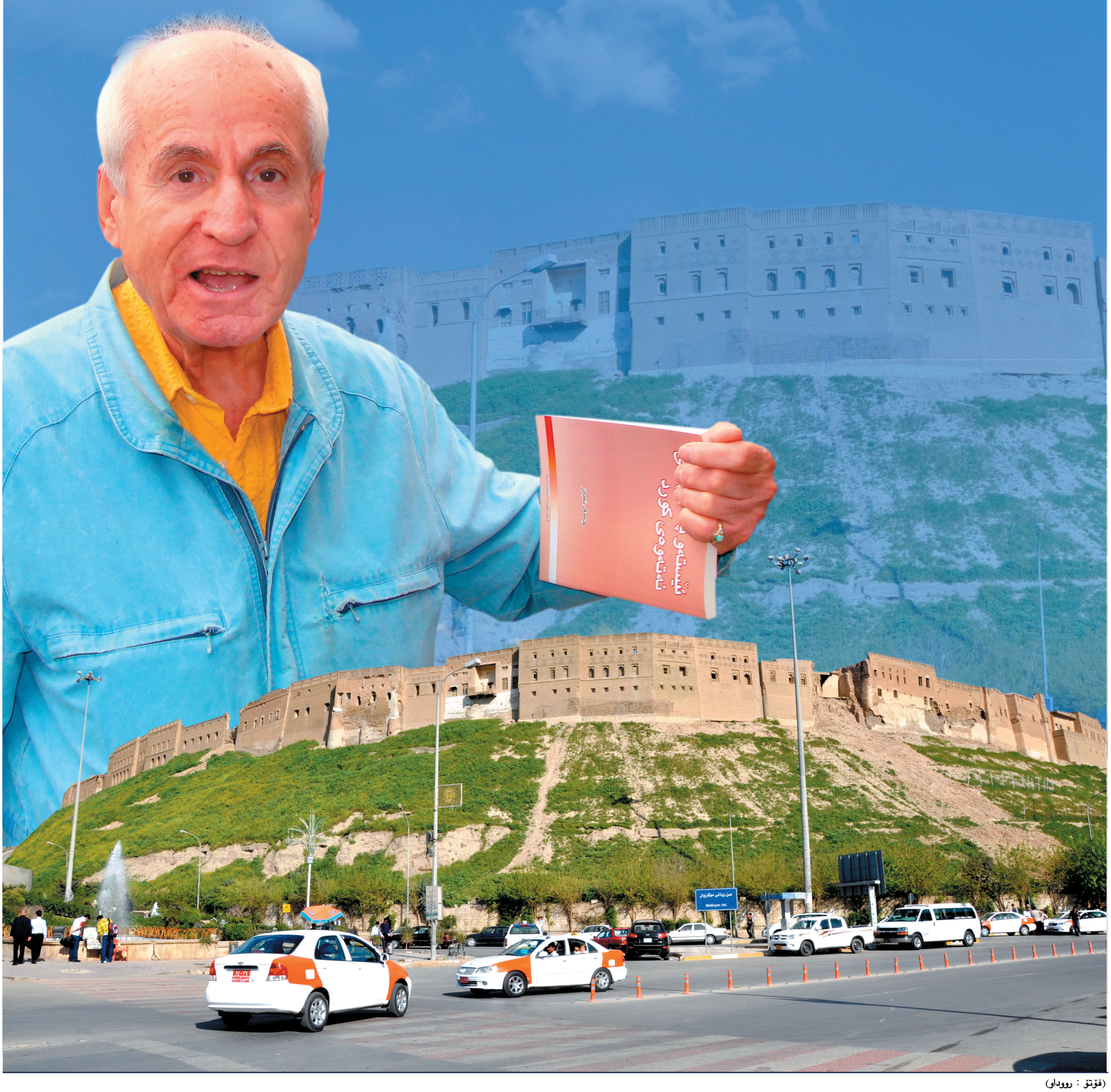

(فۆتۆ : ڕووداو)

جەمال نەبەز
بەرلین

چەند سەرنجێک لەبارەی وشەی هەولێرەوە

هەولێر، ئەگەر کۆنترین شاری خڕەی زەوی نەبێ، ئەوا یەکێکە لە شارە هەرە کۆنەکانی ئەم جیهانە؛ کە هەموو کاتێک نشینگەی خەڵک و هەواری شارستانێتیی فرەڕەنگ بووە. هەرچەندە ئامانجی ئەم وتارە؛ باسی بنەچە و رەچەڵەکی وشەی هەولێر و، مێژووی ئەم هەوارە کۆنەی کورد و کوردستان نییە، لێ؛ ناچارم چەند وشەیەک لەوبارەوە بخەمە سەر کاخەز.

وەک لە سەمیناری (فەلسەفە و ئایینی یارسان، لە فەرهەنگ و کۆمەڵگەی کوردەواری)دا، کە لە 2008/4/26 دا لە شاری یۆتۆبۆری (گۆیتەبۆرگ)ی سوێد پێشکێشمکرد و، لە هەولێر لە2009دا چاپکراو، لەچەند ماڵپەڕێکیشدا بڵاوکرایەوە، گوتم؛ کوردستانی کۆن؛ نیشتمانی لەدایکبوونی زنجیرەیەک رامانی فەلسەفەیی و ئایینی بووە، وەک رامانی هیندۆ ئەورۆپاییە کۆنەکان و میترایزم (پەرستنی خوای خۆر ـ میترا ـ کێشی رۆناکی دژ بە تاریکی) و دێوخوا (دەئێڤا یەسنا > داسنی)، مەزدایزم (زەردەشتێتی ـ کێشی چاکە بەرامبەر خراپە)، مانێتی (رەوانی سووک و پاکژ بەرامبەر لەشی گەمار (پیس و قورس) کە لەئەنجامی ئەمەوە، چەند رامانێکی ئایینی وەک: ئێزدی، یارسان، ئار(ل)ەوی، شەبەک، باجوان (باگوا< باگ (خوا) +مەند/ باگمەند)، هەققە، ئیسلامی کوردی و.. هتد هاتوونەتە کایە. هەروەها، کوردستان شوێنی بەیەکگەیشتنی چەند ئایینێکی بیانی بووە، کە رووبانتێکردووە، وەک: ئایینی مووسا، ئایینی عیسا، ئایینی محەممەد، ئایینی مەندایی (سوببە) و بەهایی. کوردستان؛ ئامانجی داگیرکاریی زمارەیەک لە هۆز و تیرە شەڕانی و دەستدرێژکەرەکانی، وەک: ئاشووری و یۆنانی (رۆمی رۆژهەڵات) و مەخۆل و هۆلاکۆ و تەیموری لەنگ و ئارەب و ...هتد بووە، کە کوردستانیان چەندجار و چەند جار کاولکردووە و کاولکردووەتەوە و، خوێنی هەزاران کوردیان بێپەروا رشتووە.

کوردی کۆن؛ دوو ئیمپراتۆرییتی گەورەیان دامەزراندووە: ئیمپراتۆرێتی میدیا و ئیمپراتۆرێتی ساسان، کە پێتەختی هەردووکیان لە کوردستاندا بوون. یەکەمیان؛ لە ئاکپاتانا (هەمەدان) و دووەمیان لە تیسەفۆن {نێزیک بەخدا (باگەداتە/ واتە خودێ داو) کە نێزیک جەلەولا (گوڵاڵە)یە، ئێستەش سەرەڕای هەموو بەعارەبکردنێکیش هەر کوردستانە}. دامەزرێنەری ئیمپراتۆرێتی ساسان ئەرتەخشێری پاپەکان؛ نەک هەر کورد بووە، بەڵکو لەژێر خێوەتی شوانە کوردەکاندا پەروەردەکراوە و گەورەبووە. بێجگە لەمانەش، کوردستان نیشتمانی چەند فەرهەنگێکی گەشاوەبووە، وەک فەرهەنگی هەتیتی و میتانی و هۆری (خۆری) و ...هتد.

دیارە، ئەم رابردووە پڕ لە هەوراز و نەوالە، مێژووی کوردی ئاڵۆزکردووە، تەونەکانی بەجۆرێک بردوونەتە نێویەک، کە زۆر بە زەحمەت لەیەکجیادەکرێنەوە. ئەمەش رێی بۆ گەلێک کەس کردووەتەوە، کە هەر یەکەیان بە ئارەزووی خۆی، زمان و فەرهەنگ و دیرۆکی کورد، بەزار و مێژووی ئەم داگیرکەر و ئەو داگیرکەرەوە ببەستێ، وەک ئەوەی کە کورد، بوونی لە کوردستاندا هەر نەبووبێ و نەبێ.

دەمێکە بە لێکۆڵینەوە، دەرکەوتووە بۆم کە گەلێک نێوی شار و گوند و دەڤەرەکانی کوردستان، چەند پارچە دەنگێکی سەرنجڕاکێشیان تێدایە. بۆ وێنە"با" (ba) وەک: بادینان، باپشتیان، بامەرنی، باشۆکە (بەعشیقە)، باگۆڤە (بەعقوبە). یان: "وا/ڤا"va/wa، وەک: شەقلاوا، سەڵوەتاوا، رەحیماوا، کورداڤا). یان"ئار ar" وەک (ئاردەڵان، ئارارات، ئارزنجان، ئاراس، ئاربیل)، کە بەلێکۆڵینەوەی زمانەوانیانەی ئەم دەنگانە، هێندەک لە بنەچە و رەچەڵەکی کورد و فەرهەنگەکەی و مێژووەکەی و زمانەکەی و سنووری وڵاتەکەی، سەرەتاتکێیەک دەکەن لێمان. یەکێک لەو نێوانە"هەولێرە"ە، کە بە ئەربیل Erbilیش نێودەبرێ. هێندەک کەسیش هەن، بناوانی وشەکە دەبەنەوە سەر ئەربائیلۆ Erbailo واتە:"چوار خوا"، کە لە سەرچاوە ئارامییەکاندا وشەی "ئەربیل" بەشێوەی "ئەربائیلۆ"نییە، بەڵکو ئاربێلا Arbelaیە، وەک لە پەرتۆکەکەی رۆژهەڵاتناسی ئەلمان (Edward Sachau ئێدوارد زاخاو)دا Die chronik von Arbela، Berlin 1995 هاتووە، کەبەڕێز عەبدولمومین دەشتی لەژێر نێوی (کرۆنۆلۆجیای ئەربێلا)دا وەریگێڕاوەتە سەر کوردی، دەزگەی (سەکۆ) لە بەرلین 1995 بڵاویکردووەتەوە. زاخاو لە زمانی ئارامییەوە کردوویەتی بە ئەلمانی.

شایانی باسە، وشەی Erbil ئەربیل و Hewler هەولێر؛ هەردووکیان هەر یەک شتن"هەولێر" وێنە نوێیەکەیەتی، کە بەم شێوەیەی خوارەوە دەرهاتووە:

ئاربیل > ئاریل> ئارویل> ئاورێل> هاورێل> هەولێر

بەبیروڕای من وشەی "ئارویل" لە دووبەش پەیدابووە: ئارar کە وێنەیەکی دیکەی وشەی ئاگرagir ەو، wêl کە وێنەیەکی دیکەی (wêr واتە warوار، کە بەمانای شوێن و جێ و نشینگە) دێ. وشەی وەلات Welaیش هەر لە بنەچەی وارwar ـ at ـەوە هاتووە، واتە وار ـ ئات war—at. وشەی "ویلایەت" wilayet کە لەسەردەمی ئۆسمانییەکاندا کەوتە نێو زمانی فەرمی بەڕێوەبەرێتییەوە، ئەوەش هەر لە وشەی وەلات Welatەوە هاتووە. دیارە وشەی (ویل wil ئار ـ ویل) لە زمانە ئەورووپاییەکاندا نموونەی هەیە، بۆ وێنە وشەی (ڤیللا Villa خانووی نێودێ، کە ئێستە بە کۆشکی نێوشاریش دەگوترێ) لە وشەی لاتینی Villanusەوە هاتووە کە وشەی Village لە زمانی ئینگلیزیدا مانای "گوند"ە. وشەی (وار war/ وێر wêr شوێنی نیشتەجێبوون/ نیشتمان) و وشەی هەوار hewar یش هەر لەو بنەڕەتەوە سەریانهەڵداوە. بەم پێیە وشەی:

ئاردەبیل < ئاردەڤیل < ئاردەڤیر < ئار + دەڤیر < ئاردەڤەر (واتە شوێنی ئاگر/ دەڤەری ئاگر، کە؛ دەڤەر (شوێن، جێ)یە. پێدەچێ کە دە de لە وشەی دەڤەر devernدا ، دێ dê بێ، واتە گوند gund. دەڤەر؛ واتە: دێ ـ وار: گوندی نیشتەجێبوون.

سەرەتایەک بۆ چوونە نێو باسەکە

لە سێ وتاردا کە لەمەوبەر لە پاشکۆکانی هەفتەنامەی (رووداو)دا بڵاوکراونەتەوە:

1 ـ بەبۆنەی ئاهەنگی پەنجا ساڵەی بەشی کوردیی زانستگەی بەغداوە لە پاییزی 2009 دا/ بەشی کوردیی زانستگەی بەغدا لە 1959 دا چۆن دامەزرا؟ (پاشکۆی رووداو ژ86 چاپی کوردستان 2009.11.16). 2 ـ پرۆگرامی کوردیی رادیۆی قاهیرە لە هاوینی 1957دا چۆن دامەزرا؟ (پاشکۆی رووداو ژ 106 چاپی کوردستان 2010.03.29). 3 ـ پەنجا ساڵ لەمەوبەر / چەند دەمژمێرێک لەگەڵ ئیمامی کۆچکردووی شیعەکانی جیهان؛ ئایەتوللاهولعوزما سەیید موحسینی حەکیم لە پاییزی 1959دا لە نەجەف (پاشکۆی رووداو ژ 116 چاپی کوردستان 2010.06.07)، هەروەها؛ لەپێشگۆتنی (وشەنامەکی ئێیتیمۆلۆژیای زمانی کوردیدا) کە لە (کۆبەرهەم: ژ8، چاپی سەرکاخەز، بەرلین 2008،چاپی ئەلیکترۆنی 2008لە ماڵپەڕەکانی: www.medya.com ، www.kurdbun.de،www.kncsite.com، www.jemalnebez.com باسی ئەوەمکرد، کە چۆن هەر لە قوتابخانەی نێوەندییەوە لە سلێمانی، لە ئەنجامی بەزۆر سەپاندنی زمانی ئارەبی بەسەر قوتابیانی قوتابخانەی نێوەندیی شارێکدا، کەلەوسەردەمەدا، یەک ماڵە ئارەبیی هاوشاریی تێدانەبوو، بووە هۆی سەرکوتکردنی هەڤاڵقوتابییەکانم. ئەگەرچی خۆم هیچ جۆرە کێشەیەکم لەگەڵ زمانی ئارەبی نەبوو، چۆنکە هەر لە منداڵییەوە پێیڕاهاتبووم، بەڵام بەزەییهاتنەوەم بە هەڤاڵەکانی قوتابخانەمدا و، ناچارکردنی مامۆستا کوردەکانیشمان، کە ژمارەیان لە پەنجەی یەک دەست کەمتربوون، بەئارەبیی قسە بکەن لەگەڵمان، منی خستە سەر ئەو بیرەی، خۆم ئامادە بکەم، تاکو لەدواڕۆژدا ببمە مامۆستا و وانە بە کوردیی بڵێمەوە. ئەم ئاواتەشم کاتێک هاتەدی کە خوێندنم لە کۆلێجی پەروەردەی زانستگەی بەغدا، کە لەوەپێش پێیاندەگوت (مەڵبەندی بەرزی مامۆستایان–دارالمعلمین العالیە) تەواوکرد و، بوومە مامۆستا لە قوتابخانە نێوەندییەکانی کەرکووک، پاش دوو ساڵ رەهەندەی زوبێر (شارۆچکەیەکی سەر بەبەسرەیە، دەکەوێتە سەر سنووری کوێت) کرام، پاش ساڵێک لە زوبێر و، لە سەروبەندی کودەتای قاسم و بوونی عێراق بە کۆمار لەجیاتی شانشین و، رێنەدان پێم کە بگەڕێمەوە کەرکووک، بەپێی (قانوونی خواستن و بەکرێدان– قانون الاعارە والتاجیر) درامە قوتابخانەی نێوەندیی و دوانێوەندیی جەعفەرییە لە بەغدا؛ کە قوتابخانەیەکی ئەهلیی شیعەکان بوو. پاش دوو ساڵ لەوێ؛ هێشتا رێنەدراپێم بگەڕێمەوە کەرکووک ، بەپێی فەرمانی ڤەژارەتی زانیاریی عێراق (وزارە المعارف) ژ53455 ی رۆژی 1960/10/5؛ کرام بە مامۆستای قوتابخانەی نێوەندیی زازا لە هەولێر، ئەوجا دوانێوەندیی ئەوێ و، پاشان بە مامۆستای زمانی کوردی لەخوێندنخانەی مامۆستایانی سەرەتایی هەولێر، کە ئەم زمانە تازە چووبووە بەرنامەی خوێندنەوە لەو قوتابخانەیەدا. لەهەولێریش ماوەی ساڵێک خەریکی کاری وانەگوتنەوە بووم، تاخۆم وازم لە کارەکەم هێنا و، لە 1961/11/30 دا بە وازهێنەر (مستقیل) دانرام. ئەگەرچی ڤەژارەتی زانیاریی عێراق، چەندجارێک داخوازینامەی وازهێنانمی نەپەژراند.

ئەم وتارە رووماڵکردنێکی کاروبەسەرهاتمە لەو ساڵەدا، لەگەڵ وێنەیەکی هەلومەرجی ئەو سەردەمەی هەولێر و کوردستان و عێراق و نێوچەکە؛ کە سەردەمێکی تژیی رووداو و رووداو بوو.

بارودۆخی ئەو سەردەمە

کە عەبدولکەریم قاسم لە 1958/7/14دا بە بوون، داوای دەستبەجێ نووساندنی عێراقیان بە کۆماری ئارەبیی یەکگرتووەوە دەکرد، کە لە سووریا و میسر پێکهاتبوو. کۆمۆنیستەکانیش، هەرچەندە لە سەرەتاوە سنگیان بۆ یەکێتیی ئارەب دەکوتا، بەڵام پاش ئەوەی تاڵاوی رژێمی ناسر و یەکێتیی ئارەبیان لە سووریا چێشت، ئەم هەڵوێستەی قاسمیان بەدەرفەتێک زانی بۆ بەربەرەکانێی یەکێتیی ئارەب بە سەرۆکایەتیی ناسر و، هەروەها بۆبەهێزکردنی خۆشیان بەپشتگیریی قاسم ، کە ئەویش دژی نووساندنی عێراق بوو بە کۆماری ئارەبیی یەکگرتووەوە؛ چۆنکە ئەو نووساندنە مانای ئەوەبوو کە سەرکردەیەتیی لەدەست قاسمدا نەمێنێ. لەبەرئەوە؛ ناچاربوو بۆ ماوەی چەند مانگێک سەربەستییەکی فراوان بدا بە کۆمۆنیستەکان، کە ئەوانیش، زۆربەداخەوە، یان لە نەزانی و کەمئەزموونی، یان لە بوونی دەستی نهێنیی دوژمنەکانیان لە ریزەکانیاندا، یان گوێڕایەڵکردنی دەروێشانەی سەرکردەکانیان بۆ رژێمی تاوانباری سۆڤێت، یان لەخۆباییبوونی هوردەبۆرژوایانە، یان هەموو ئەم هۆیانە بەیەکەوە، نەیانتوانی ئەو دەرفەتە هەڵکەوتووە بۆ سووتی خۆیان و گەلی کوردستان و عێراق بەکاربێنن. لەئەنجامی ئەمەوە، خەڵکێکی زۆریان کردە دوژمنی خۆیان. ئەز خۆم لەوسەردەمەدا لەبەغدا دەژیام و، بە باشووری کوردستان و عێراقیشدا دەگەڕام و، وەک گۆڤان (شایەت)ێکی بەچاودیتوو، ئاگام لە رووداوەکان بوو.

پاش هەرای کەرکووک لە 1959/7/14دا و کەوتنی کۆمۆنیستەکان بۆ نێو ئەو داوەی کە نرابووەوە بۆیان لەلایەن بەعسییەکان و تۆرانییەکان و ئیسلامچییەکان و سیخوڕەکانی کۆمپانیای نەوتی عێراق IPCەوە (کە کۆمپانیایەکی نەفتی بەریتانیایی بوو لە کەرکووک) ، قاسمیش وایدەزانی کە ناسیۆنالیستە ئارەبەکان پەکیانکەوتووە و، ترسی بەهێزبوونی کۆمۆنیستەکانی لێنیشتبوو، هەرای کەرکووکی بەهەل زانی و لەپڕ گێڕی گۆڕی بەرامبەر بە کۆمۆنیستەکان و بە "ئاژاوەگێڕ" (فوضوی) نێویبردن، ئەوجا، بەعسییەکان و ناسیۆنالیستە ئارەبەکان و تۆرانییەکان و ئیسلامچییەکان و لایەنگرانی رژێمی دوابڕاو، هەل هەڵکەوت بۆیان کە تۆڵە بستێننەوە لێیان.

ئێدی لەگەڵێک شوێنی عێراق، بەتایبەتی لە بەغدا و کەرکووک و موسڵ، چەند تۆڕێکی تێرۆریستیی نیوەنهێنی بۆ راوەکۆمۆنیست هاتنە کایە و گەلێک کورد و ئارەب تیرۆرکران؛ کە هێندێکیان هیچ پێوەندییەکیان بە کۆمۆنیستێتییەوە نەبوو، وەک مەلا ئەنوەری مایی لە موسڵ، مەلا سەدیقی بلووکێنی لە کەرکووک و گەلێکی دی، کەچی، قاسم؛ نەک هەر لەسەری نەکردنەوە، بەڵکو لە وەرامی پرسیاری رۆژنامەوانێکدا لەوبارەوە، گوتی:"ئەوان (کۆمۆنیستەکان) جاران خراپەیان بەرامبەر خەڵک دەکرد؛ خەڵکیش ئێستە بەوشێوەیە تۆڵەی خۆی دەکاتەوە لێیان". ئەمە "فەرموودە"ی سەرۆکی دەوڵەتێک بوو، کە پاراستنی تاکتاکی گەلەکەی، بێ جیاوازی، ئەرکی سەرشانی بوو. هەروەها وەفا و پێزانینی کەسێک بوو بەرامبەر بە دەستەیەک، کە قاسمیان بە "رێبەری تاقانە" و "رۆڵەی گەل" و "باوکی دێمۆکراسی" نێودەبرد و، لەسەر شەقامەکان دەیانقیژاند: "بژی گەل و سوپامان x کەریمە پێشەوامان". ئەم بەدڕەوشتی و کورتبینییەش؛ زۆر لەسەر قاسم کەوت. هەرچەندە دوایی دەرکەوت بۆی کە بەهەڵە چووبوو، چۆنکە پاش دوو ساڵ، دانی بەوەدانا، کە بەعسییەکان و دوژمنەکانی دیکەی بوون، ئەو کارەساتەی کەرکووکیان قەوماند، نەک کۆمۆنیستەکان، لەگەڵ ئەوەشدا، قاسم هەڵوێستی خۆی بەرامبەر کۆمۆنیستەکان نەگۆڕی. لەبەرئەوە، دەستوەشاندن لە کۆمۆنیستەکان و، کوردیش لەگەڵیان، ببوو بە بەرنامەی رۆژانە لەعێراقدا. لە ئەنجامی ئەمەوە، سلێمانی و هەولێر ببوون بە پەناگەی کۆمۆنیستەکان، کە لە شوێنەکانی دیکەوە هەڵدەهاتن و رووپاندەکردە ئەو دوو شارە. ئەوجا، لەبەر نێزیکی هەولێر لە مووسلەوە، زمارەیەک کۆمۆنیستی خەڵکی مووسل، رووپانکردبووە هەولێر. هەر لە ئەنجامی ئەمەوە، کۆمۆنیستەکان و لایەنگرەکانیان، بەژمارە هەتا دەهات لە هەولێر زۆرتر دەبوون، بەڵام ئەوە هەبوو، کە حیزبی کۆمۆنیست رێنەدرابوو پێی بەشێوەیەکی فەرمی کاربکا و بیرۆی هەبێ. ئەمەش بەپێچەوانەی پارتییەوە بوو، کە قاسم بە فەرمی لە 1960/2/9ەوە دانینابوو پێیدا و، لە هەولێر پارتییەکان مەڵبەندێکیان هەبوو کە لەلایەن بەڕێز عەلی عەبدولڵاوە، کە ئێستەش هەر لە سەرکردەیەتیی پارتیدایە، دەبرا بەڕێوە. سەیر ئەوەیە، قاسم پشتیکردبووە حیزبی کۆمۆنیستی راستینە و، لێیدەگرتن و لەسەر کار لایدەبردن و کە دەکوژران، بەدوای بکوژەکانیاندا نەدەگەڕا، کەچی؛ رایەی دامەزراندنی حیزبێکی بەنێوی (حیزبی کۆمۆنیستی عێراق)ەوە، بەفەرمی دابوو بە ئارەبێکی موسڵاویی دیان، کە نێوی داود سایغ بوو، کە چوار کەس و لەتێکی لەگەڵ نەبوو. بێجگە لەمەش، داود سایغ، دژ بە کورد و نێزیک لە حیزبی بەعس بوو. ئەم داود سایغە؛ لە سلێمانی تاکە یەک ئەندامی هەبوو، ئەویش کەمالی میرزا کەریم بوو، هەفتەنامەیەکی دەردەکرد بەنێوی (بڕوا)وە، دابووی بە رەفیق چالاک کە ببیا بەڕێوە. خۆشی لە بەغدا رۆژنامەیەکی بەنێوی (المبدأ)ەوە دەردەکرد. داود سایغ ماوەیەک ئەندامی کۆمیتەی نێوەندیی پارتی کۆمۆنیستی عێراق بووبوو.

شایەنی باسە، بەرلەوەی بچمە هەولێر؛ هەرچەندە هێشتا لە بەهاری ژیانمدا بووم، لێ؛ تا هەندازەیەکی فراوان لەنێو خەڵکدا؛ بەتایبەتی لەنێو چینی خوێندەوار و مامۆستاکاندا ناسرابووم. ئەمەش، زۆرتر، بەهۆی ئەو چالاکییە رۆشنبیریی و رامیارییەوە بوو، کە لە پەنجاکاندا نواندبووم؛ بەچاپکردن و بڵاوکردنەوەی چەند پەرتۆک و وتار، لەوانە: وەرگێڕانی چیرۆکی (گەرداوەکە)ی شێکسپیر (بەغدا 1955) و چیرۆکی (پاڵتۆ)کەی گۆگۆڵ بۆ کوردی (بەغدا 1958)، وتارێک لە (صدی المستقبل)دا لەبارەی فێربوونی زمانی کوردییەوە (بەخدا، نۆڤەمبەری 1953) ، چەند وتارێک لە رۆژنامەی (صوت ألاهالی)دا (بەخدا، ساڵانی 1953/1954) کە یەکێکیان لەبارەی مافی خوێندن بە زمانی کوردی بوو لە قوتابخانەکاندا لەسەردەمی ئێمە (هەشت مامۆستای کورد) چەند رۆژێک دوای کودەتای قاسم، دامان بە قاسم خۆی و ڤەژیری زانیاریی دکتۆر جابر عومەر و، داوای مافی خوێندمان بە کوردی لە قوتابخانەکانی کوردستاندا کرد، لە پاڵ دامەزراندنی بەڕێوەبەرێتیی زانیاریی کوردستان (مدیریە معارف کوردستان)دا کە نێوەندەکەی کەرکووک بێ؛ هەروەها داخوازیی کردنەوەی بەشێک بۆ زمان و مێژوو و وێژەی کوردیی و جۆگرافیای کوردستان لە زانستگەی بەخدا و، دانانی بەرنامەیەکی نوێ بۆ خوێندن، لەگەڵ داخوازیی مافی مامۆستایانی کورد و عێراقی، کە ئەمە بووە هۆی ئەوەی پارتیش و، حیزبی کۆمۆنیستیش و، داروودەستەی عەبدولسەلام عارفیش، کە جێگری قاسم و ڤەژیری نێوخۆ بوو، بەسەختی دوژمنایەتیمان بکەن و، تەنانەت رۆژنامەی (البلاد)یش کە بیرخەرەوەکەمانی بڵاوکردبووەوە داخرا و، زەعیم روکن نازم تەبەقچەلی، فەرماندەری فیرقەی کەرکووک، کەوتە راوەدوونانمان، کە ئەم باسەم لەو وتارەمدا کردووە، کە لەبارەی زمانی کوردی و زانستگەی بەخداوە لە ژمارە (86) ی (پاشکۆی رووداو- چاپی کوردستان 2009/11/16)دا بڵاوکراوەتەوە.

ئەمانە بێجگە لەوەی کە زنجیرەیەک وتارم لەو ساڵەدا (1960) لە رۆژنامەی (دەنگی کورد/ صوت الاکراد)دا بە ئارەبی بڵاوکردبووەوە؛ لەبەرپێچدانەوەی وتارێکدا کە بەهادین نوری، ئەندامی کۆمیتەی نێوەندیی پارتی کۆمۆنیستی عێراق لە رۆژنامەی (اتحاد الشعب)دا بەنێوی شانشینیدا، ئەوی دییان وتارێک بوو لە دژی قسەکەی سەرکۆماری ئەو دەمەی ترک جەلال بەیار، کە لە ئەمریکا گوتبووی"لە ترکیا هەر ترک هەن، هیچ گەلێکی دیکە نییە"، مامۆستا جەمیل رۆژبەیانی بۆ پشتگیریی وتارەکەم، لێدوانێکی تووندوتێژی لە دژی رژێمی ترک، هەر لەو رۆژنامەیەدا بڵاوکردەوە کە بەهۆی گلیکردن (شکات)ی سەفیری ترک لە بەخدا؛ رۆژنامەکە بەپارەیەکی زۆر سزادرا. وتارێکی دی، هەر لەم رۆژنامەیەدا بوو، بەڵام لەسەردەمی قاسم دا، لە بەرپێچدانەوەی ریاز تەها (ریاض طه) کە یەکێکبوو لە سەرکردە ناسراوەکانی حیزبی بەعس ، داوای تواندنەوەی کوردی کردبوو. ئەم وتارەم لەلایەن محەممەدی مەلا کەریمەوە کرابوو بەکوردی و لە گۆڤاری (هیوا)دا بڵاوکرابووەوە.

هەروەها چوار نامیلکەم لە پەنجاکاندا بڵاوکردبووەوە، لەبارەی کێشەکان و بابەتەکانی زمانی کوردییەوە. یەکێکیان (خوێندەواری بەزمانی کوردی) بوو (بەخدا1957)، یەکێکی دییان (نووسینی کوردی بە لاتینی) بوو (بەخدا1957). ئەوی دییان (هێندەک زاراوەی زانستیی)بوو (سلێمانی 1960). چوارەمیان لەبارەی هونەری وەرگێڕان (ترجمە) ەوە بوو؛ لەژێر نێوی (وەرگێڕان هونەرە) کە لەساڵی 1958 لە سلێمانی بڵاوکرایەوە. ئەمانە و، زنجیرە وتارێکی زمانەوانی رەخنەگرانە لەبارەی زاراوەکانی زانستی ماتماتیک لە زمانی کوردی دا، کە لە گۆڤاری (رۆژی نوێ) دا (1960 ـ 1961 ،11،8،7،6 Nr.). بڵاوکرانەوە. هەروەها کورتە چیرۆکێکیش بەنێوی (لالۆکەریم)ەوە کە لە 1956دا بڵاوکرابووەوە. ئەوجا، ئەو بیرخەرەوەیەی کە خواستەمەنییەوە نووسیبووی لە دژی من کە هەوڵمدەدا نووسینی کوردی بە تیپی لاتینی فێری خەڵک بکەم، ئەویش ئەم کارەی منی بە دوژمنایەتیکردنی "یەکێتیی عێراق" دابووەقەڵەم. لە بەرپێچدانەوەکەمدا، یەکێتیی سۆڤێتم بە دەوڵەتێکی ئیمپریالیستی و دژ بەکورد دابووەقەڵەم. کە ئەمە بۆ ئەو سەردەمە، بەلای کۆمۆنیستەکانی سەربە مۆسکۆ و پارتییەکانەوە کفری رووت بوو. لە هەمووشی ناخۆشتر بەلای کۆمۆنیستەکانەوە ئەوەبووکە نامیلکەی (کوردایەتی؛ بزووتنەوە و بڕوا و رژێمە" لە 1960دا دەرچوو، هەرچەندە نێوی خۆمم لەسەر نەنووسیبوو، بەنێوی خواستەمەنیی (زەردەشت)ەوە بڵاومکردبووەوە، بەڵام کۆمۆنیستەکان و خەڵکەکەی دیش، بەتەواویی دڵنیابوون لەوەی کە من نووسیومە؛ چۆنکە ئەو رابوردووەمیان لەبەرچاوبوو، کەسێکی دیش لەنێو کورددا، بەر لەمن هیچ رەخنەیەکی لە کۆمۆنیستەکان و سۆڤێت و مارکسێتی؛ بەوشێوەیە نەگرتبوو، پێش ئەمەش، پێشەکییەکم نووسیبوو بۆ کۆمەڵە هۆنراوەیەکی بەرێز کامیل ژیر کە بەنێوی (کوردایەتی)یەوە بڵاوکرایەوەو، بەرێزحەمەی مەلاکەریم، بە فەرمانی حیزبی کۆمۆنیستی عێراق، چەند لاپەڕەیەکی بە پەلاماردان بۆ سەر کامیل ژیر و بیری کوردایەتی رەشکردبووەوە بەنێوی نەشتەرلێدانەوە. نامیلکەی نێوبراویش (کوردایەتی؛ بزووتنەوە و بڕوا و رژێمە) بەرپێچدانەوەیەکی وتەکانی حەمەی مەلاکەریم بوو. بۆیە کۆمۆنیستەکان بیریان هەر بۆ ئەوە چووبوو کە من ئەو کارەم کردبێ و، بیریشیان بەهەڵە نەچووبوو. دوورنییە کە د.عێزەدین مستەفا رەسوڵ، کە یەکێکبوو لەوان، پێیگوتبن کودەتای سوپایی، بەنێویی سەرکردەیەتیی "ئەفسەرە ئازادەکان" (الضباط الاحرار)ەوە هاتەسەر کار، پێویستی بە پشتگیریی کۆمۆنیستەکان هەبوو لە دژی بەعسییەکان و ناسریستەکان؛ کە هاودەستی کودەتاکەی

لەپشت وێنەکە نووسراوە : بۆ عەزیزی خۆم زۆر موحتەرەم
جمال الدین نەبەز
جمال بتبینم دایم بە دڵی خۆش، وێنەم پێشکەشتە نەم کەی فەرامۆش
بەشیر موشیر 1959/3/17

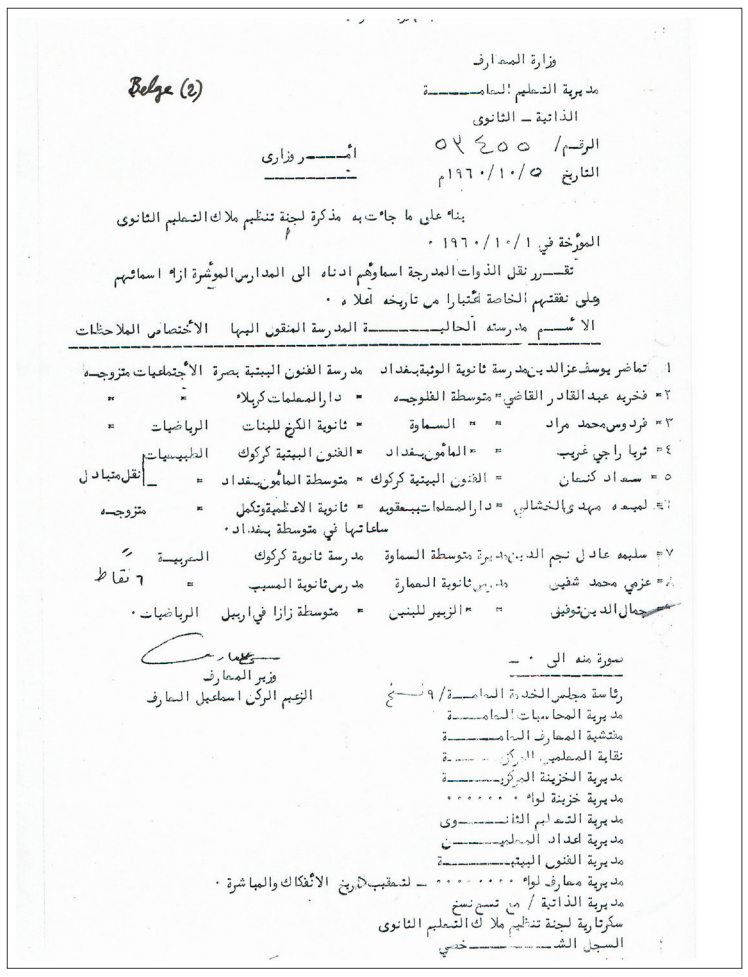

Belge (2)

وزارة المعارف
مديرية التعليم الثانوية
الذاتية ـ الثانوي
الرقم/ ٥٢٤٥٥
التاريخ ٥/١٠/١٩٦٠م
امر وزاري

بناء على ما جاء به مذكرة لجنة تنظيم ملاك التعليم الثانوي المؤرخة في ١/١٠/١٩٦٠ .
تقرر نقل الذوات المدرجة اسماؤهم ادناه الى المدارس المؤشرة ازاء اسمائهم وعلى نفقتهم الخاصة اعتبارا من تاريخه اعلاه .

الاسم	مدرسته الحالية	المدرسة المنقول اليها	الاختصاص الملاحظات
١ تماضر يوسف عزالدين	مدرسة ثانوية الوثبة ببغداد	مدرسة الفنون البنية بصرة	الاجتماعيات متزوجه
٢ فخريه عبدالقادر القاضي	متوسطة الفلوجه	دارالمعلمات كربلاء	" "
٣ فردوس محمد مراد	" السماوة	ثانوية الكرخ للبنات	الرياضيات "
٤ ثريا راجي غريب	" المأمون ببغداد	الفنون البنية كركوك	الطبيعيات
٥ سعاد كنعان	الفنون البنية كركوك	متوسطة المأمون ببغداد	" نقل متبادل
٦ لميعه مهدي الخشالي	دارالمعلمات ببعقوبه	ثانوية الاعظمية وتكمل ساعاتها في متوسطة ببغداد .	" متزوجه
٧ سليمه عادل نجم الدين	مديرية متوسطة السماوة	مدرسة ثانوية كركوك	الطبيعية "
٨ عزمي محمد شفيق	مدرس ثانوية العمارة	مدرس ثانوية المسيب	" ٦ نقاط
٩ جمال الدين توفيق	" الزبير للبنين	متوسطة زازا في اربيل	الرياضيات .

صورة منه الى :-
رئاسة مجلس الخدمة العامة/ ٩ منه
مديرية المحاسبات العامة
منشئية المعارف العامة
نقابة المعلمين المركزية
مديرية الخزينة المركزية
مديرية خزينة لواء .....
مديرية التعليم الثانوي
مديرية اعداد المعلمين
مديرية الفنون البنية
مديرية معارف لواء ..... لتعقيب الاثر الافكاك والمباشرة .
مديرية الذاتية / مع تسع نسخ
سكرتارية لجنة تنظيم ملاك التعليم الثانوي
السجل الشخصي

وزير المعارف
الزعيم الركن اسماعيل العارف

وێنەی نووسراوی گواستنەوەی جەمال نەبەز بۆ قوتابخانەی زازا لە هەولێر

کە مـن ناميلكەی (كفاح الاكراد) (خەباتی كوردان)م لە ديمەشق بەنێوی خواستەمەنی (صامـد الكردسـتانی)يەوە نووسـيوە و پێشكێشی جەمال عەبدولناسرم كردووە، كە دامەزراندنی بەشی كوردیی رادیۆی قاهیرەش؛ لە ئەنجامی ئـەو ناميلكەيـە و پێوەندیی منەوە بوو بەناسـرەوە. ئەو سـەردەمەش كۆمۆنيسـتەكان و پارتييەكان و قاسـم و دارودەسـتەكەی، ناسـريان بە "شەيتان" دەدايەقەڵـەم، پاش ئـەوەی ماوەيەک بوو دەيانپەرست. هەر لەو سـەردەمەدا؛ چەند وتارێكـم بە ئارەبی لـە رۆژنامەی (صوت الاكراد/ دەنگی كـورد)دا بڵاوكردەوە كە لە بەغدا بە"ئارەبی و كوردی"دەردەچوو و، خۆم ماوەيەک سەرپەرشتيی بەشە ئارەبييەكەيیم دەكرد و، مامۆسـتا محەممەد تۆفيق وردی بەشە كوردييەكەی بەڕێوەدەبرد. وتارەكەم بەرپێچدانەوەيەكـی وتارێكـی رەحمەتيی مامۆستا مەسـعود محەممەد بوو لە بارەی ناسـيۆنالیزمی كوردەوە، لەژێر نێوی (حول آرا و خاطئه فی القوميه الكرديه – لەبارەی هێندەک بيروڕای هەڵەوە لە ناسـيۆنالیزمی كـورددا). ئەمـەش مەسـعود محەممەد و دۆستەئاغاكانی هوروژاندبوو لە دژم و، منيان بە كۆمۆنيسـت دەزانی. تەنانەت مەسعود محەممـەدی رەحمەتـی گوتبووی:"جەمال نەبـەز كۆمۆنيسـتە، بـەڵام ئەوەيە خۆی نازانێ كە كۆمۆنيستە". رەحمەتی؛ پێيوابوو هەركەسـێک دژ بەرژێمـی دەرەبەگێتـی و بنەماڵەيەتـی و سـەرمايەداريی بـێ، كۆمۆنيستە. بەكورتی: لەهەموولاوە خوێنم كرابووە كاسـە. لەم بارودۆخـەدا چوومە هەولێر.

لێرەدا حەزدەكەم بەسـەرهاتێكی سەير بگێڕمـەوە: لـەو ماوەيـەدا، جارێكيان بە ترومبێلێكی نەفەرهەڵگر، كە جاران لە جياتی تاكسی بەكاردەبران، لە بەخداوە دەگەڕامەوە سلێمانی. لە خانەی پشتەوە جێگيربووم. پياوێكـی گەنجـی خەڵكی سـلێمانی لە تەنيشتمەوە سـواربووبو. ئەمە ساڵی 1960 بوو كە كۆمۆنيسـتەكان لە هەموو عێراقدا تووشی شپرزەيی و شـڵەژان ببوون، بەڵام لە كوردستاندا هێشـتا بەهێزبوون. كابرای تەنيشتم ؛ وەک زوو لە قسەكانيدا دەركەوت، دوكانداربـوو. واديارىـوو سـەربە پارتی كۆمۆنيستی عێراق بوو. هەرچەندە لەوتووێژدا لەگەڵـی؛ دەيگوت"بێلايەن"ە، لێ؛ جاری وا هەيـە ئەوانەی لافـی "بێلايەنی" لێدەدەن، گەلێک لە ئەندامانی حيزبەكان لايەنگرترن. ئـەم بەڕێـزە؛ پتر لـە كۆمۆنيسـتەكان؛ لەسـەر قاسم و ڕێبازی حيزبی كۆمۆنيستی دەكردەوە. لەقسـەكردندا هاتەسـەر باسی ئەو "چەند كەسـە كەمەی لەنێـو كورددا هەن" و بەقسـەی وی"نۆكەری ئيستعمار و كۆنەپەرستين" و لەنێو ئەمانەشدا "جەمال نەبەز و، چەند بەكرێگيراوێكی دی". بەوەی باش بوو، نەئـەو بەڕێزە و، نە نەفەرەكانی دی؛ هيچيان منيان بە دەموچاو نەدەناسی، ئەگەرنـا؛ لەوانەبوو ببێتە شەروناخۆشـی. منيـش دانـم بەخۆمدا گرت و لێمپرسـی: "جەمال نەبەز كێيە؟ دەيناسـيت؟" گوتی: "كابرايەكی ئاژاوەگێڕی زۆر كۆنەپەرستە و، دژی يەكێتيی سۆڤێت شـت دەنووسێ؟"، منيـش گوتم: چی نووسـيوە؟ هيچی ئەم كابرايەت خوێندووەتەوە؟" گوتی: "جا دەچم ئەو قسـە قۆڕانە دەخوێنمەوە ....". بەمەدا بۆم ڕۆنبووەوە كە هەر بە گوێبيست باوەڕی هێناوە كـە منيـان وەک مرۆڤێكی خراپ پێناسـاندووە. لە بەخداوە بۆ سلێمانی بە دەربەندیخاندا؛ ڕێيەكـی دوور و درێژ بوو. لەگەڵ دراوسێيەكەمدا زۆر بەهێمنی كەوتمە وتووێژ و، گوێم بەباشی بۆ قسەكانی شلكرد ، كـە زۆرپێخۆشـبوو. جـا لەبەرئەوەی، ئيسـتعماری هـەر بـە ئينگليـزەكان و ئەمريكاييەكان دەزانی، كەوتمە باسی هاتنی ئينگليـزەكان بۆ كوردسـتان پاش يەكەم جەنگـی جيهانيی و، دروسـتكردنی عێراق بەشـێوەيەكی دەستكرد و، شەڕفرۆشتن بە شـێخ مەحموود و، داگيركردنی كوردستان و بەخشـينی بـە عێراق. هەروەها باسـی فەرەنسـاييەكان و نووسـاندنی بەشێكی كوردسـتان بەسـووریاوە. ئەوجا باسـی دەرەبەگێتی و ئاخايەتيی لە كوردستاندا و، دژايەتيكردنی كوردايەتی لەلايەن ئەمانەوە. لە كاردانەوەی قسـەكانمدا هەستم بەوەكرد كەپێيوابـێ ئەندامێكـی گـەورەی حيزبی كۆمۆنيسـت بم، چۆنكە دەيگـوت: تۆ زۆر شت دەزانيت، "ڕاست بڵێ؛ لە حيزبدا پلەی بـەرزت هەيە؟" گوتم: "نا، ئـەز لە بەخدا مامۆستای قوتابخانەم". كورت و كرمانجی؛ هەتا گەيشتينە سـلێمانی؛ سەرنجێكی زۆر ئەرێنی بەرامبەرم پەيداكـرد و، ئەوجا كە تاكسييەكە (نەفەرهەڵگرەكە) گەيشتە شار و هەريەكەمانی، يەک لـەدوای يەک، بردە ماڵەوە، كاتـی جيابوونەوەمان بوو لەيەک، زۆربەڕێـزەوە گوتی زۆر پێيخۆشـبووە كە بووە بە هاوسەفەری من و، گوتی: "ببوورە، نەمزانی جەنابت ناوت چييە؟" گوتم: "ناوم جەمال نەبەزە، بەڵام نەبەزی ڕاسـتی، نەک ئەو جەمال نەبەزەی لە خەياڵی جەنابتدايە".

چوونم بۆ هەولێر

ئەو رۆژەی گەيشـتمە هەولێر، يەكسەر چوومـە هۆتێلێک، وابزانـم نێوی (هۆتێل فەرەح) بوو، كە دياره ئێسـتە ئەو هۆتێلە و ئەو ريزە خانوو و دوكانانەی ئەو شەقامە نەماون كە لەخـوار قەڵاوەبوون. چاپخانەی كوردسـتانيش هەر لەو شەقامە و بەرامبەر هۆتێل فەرەح بوو. پەرتۆكفرۆشيی "رەئووف سەربەسـتی" يـش هەر لەوێ بـوو. پاش چوونم بۆ هۆتێـل، تەلەفۆنم كرد بۆ دايكم و خوشـكەكانم لە سلێمانی و شوێنی خۆم پێگوتن؛ ئەوجا؛ چوومە خزمەت مامۆسـتا گيـوی موكريانـی و، چـاوم بـە خۆی و چاپخانەی كوردسـتان ڕۆشنبووەوە. بەڵام چاپخانـەی چی؟ نێوی گەورە و دێی وێران بـوو. بەهـەزار زەحمەت، هەر پـازدە ڕۆژ جارێک؛ گۆڤاری (هەتـاو)ی دەردەكرد و، جاروبار پەرتۆكيشـی چاپدەكرد. هەر لەو مانگەشدا بوو (ئۆكتۆبەری 1960)كە رژێمی قاسم گۆڤاری (هەتاو) و چەند چاپنامەيەكی ديكەی كوردیی داخسـت. مامۆسـتا گيو؛ زۆر خەفەتبـار بـوو. ئەوەی ڕاسـتی بێ، مامۆستا گيوم لە سـەرەتای پەنجاكانەوە دەناسـی، چۆنكە بۆ كاروباری چاپخانە و نەخشی بەرگی پەرتۆكەكانی دەهاتە بەخدا، سـەردانی دوكانی ئوستاد بەشير موشيری دەكـرد و لەوێ چاومان بەيـەک دەكەوت. بێجگە لەوەش، لە بەهاری ساڵی 1953دا كە هێشتا خوێندكاربووم لە زانستگەی بەخدا، بۆ پشـووی بەهار لە بەخـداوە گەڕامەوە كوردستان، بەرلەوەی بچمەوە بۆ سلێمانی، لەوێوە لەگەڵ مەهڤاڵخوێندكارە هەولێرييەكان بە شەمەندەفەر چوومە هەولێر، بەتايبەتی بۆ بينينی مامۆستا گيو و چاپخانەكەی. ئەو زەمانە؛ شەمەندەفەری ڕێی بەخدا و هەولێر هەبوو كە بە كەركووكدا تێدەپەڕی.

شـايەنی باسە، چ لەسـاڵی 1953دا كە بۆ يەكەمجار چوومە هەولێر و، چ لەسـاڵی 1960دا كـە لە هەولێر بوومە مامۆسـتای قوتابخانـە و، پاش ئـەوەش، هەرجارەک چووبمەتە خزمەت مامۆستا گيو، سەرنجی ئەوەم دەدا كە مامۆسـتا گيو، سـەرەڕای دەسـتكورتيی خـۆی، بەهيـچ جـۆرەک دەستينەدەنا بەڕووی هيچ دەرۆزەكەرێكەوە و، نەيدەگوت"خوابتداتێ"، بەڵكو خۆی شتێكی دەدايە. هـەر ئەو ڕۆژە، پـاش ماوەيەک، ساڵح شێرەو ڕەمزی سـەعيد (برای فازيل سـەعيد) كە لەوەپێش ناسياوی يەكبووين بەبەر چاپخانەی كوردسـتاندا تێپەڕين، كە منيان لەوێ ديت، سـڵاويانكرد و، كاتيش دەمەوئێوارێ بوو، گوتيان "باپێكەوە بچين بۆ يانەی فەرمانبەران" كە مامۆسـتاكانيش هـەر دەچوونە ئـەوێ؛ چۆنكـە يانەيەكی تايبەت بە مامۆستايان خۆيان نەبوو. "يانەی فەرمانبـەران" باخێكی گەورە و خۆشـی هەبوو. چايخانە و كەبابخانەيەكيشی تێدابوو. زۆربەی زۆری ميوانەكانی مامۆستايان بوون. خەڵكی ديكەش ڕووياننتێدەكرد. ئەو ئێوارەيە؛ هاوڕێی دێرين مامۆسـتا بورهان نەجمەدين كە هەر لەسـەردەمی خوێندكاريمانەوە لە زانستگەی بەخدا دۆستايەتيمان لەگەڵيەک زۆر خۆشـبوو، هاتـە ئـەوێ و بەگەرمی بەخێرهاتنمـی كـرد و گوتی:"هەولێـرت ڕۆناككردەوە". هەرپاش ئەوە گوتی: "ئەوڕۆ لە قوتابخانەی دوانێوەندیی هەولێر، شـەڕ بـووە لەنێوان ئـەو قوتابييانەی خۆيان بە كوردستانی دەزانن و، ئەوانی سەر بە حيزبی كۆمۆنيستی عێراقن و، لە مومتاز حەيدەرييان داوە". گوتم:"مومتـاز حەيـدەری كێيە؟"، گوتی" قوتابييە و برای جەمال حەيدەرييە، سەربە حيزبی كۆمۆنيستی عێراقە". مامۆستا بورهان، لەسـەر قسەكەی ڕۆيشت و گوتی: قوتابييـەكان و خەڵكەكە بيسـتوويانە تۆ دێيت بۆ هەولێر، ئەوانەی كوردسـتانين زۆر پێيانخۆشە، بەڵام عێراقچييەكان پێيانخۆش نييە، دەڵێن: " ئەم پياوە زۆر شتی نووسيوە لە دژی پارتی كۆمۆنيستی عێراق و يەكێتيی سـۆڤێت و، دژی كۆمـاری عێراق و ڕۆڵەی گەل عەبدولكەريم قاسـمە و، هيچ باوەڕی بەبرايەتيـی كورد و ئـارەب نييە و، دەبوو ڕێنەدرايەپێی بێتە هەولێر". پاش ماوەيەكی كورت، مامۆسـتا عەبدولحەميد ئيسماعيل و مامۆسـتا خدر مەولوديش هاتن بۆ يانە. هەرچەندە لەوەبـەر يەكديمـان نەديبوو، زۆر بەگەرمی بەخێرهاتنميانكرد. مامۆسـتا عەبدولحەميد مرۆڤێكی سەربەخۆبوو، سەربە هيـچ حيزبێک نەبوو، زۆر نيشـتمانپەروەر و كوردێكـی پاک و سەرڕاسـت بوو، يادی بەخێربێ. سـاڵانێكە لـە بەريتانيا دەژی، يەكێـک لـە كوڕەكانـی قوتابيـم بوو لە هەولێر، ئەويش خوێندنی خۆی لە بەريتانيا تەواوكردووە و لەوێ دەژی. مامۆسـتا خدر مەولـوود، هەرچەنـدە ئەندامێكی چالاكی پارتی بوو، لێ؛ پێشكەوتنخواز و كوردستانی بوو. مامۆستا خدر گەلێک كەسی لە هەولێر ناساندپێم، يەكێک لەوانە ئەحمەداخای باوكی سينان (سەركردەی "بەرەی تركمانی") بوو، كە دوايی باسيدەكەم.

ئەو ئێوارەيە، هەرسێ مامۆستا، لەبارەی بارودۆخی هەولێر، هەڵوێستی مامۆستاكان و قوتابيان و هەلپەرسـتێتی بەڕێوەبەرێتی قوتابخانەی دوانێوەندیی؛ مامۆسـتا عادیل مسـتەفا و بەڕێوەبەرێتيی زانياريييەوە، كە مامۆستا نەشئەت محەممەد سەفوەت بوو، چەند ڕۆژێک بەرلەوەی بگەمە هەولێر كرابوو بەبەڕێوەبـەری زانياريی (مدیـر المعارف)، گەلێـک زانياريـی و هەواڵی بەسـووتيان داپێم.

شـەوێ كە گەڕامەوە هۆتێل، تەلگرافێک لـە دايكمەوە هاتبوو بـۆم، هەواڵی كۆچی دوايی كچێكـی خزممانی ڕاگەياندبوو پێم و گوتبووی، دەستبەجێ وەرەوە سلێمانی بۆ بەشداريكردنی پرسەكەی. ئەو كچە ماوەيەكی دوور و درێژ بوو تووشی شێرپەنجەی گەدە ببوو، ڕەوانی شادبێ.

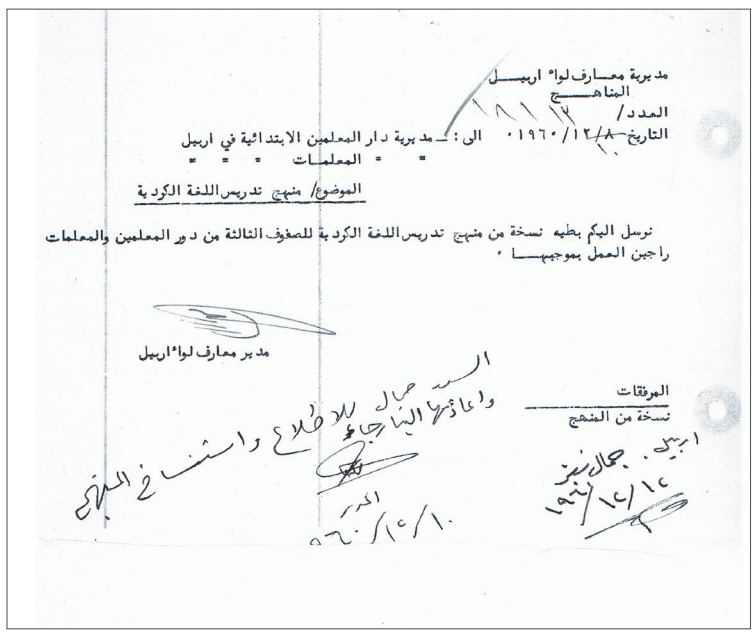
مدیرية معارف لواء اربيل
المناهج
العدد/
التاريخ ١٩٦٠/١٢/٨
الى: مدیرية دار المعلمين الابتدائية في اربيل
" " " المعلمات " "
الموضوع/ منهج تدريس اللغة الكردية
نرسل اليكم بطيه نسخة من منهج تدريس اللغة الكردية للصفوف الثالثة من دور المعلمين والمعلمات راجين العمل بموجبها .
مدير معارف لواء اربيل
المرفقات
نسخة من المنهج

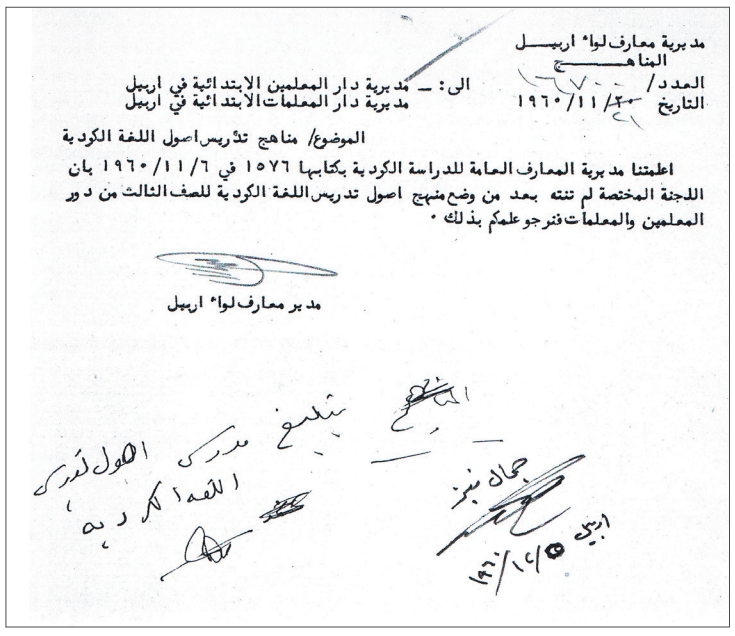
مدیرية معارف لواء اربيل
المناهج
العدد/
التاريخ ١٩٦٠/١١/٣٠
الى: مدیرية دار المعلمين الابتدائية في اربيل
مدیرية دار المعلمات الابتدائية في اربيل
الموضوع/ مناهج تدريس اصول اللغة الكردية
اعلمتنا مدیرية المعارف العامة للدراسة الكردية بكتابها ١٥٧٦ في ١٩٦٠/١١/٦ بان اللجنة المختصة لم تنته بعد من وضع منهج اصول تدريس اللغة الكردية للصف الثالث من دور المعلمين والمعلمات فنرجو علمكم بذلك .
مدير معارف لواء اربيل

وێنەی نووسراوی پەیوەست بە زمانی كوردی

كێشـەكە چييە. ئەوسا قسە دەكەين لێی. ئێوەش هەمووتان قوتابين و هەمووشـتان كوردن و، دەبێ لەگەڵيەک ڕێكبن، نەک بچن بەگژ يەكدا". ديتم ئەوقسانەی پێخۆشبوو. سەروزمانيشی شيرين بوو.

لە هۆڵی قوتابخانەكە، يەک دوو مامۆستای ئارەبم دی، كە بەئارەبی قسەمانكرد لەگەڵ يەک و بەڕێكەوت هەر بە ئارەبی قسەشمان لەگـەڵ پياوێک كرد كە دوايـی دەركەوت بـۆم فەرڕاشـە و نێوی "مام سـەيدۆكە". ئەوجا چوومە ژووری بەڕێوەبەر مامۆسـتا عادیل مستەفا كەبەهۆی زلی كەللەيەوە بە "عادیل كەللە" بەنێوبانگ بوو، لەسەردەمی زانسـتگەی بەخداوە يەكديمان دەناسـی. عادیل، بەخێرهاتنمی كرد و گوتی: هەرچەندە گوێزراويتەوە بۆ قوتابخانەی نێوەندیی زازا، بەڵام ئێمە لە قوتابخانەی دوانێوەندیی هەولێر پتر پێويسـتيمان پێت هەيـە، بەتايبەتی بۆ جەبر و سێگۆشـەكان (مثلثات). گوتم

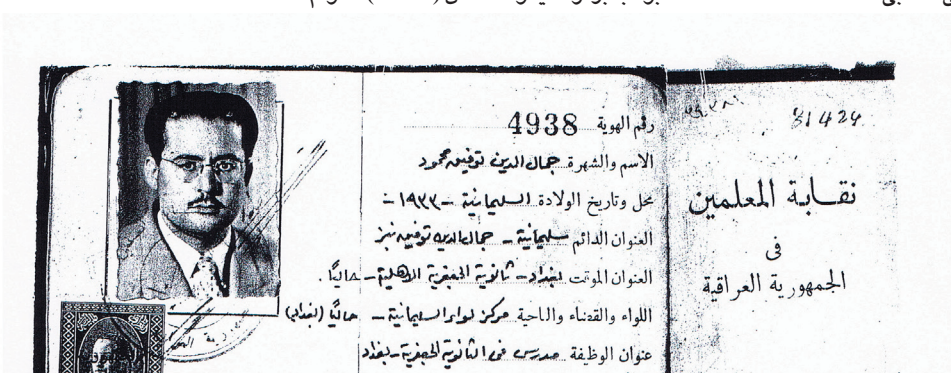

وێنەی ئەندامێتی بەرۆزی جەمال نەبەز لە سەندیكای مامۆستايانی عێراق دا

مامەوە و بۆ ڕۆژی سێيەم گەڕامەوە هەولێر. بەڵام بەرلەوەی بگەڕێمـەوە هەولێر، لەنێو مامۆستاكاندا باسی ئەو ناخۆشييە كرابوو. مامۆسـتا مووسا خەليل قانلی، كە سەر بە عێراقچييـەكان بوو، هەوڵی خەسـتكردنی كێشەكەی دابوو، لەوەوە ناخۆشی كەتبووە نێوان مامۆستاكانەوە. مامۆستا عەبدولحەميد ئيسـماعيل؛ لەبەردەم كۆڕی مامۆستاكاندا؛ بە مامۆستا مووسـا خەليل قانلی گوتبوو: "موسی أنت برميل من الإنتهازيه" (مووسا، تۆ بەرميلێكی پڕ لە هەلپەرستی) كە ئەمەش شتێكی نائاسـايی نەبوو؛ هاتە بەردەمم و گوتی:" مامۆستا، دوێنێ دەستەی دەرەبەگ و ئاخاكان پەلامارميانداوە، دەمەوێت بزانم تۆ چ دەڵێيـت؟". گوتم:"تـۆ كێيت"؟ گوتی: "نـاوم مومتاز حەيدەرييـە". نێوی مومتاز حەيدەری و ئەو كێشـەيەم، وەک لەمەوبەر باسـمكرد، لـە هەڤاڵمامۆسـتام بورهان نەجمەدين بيسـتبوو. مومتاز بە جلوبەرگ و پێڵاوەكانيـدا دياربوو كـە لە خێزانێكی هەژارە. ڕاسـتيی دڵم پێيسـووتا، گوتم:" جارێ ئەمـە يەكەمين ڕۆژمە لێرە. بابزانين سينان (سەركردەی "بەرەی تركمانی") بوو، كە دوايی باسيدەكەم.

ئەو ئێوارەيە، هەرسێ مامۆستا، لەبارەی بارودۆخی هەولێر، هەڵوێستی مامۆستاكان و قوتابيان و هەلپەرسـتێتی بەڕێوەبەرێتی قوتابخانەی دوانێوەندیی؛ مامۆسـتا عادیل مسـتەفا و بەڕێوەبەرێتيی زانياريييەوە، كە مامۆستا نەشئەت محەممەد سەفوەت بوو، چەند ڕۆژێک بەرلەوەی بگەمە هەولێر كرابوو بەبەڕێوەبـەری زانياريی (مدیـر المعارف)، گەلێـک زانياريـی و هەواڵی بەسـووتيان داپێم.

شـەوێ كە گەڕامەوە هۆتێل، تەلگرافێک لـە دايكمەوە هاتبوو بـۆم، هەواڵی كۆچی دوايی كچێكـی خزممانی ڕاگەياندبوو پێم و گوتبووی، دەستبەجێ وەرەوە سلێمانی بۆ بەشداريكردنی پرسەكەی. ئەو كچە ماوەيەكی دوور و درێژ بوو تووشی شێرپەنجەی گەدە ببوو، ڕەوانی شادبێ.

بەرەو قوتابخانە

ئەو شەوە لە هۆتێل مامەوە و بۆ بەيانی تەلگرافەكەم لەگەڵ خۆم بردە قوتابخانەی نێوەندیـی زازا. قوتابخانـەی نێوەندیـی زازا و قوتابخانـەی دوانێوەندیـی هەولێـر لەيەک خانوودابوون. كە گەيشـتمە نێزيک دەرگەكەی ئەوێ، هێشتا زەنگی وانەی يەكەم لێينەدابوو. كۆمەڵێكی گەورە لە قوتابييەكان لەدەرەوەبـوون. واديارىـوو، ئەوانی منيان لەوەپێـش ديتبوو و منيان دەناسـييەوە، يەكدييان ئـاگادار كردبوو كە "ئەوە جەمال نەبـەزە". لەپڕ، لەبـەر دەرگەی قوتابخانە كۆڕێک كە تەمەنی 22 ـ 23 ساڵێک دەبوو، ئەو تەمەنەش بۆ قوتابيانی ئەو سـەردەمە خەمناكا، كار كارە لەهەر كوێيەک بێ. هەر لەنێو مامۆستاكاندا كەسانێک هەبوون كە لە سـەردەمی خوێندكاريمانەوە لە زانستگەی بەخدا يەكديمان دەناسی، وەک مامۆستايان مەجيد ئاسنگەر، عارف نەقشبەندیی، مووسا خەليل قانلی، خاليس شێخ جەواد ، جەليل عەبدولـلا و حەيدەر محەممـەد ئەمين. كە هێندێكيان ئەو ڕۆژە لەوێ ئامادەبوون.

ئەوجا مامۆسـتا عادیل، باسـی شـەڕ و هـەرای قوتابييەكانـی كـرد. منيـش تەلگورافەكەی دايكم پێشاندا و گوتم، ببوورە جارێ كاتم نييە، هەربۆ سڵاوكردن هاتم و، دەبێ دەستبەجێ بكەومەڕێ بۆ سلێمانی و، كە گەڕامەوە هەولێر باسـيدەكەين. ئەويش گوتی؛ "دەكەواتە ئەمە هەڵدەگرين بۆ كاتێک كە تۆ دەگەڕێيتەوە". لە سـلێمانی دوو ڕۆژ ببووە هۆی پێكەنينی مامۆستايان و زوو زوو دووبارەيان دەكردەوە.

دامەزراندنی لیژنەی زمان و فەرهەنگی كوردی

كە گەڕامـەوە هەولێر، پێوەنديمكرد بەو قوتابيانەوە كـە چووبوون بەگژيەكدا و، بە يارمەتی مامۆستا عەبدولحەميد ئيسماعيل؛ لەگەڵ يەک ئاشـتمانكردنەوە، هەر لەگەڵ مامۆستا عەبدولحەميد ڕێككەوتين كە پێكەوە لێژنەيـەک دابمەزرێنيـن لـە قوتابخانەكە بۆ خزمەتـی زمان و فەرهەنگـی كورد و، هەوڵبدەين كـە زۆرترين ژمارە لە قوتابيان بەشداريبەكن تێيدا. يەكێک لەو قوتابيانەی كە بە كوڵ و دڵەوە هاتە پێشـەوە، مومتاز حەيدەری بوو. كە ئەوە؛ بووە سـەرەتايەک بۆی، هەر لەسەر ئەوە بڕوا و، ئەوەتە ئەڕۆ ببووە هۆی پێكەنينی مامۆستايان و زوو زوو دووبارەيان دەكردەوە.

دامەزراندنی لیژنەی زمان و فەرهەنگی كوردی

كە گەڕامـەوە هەولێر، پێوەنديمكرد بەو قوتابيانەوە كـە چووبوون بەگژيەكدا و، بە يارمەتی مامۆستا عەبدولحەميد ئيسماعيل؛ لەگەڵ يەک ئاشـتمانكردنەوە، هەر لەگەڵ مامۆستا عەبدولحەميد ڕێككەوتين كە پێكەوە لێژنەيـەک دابمەزرێنيـن لـە قوتابخانەكە بۆ خزمەتـی زمان و فەرهەنگـی كورد و، هەوڵبدەين كـە زۆرترين ژمارە لە قوتابيان بەشداريبەكن تێيدا. يەكێک لەو قوتابيانەی كە بە كوڵ و دڵەوە هاتە پێشـەوە، مومتاز حەيدەری بوو. كە ئەوە؛ بووە سـەرەتايەک بۆی، هەر لەسەر ئەوە بڕوا و، ئەوەتە ئەڕۆ ببووە هۆی پێكەنينی مامۆستايان و زوو زوو دووبارەيان دەكردەوە.

بووە بە نووسـەر و ڕۆژنامەوان. مەحموود زامداريـش يەكێكبوو لـەو قوتابييە چالاک و بە پەرۆشـانە كـە ئەوەتە ئـەوڕۆ ئەو نووسـەرە خامەڕەنگينـەی لێدەرچـووە. تەمەنی مومتاز درێژبێ و ڕەوانی زامداريش شـادبێت. جا بۆئەوەی ئەو كارە بەباشـی بچێ بەڕێوە، پێويستيمان بە ژوورێک هەبوو كە قوتابييەكانی تێداكۆبكەينەوە و، وانەی زمان و مێژوو وێژە و ئەو شتانەيان پێبڵێين. چەند دۆڵابێكيشی تێدا دابنێين بۆ پەرتۆكی كوردی و سـەربەكورد، كە ئەودەمە يەكجار كەم بوون. بە مامۆسـتا عادیل مستەفامان گوت ژوورێكمان بداتێ بۆ ئەو كارە، گوتی: "ژوورمـان نييە و، ئـەو لێژنەيەی ئێوەش فەرمی نييە، چۆنكە زمانی كوردی هێشتا لە بەرنامەی خوێندنی قوتابخانەی نێوەندی و دوانێوەنديدا نييە. لەبەرئەوە ئەگەر ژووريش نەبووە هۆی پێكەنينی مامۆستايان و زوو زوو دووبارەيان دەكردەوە.

دامەزراندنی لیژنەی زمان و فەرهەنگی كوردی

كە گەڕامـەوە هەولێر، پێوەنديمكرد بەو قوتابيانەوە كـە چووبوون بەگژيەكدا و، بە يارمەتی مامۆستا عەبدولحەميد ئيسماعيل؛ لەگەڵ يەک ئاشـتمانكردنەوە، هەر لەگەڵ مامۆستا عەبدولحەميد ڕێككەوتين كە پێكەوە لێژنەيـەک دابمەزرێنيـن لـە قوتابخانەكە بۆ خزمەتـی زمان و فەرهەنگـی كورد و، هەوڵبدەين كـە زۆرترين ژمارە لە قوتابيان بەشداريبەكن تێيدا. يەكێک لەو قوتابيانەی كە بە كوڵ و دڵەوە هاتە پێشـەوە، مومتاز حەيدەری بوو. كە ئەوە؛ بووە سـەرەتايەک بۆی، هەر لەسەر ئەوە بڕوا و، ئەوەتە ئەڕۆ ببووە هۆی پێكەنينی مامۆستايان و زوو زوو دووبارەيان دەكردەوە.

بووە بە نووسـەر و ڕۆژنامەوان. مەحموود زامداريـش يەكێكبوو لـەو قوتابييە چالاک و بە پەرۆشـانە كـە ئەوەتە ئـەوڕۆ ئەو نووسـەرە خامەڕەنگينـەی لێدەرچـووە. تەمەنی مومتاز درێژبێ و ڕەوانی زامداريش شـادبێت. جا بۆئەوەی ئەو كارە بەباشـی بچێ بەڕێوە، پێويستيمان بە ژوورێک هەبوو كە قوتابييەكانی تێداكۆبكەينەوە و، وانەی زمان و مێژوو وێژە و ئەو شتانەيان پێبڵێين. چەند دۆڵابێكيشی تێدا دابنێين بۆ پەرتۆكی كوردی و سـەربەكورد، كە ئەودەمە يەكجار كەم بوون. بە مامۆسـتا عادیل مستەفامان گوت ژوورێكمان بداتێ بۆ ئەو كارە، گوتی: "ژوورمـان نييە و، ئـەو لێژنەيەی ئێوەش فەرمی نييە، چۆنكە زمانی كوردی هێشتا لە بەرنامەی خوێندنی قوتابخانەی نێوەندی و دوانێوەنديدا نييە. لەبەرئەوە ئەگەر ژووريش

سـەفوەتی گرتبـووەوە. قوتابييەكانـی شـەويش كەسـانی هەژار و لەوانەبوون كە بـە ڕۆژ كارياندەكرد و، كاتيـان نەبوو بۆ خوێندن، ئێواران نەبێ. كە ئەمەم دی، گوتم ئامادەم هەفتەی شـەش دەمژمێری وانەيی (45 خولـەک) بەخۆڕايی وانـە بڵێمەوە: چوار دەمژمێر بابەتێكـی ماتماتيک و دوو دەمژمێريـش فيزيـک، بەرامبـەر بەوەش دەبێ پشتگيريی لیژنەی زمان و فەرهەنگی كوردی بكرێ. بەناچاری بەوە ڕازيبوون كە لـە لابۆر (مختبر)ی قوتابخانە، كە كليلێكی لای خۆم هەبوو، بەشـێكی دابنرێ بۆ ئەو كارە. بەمە توانيمان دوو نيشانە بەبەردێک بشـكێنين. يەكـەم خزمەتێكـی قوتابييە هەژارەكانی ئێواران بكەين و، ئەمەش وەک گوشـارێک بەكاربهێنين بۆ چاوپۆشـين لە بوونی لیژنەی زمان و فەرهەنگی كوردی، كە ئەودەمە زمانی كوردی زۆر بێناز بوو، وەک ئـەوڕۆ زمانی نانپەيداكردن نەبوو. بەمجۆرە جێيەكمان لـە لابۆرەكە تەرخانكرد و چەند دۆڵابێكمان تێدا دانا، كە ئەو دۆڵابانە قوتابييە دەوڵەمەندەكان لە ماڵەوە هێنابوويان. خۆشم چەند بەستەيەک پەرتۆكی كوردیم بەخشی بە لیژنەكە و مامۆسـتا گيوی موكريانيش بەستەيەكی گەورە پەرتۆكی بەدياری بەخشی بە لیژنەكەمان و، هەر جارێكيش بچوومايەوە بۆ سلێمانی؛ چەند دانەيەک پەرتۆكم لەگەڵ خۆم دەهێنـا و دەمخسـتنە دۆڵابەكانەوە كە نێوی نووسـەر و نێوی پەرتۆكەكان لە دەفتەرێكـدا بەپێی بابـەت تۆماردەكران. هەفتەی دوو جار، هەرجارەی دوو دەمژمێر؛ وانەی كوردزانستی (كوردۆلۆژی) هەبوو. ئەو قوتابيانەی ئارەزوويان لێبووايە؛ دەهاتن بۆ گوێگرتن و پرسياركردن.

وانە گوتنەوە بە زمانی كوردی

بە پێچەوانەی هەموو مامۆستاكانەوە كە لە پۆلی وانەگوتنـەوەدا بە ئارەبی وانەيان دەگوتەوە، من وانەم بە كوردی دەگوتەوە؛ خۆئەگەر لە پۆلەكەدا بەڕێكەوت قوتابييەكی ئارەب ببووايە، ئـەوا جارێكيش بە ئارەبی دووبارەم دەكـردەوە. ئەم كردەوەيە بەدڵی هێنـدەک لەو عێراقچيانە نەبوو كە ئەمەيان بەدژايەتيكردنی"برايەتيی كـورد و ئارەب" دەدايەقەڵەم، ئەو"برايەتييە"ی هەر دەنگی هەبوو، بەڵام ڕەنگی نەبوو و نييە، لەخەياڵی واندا نەبێ.

ڕۆژێكيـان قوتابييـەک لـە دەرەوەی پۆل و لە هۆڵـی قوتابخانەكەدا دواندمی و گوتی: "مامۆستا ئەگەر درت نەئێشێ (دڵت نەيەشـێ) دەمـەوێ پرسـيارەک بكـەم لێـت؟ "گوتم: فەرموو". گوتـی: "ئەوە تۆ لـۆ لۆكوردييەكـەی هێنـدە تەنگاويت؟". ڕاسـتی، شێوەی پرسـيارەكە و دڵپاكی و سـادەيەتييەک كە لەدەموچاويدا دياربوو، منيـان هێنايـە پێكەنين و گوتـم: "ئەوە لۆهەندێيە كە تۆ لۆ كوردييەكەی هيچ تەنگاو نيت". گوتی:"كووكوو؟ ئەدی ئەمن كوردنيمە مامۆستا؟". گوتم: "كێ دەڵێ تۆ كورد نيت؟ تۆ لەمن كوردتريت". كـە ئەمەم گوت زۆر پێيخۆشـبوو. ئەوجا ماوەيەک قسەمانكرد پێكەوە؛ تاوايلێهـات گوتی:" ئەمنيش دێم لۆ گێگرتن (بۆ گوێگرتن) لە وانەكانی زمانی كوردی". ئەمـەش نموونەيەكە بۆ كاركردی ئەو پرۆپاگەندەيەی كـە دوژمنانی ئازادیی كـورد بەنێوی برايەتيـی درۆزنەی كورد و

ئارەبەوە دەیانترنجاندە مێشکی خاوی منداڵانی کوردەوە، پشت بکەنە زمانەکەی خۆیان و، ناگرنگ لێیبڕوانن.

بەڵام کێشەکە هەروا ئاسان نەبوو. هێندەک لە عێراقچییەکان بە فەرمی شکاتیانکردبوو لێم لە وەزارەتی زانیاریی لەبەخدا، کە جەمال نەبەز، پێچەوانەی زمانی فەرمی (کە ئارەبییە) دەجووڵێتەوە و بە کوردی وانە دەڵێتەوە، ئەمەش دەبێتە هۆی ئەوەی کە قوتابییەکان ئارەبی فێرنەبن و زیان لە دواڕۆژیان بکەوێ. وەزارەتی زانیاریی بۆ لێکۆڵینەوە لەم شکاتە؛ مامۆستا سەعید سەفۆ (سعید صفو)ی پشکنەری ماتماتیک لە وەزارەتی زانیاریی؛ناردبوو بۆ هەولێر بۆ لێپرسینەوە. ئەز مامۆستا سەعید سەفۆم لەکۆنەوە دەناسی. کاتی خۆی کە لە پۆلی چوارەمی کۆلێژی پەروەردەی زانستگەی بەخدا دەمخوێند، وانەیەکمان هەبوو"ڕاهاتن بۆ فێرکاریی" دەیانناردین بۆ قوتابخانە نێوەندی و دوانێوەندییەکانی بەغدا ، بەسەرپەرشتیی مامۆستاکانیان، ئێمە وانەمان دەگوتەوە. جارێکیان من نێردرام بۆ قوتابخانەی دوانێوەندیی ئەعزەمییە (الاعظمیه) کە مامۆستا سەعید سەفۆ لەو کاتەدا لەوێ مامۆستای ماتماتیک بوو. لەوێوە ناسیاوەتیم پەیداکردبوو لەگەڵی. پاش ئەوەش چەند جارێک لەبەخدا چاومان بەیەک کەوتبووەوە و، دەیزانی خەریکی ئەوەم ماتماتیک و فیزیک بکەمە کوردی.

سەعید سەفۆ؛ دیانێکی خەڵکی مووسل بوو. پاش کۆچی دوایی مامۆستا رەفیق حیلمی لەساڵی 1960دا کە پشکنەر (مفتش)ی ماتماتیک بوو، سەعید سەفۆ کرابووە پشکنەری ماتماتیک. کە هاتە پۆلی وانەگوتنەوەمەوە لە هەولێر، وانەی هەندەسەم دەگوتەوە. جارێک بە کوردی و جارێک بە ئارەبی، لەبەر دەمی ویدا گوتمەوە. کە گەڕایەوە بەخدا سوپاسنامەیەکی ناردبوو بۆم بەهۆی بەڕێوەبەرێتیی زانیاریی هەولێرەوە و، باسی ئەوەی کردبوو کە باش خزمەتی قوتابیان دەکەم و تەنانەت بە"زمانی نێوچەیی"یش (اللغه المحلیه) هەوڵدەدەم بابەتەکەیان تێبگەیێنم. ئەمە قورقوەپی دابەدەمی ناحەزاندا، کەپێیانوابوو لەبەردەمی پشکنەردا ناوێرم بە کوردی وانە بڵێمەوە.

هەوڵدان بۆ پێشخستنی زمان و فەرهەنگی کورد؛ بەهۆی لیژنەی زمان و فەرهەنگی کوردییەوە کە ژمارەیەکی باش لەو قوتابیانەی بەعێراقچی نێودەبران، یان سەر بە پارتی کۆمۆنیستی عێراق بوون، لەو کۆرسانەدا ئارەزوومەندانە بەشداریاندەکرد؛ هەردوو حیزبەکە، کۆمۆنیست و پارتی ناچاربوون داخوازیی مافی خوێندن بە کوردی بکەن، پاش ئەوەی ماوەیەک بەربەرەکانێی ئەو هەوڵەی ئێمەیان کرد (سەرنجی بیرخەرەوەی هەشت مامۆستا کوردەکە بدە کە بەقاسم و ڤەژیری زانیاریی عێراق جابر عومەر درا: وتاری: (بەشی کوردی لە زانستگەی بەخدا لە 1959دا چۆن دامەزرا؟، پاشکۆی ڕووداو – چاپی کوردستان ژ(86) 2009/11/16).

ئەگەر سەرنجێکی ئەو داخوازینامانە بدەین کە لەلایەن دوو کۆنگرەی مامۆستایانی کورد لە شەقڵاوە (لە 1959 و لە 1960دا) دران بە کاربەدەستانی عێراق، دەبینین هەمووی هەر داخوازییەکانی (8)مامۆستا کوردەکەیە کە ئەودەمە بەهەموو جۆرێک لەدژمان دەوەستان؛ بەڵام کاتێک هاتنەوە هۆش خۆیان، ئەوەش لەناچاری، ئەوا دەرفەت تێپەڕیوو. پێشنیازەکان و بڕیارەکانی کۆنگرەی مامۆستایانی کورد لە شەقڵاوە لە گۆڤاری (هەتاو)ی ژمارە (163)ی (ساڵی6) 15ی تشرینی یەکەم (ئۆکتۆبەر)1959 و ژمارە (184) (ساڵی 7) 31ی ئابی 1960 دا بڵاوکراونەتەوە.

سەرنج: هەموو ژمارەکانی (هەتاو) لەلایەن (بنکەی ژین)ەوە لە سلێمانی بە فۆتۆکۆپی چاپکراونەتەوە. بەداخەوە؛ زۆربەی زۆری هەوڵەکانی کورد، لەکاتی خۆیاندا و لە دەرفەتی گونجاودا نەبوون. ئەمەش یەکێکە لە هۆکانی سەرنەکەوتنیان.

نەدانی مووچەپێم چەند مانگێک لەسەر یەک

کە یەکەمین مانگ کۆتایی هات و هەموو مامۆستاکان مووچەی خۆیان وەرگرت (ئەو سەردەمە، نە مووچە و نە هیچ جۆرە پارەیەکی دی، بەهۆی بانکەوە نەدەنێردرا. بانکیش لە هەولێر نەبوو. مانگانەی مامۆستاکان بەدەستی دەدرا بە بەڕێوەبەری قوتابخانە و، ئەویش دابەشیدەکرد بەسەر مامۆستاکاندا)، مووچەکەی من نەدرا. مامۆستا عادیل مستەفا گوتی:"مامۆستا جەمال، بەداخەوە دۆسێیەکەت هێشتا نەگەیشتووە بەدەستمان". قسەمنەکرد و کاری خۆم کرد. لە کورتی بیبڕمەوە، دوو مانگ و سێ مانگ و چوار مانگ و پتر تێپەڕی و، مووچە هەر دیار نەبوو. گوتم عادیل ئەم چیرۆکە چییە؟ گوتی: "تۆ دوو ساڵ لە کەرکووک و دووساڵ لەبەخدا و ساڵێک لە زوبێر (بەسرە)بوویت، پێشئەوەی بێیتە ئێرە. دەبوو لەوێوە دۆسێیەکەت بنێرن، نەیاننناردووە". تەلەفۆنم کرد بۆ بەڕێوەبەری زانیاریی بەسرە و بەڕێوەبەری قوتابخانەی دوانێوەندیی جافەرییە، کە هەردووکیان زۆر دۆستم بوون، بەڕێوەبەری قوتابخانەی جافەرییە، مامۆستا حەسەن زەلزەلە، گوتی: "تۆخۆت دەزانیت بەشێوەیەکی خواستەمەنی لە جەعفەرییە خزمەتت کردووە و گەڕێندراویتەوە بۆ زوبێر (بەسرە)؛ تکایە پێوەندیی بکە بەبەسرەوە". کە تەلەفۆنم کرد بۆ بەڕێوەبەری زانیاریی بەسرە گوتی: "هەرپاش ئەوەی ئاگادار کراین کە تۆ گواستراویتەوە هەولێر، یەکسەر ناردمان بۆ هەولێر".

لەو دوو تەلەفۆنەدا، چ لەگەڵ بەڕێوەبەری قوتابخانەی جەعفەرییە لە بەخدا و، چ لەگەڵ بەڕێوەبەری زانیاریی بەسرە، ماوەیەکی باش کەوتنە هەواڵپرسینم و بە یادهێنانەوەی ئەو ڕۆژانەی کە لەلایان کارمەدەکرد. زۆر سوپاسمکردن.

ئەم هەواڵەم بە مامۆستایان نەشئەت سەفوەت و عادیل مستەفا گەیاند، گوتیان"دوور نییە دۆسێیەکەت نێردرابێ، بەڵام لەڕێ ون بووبێ". گوتم: بۆچی بەکەر و بار نێردراوە؟". گوتیان: "دەگەڕێین بەدوایدا". ماوەیەکی دیکەش وەستام هیچ دەنگ نەبوو. ڕۆژێکیان بەرەو قوتابخانە بەڕێوەبووم؛ بەڕێز دادوەر (حاکم) بورهانم دی، کە لەسلێمانییەوە دەمناسی. پاش چاکی و چۆنی؛ باسی مانگانەکەم هاتە پێشەوە، دادوەر بورهان گوتی: "تۆ مافی ئەوەت هەیە، نەک هەر وانە نەڵێیتەوە و مانبگریت، بەڵکو لە دادگە گلی (شکات) بکەیت لەبەڕێوەبەرێتیی زانیاریی هەولێر، ئەوسا بزانە برای خۆت (واتە دادوەر بورهان خۆی) لەسەرت دەکاتەوە یان نا؟". زۆر سوپاسمکرد. کە گەیشتمە قوتابخانە چوومە لای بەڕێوەبەر و گوتم: "کاک عادیل، لەمڕۆ بەدواوە وانە ناڵێمەوە و ناچمە ژووری پۆل و دۆزەکەم دەبەمە بەردەمی دادوەر". گوتی: "کوو کوو؟ لۆخاتری خودا، ئەوە چ دەڵێیت؟" گوتم: "ئەوە دەڵێم کە گوتم، خۆ بە فارسی قسە ناکەم". دەستبەجێ چوومە پۆلەکە و، بەقوتابییەکانم گوت: " لەبەرئەوەی بەڕێوەبەرێتیی قوتابخانە و بەڕێوەبەرێتیی زانیاریی دوژمنایەتی دەکەن بەرامبەرم و، چەند مانگە مووچەکەم نادەنێ، وا لەمڕۆوە نایەمە پۆلەکانەوە، بەڵام ئامادەم خزمەتی ئێوە بکەم بەشێوەیەکی تایبەتی لە دەرەوەی قوتابخانە؛ کاتێک جێگەیەکم پەیداکرد بۆتان"، ئەوەم گوت و چوومە دەرەوە. قوتابییەکانیش هاتنەدەرەوە و، پۆلیان بەجێهێشت و، بووە هەرا و دەنگەدەنگ لە قوتابخانەکەدا و، شیرازەی کۆنترۆڵ تێکچوو. هەواڵ گەیشتە بەڕێوەبەری زانیاریی و، عادیل مستەفا هاتە لام و گوتی: "ئەتۆ چەند پارەت دەوێ، ئەوا بفەرموو ئەمن بتدەمێ". گوتم:"کاک عادیل، ئەز دەرۆزەکەرنیم، ئەوە چەند مانگە بێدەنگم و کاری خۆشم بەباشی کردووەو، لە قوتابخانەی ئێوارانیش بێ کرێ وانە دەڵێمەوە، بەڵام دەمەوێ ڕۆنبێتەوە بۆم؛ بزانم ئێوە بۆچی دوژمنایەتی من دەکەن". عادیل هەزار پەنای مامۆستا گیوی موکریانییەوە. مامۆستا گیویش؛ باش سەرزەنشتی کردبوون و، گەلێک قسەی ڕەقی گوتبووپێیان. پاش مامۆستا گیویان گوتبوو: "ئەوا دۆسێیەکەی مامۆستا جەمالمان دۆزیوەتەوە". ئەویش گوتبووی:"بۆچی دۆسێیەکەی کەوتبووە بیرەوە؟ یان لەسەرەنوێلکە و گۆفەک دۆزیوتانەتەوە؟ شەرم بکەن، شەرم". لە مامۆستا گیو زۆر پاڕابوونەوە کە گلی (شکات) نەکەم لێیان. کە مامۆستا گیو فەرمووی: " ببوورە لێیان"، لێیانبووردم. ئەمەش بەتایبەتی لەکاتێکدا بوو کە گلۆڵەی پارتی و حیزبی کۆمۆنیستی عێراق کەوتبووە لێژی، وەک لەمەوپێش ئاماژەم پێدا؛ قاسم، لەپاش هەرای کەرکووک گێڕی گۆڕیبوو بەرامبەر کۆمۆنیستەکان؛ چۆنکە پێیوابوو، ئەو ڕۆڵەی کە بە کۆمۆنیستەکانی گێڕابوو دژ بە بەعسییەکان و ناسرییەکان تەواوبووە و، کۆمۆنیستەکان زۆر بەهێزبوون و بوونە مەترسی بۆی. لەبەرئەوە گەلێکی لێگرتن و گەلێکی لەسەرکار دەرکردن و هێندێکیشی دوورخستنەوە. قاسم هەموو ئەو ڕێکخراوانەی سەر بە پارتی کۆمۆنیست بوون؛ ڕێبەند (ممنوع) کرد و لە مانگی ئەیلوولی 1960دا ڕۆژنامەی (اتحاد الشعب) یشی داخست. قاسم شانبەشانی پەلاماردان بۆسەر کۆمۆنیستەکان، کەوتە وێزەی کوردیش. لەپێشدا دەستیکرد بەداخستنی چاپنامەکوردییەکان، یەک لەدوای یەک، لەمانە گۆڤاری (هەتاو). هەروەها ئارەبە شۆڤێنیستەکانی لەدژی کورد هاندا کە وتاری دژ بەکورد لە ڕۆژنامەکاندا بنووسن و، تەنانەت ڕۆژنامەی (الثوره) کە لە بەخدا دەردەچوو، بەئاشکرا داوای تواندنەوەی کوردی کردبوو. هەروەها، هێندەک لە سەرۆکهۆزەکانی دژ بە بارزانی پرچەک کرد. سەرنووسەری ڕۆژنامەی (خەبات) لەوڵاتە دێمۆکراتەکاندا؛ خاوەن پیشە جیاجیاکان بۆیان هەیە بۆ پاراستنی مافی پیشەییان، خۆیان لەنێو کۆمەڵێکدا ڕێکبخەن و، پێکەوە بۆ پاراستنی بەرژەوەندیی خۆیان بەشێوەیەکی ئاشتیخوازانە و باژێڕڤانانە تێبکۆشن، کەخۆپێشاندان و مانگرتن لە کار، بەشێکن لەو مافانە. بوونە ئەندامیش لەم سەندیکایانەدا ئارەزوومەندانەیە. خۆ ئەگەر یەکێک سەربە پیشەیەک بێ و، نەیەوێ ببێتە ئەندامی سەندیکای ئەو پیشەیە، ئەوا زۆر ناکرێ لێی بۆ بوونە ئەندام. جا ئەگەر هاتو، ڕۆژێ لە ڕۆژان، زۆرداریەک بکرێ لێی کە پێوەندیی بە پیشەکەیەوە هەبێ و، پەنابباتەبەر سەندیکا بۆ یارمەتی، ئەوا سەندیکا هەر لەسەری دەکاتەوە و، نابێژێ:"تۆ ئەندام نیت، بڕۆ خۆت مشووری خۆت بخۆ".

لە وڵاتە نادێمۆکراتەکاندا، ڕێ بەبوونی سەندیکا نادرێ، خۆئەگەر جاروبار سەندیکا هەبوو، ئەوا ئەوە دەزگەیەکی ئازاد نییە، بەڵکو سەربە حکومەتە. لە وڵاتی سۆڤێتی کۆن و ئەورووپای ڕۆژهەڵات و عێراقی سەردەمی بەعسدا؛ جۆرە سەندیکایەکی بێڕەنگ و بۆ هەبوون، کە یان سەر بە پارتی کۆمۆنیستی ئەو وڵاتە ڕۆژهەڵاتیانە بوون، یان سەر بە حیزبی بەعسی عێراق بوون و، ڕەنگدەرەوە و دەنگدەرەوەی ئەو ڕژێمانە بوون.

لە عێراق، لەسەردەمی شانشینیدا، ڕێنەدەدرا بەبوونی هیچ جۆرە سەندیکایەک، بەڵام لەپاش ڕووخانی ڕژێمی شانشینی؛ لەڕێی کۆدەتای ئەفسەرەکانی سەر بە عەبدولکەریم قاسم و عەبدولسەلام عارفەوە کە بە"ئەفسەرە ئازادەکان" (الضباط الاحرار) بەنێوبانگبوون و، بوونە هۆی هاتنەکایەی سیستەمی کۆماری، ڕژێمی تازە ڕێیدا بەخاوەن پیشەکان، وەک کارکەران، جۆتکاران، هەندازیاران، بژیشکان، پارێزەران و...هتد، هەریەکەیان سەندیکای خۆی دابمەزرێنێ، بەڵام دەبوو ئەوانە لەسەر"هێڵی کۆمار" (خط الجمهوریه) واتە هێڵی قاسم بڕۆن بەڕێوە. یەکێک لەو سەندیکایانە سەندیکای مامۆستایان بوو.

جالەبەرئەوەی کۆمۆنیستەکان، بەهۆی ئەوەوە کە قاسمیان بردبووە ئاسمان و کردبوویان بە "سەرۆکی تاقانە" (الزعیم الاوحد) و "ڕۆڵەی گەل" (ابن الشعب) و ...هتد. قاسمیش وەک لەمەوبەر باسمکرد؛ لەسەرەتای هاتنەسەرکاریدا؛ زۆر پێویستی پێیانبوو بۆ دەمکوتکردنی نەیارەکانی خۆی، وەک بەعسییەکان و ناسرییەکان و داروودەستەی ڕژێمی دوابڕاو و، بۆ ترساندنی لایەنگرانی پارتی و کوردی سەربەخۆخوازیش، ئەوا قاسم دەستی دابوو بە پشتیاندا. کۆمۆنیستەکان لەمەوە یەکجار بەهێز و لووتبەرز ببوون، بەتایبەتی لەنێو مامۆستایان و قوتابیاندا، لەمەشەوە تووشی نەخۆشیی ڕەشەگۆشتگرتن ببوون، بەوەی ژمارەیەکی زۆر کەسانی هەڵپەرست و کوڕی ڕۆژ و رابردووپیس و دەستوەشێن لە دەوریان کۆببوونەوەو کەوتبوونە خراپەکاری، کەچی سەرکردەکانی پارتی کۆمۆنیست؛ گوێیاننەدەدا بە پاگژکردنەوەی ڕیزەکانیان، نەبا ژمارەی "جەماوەری خەباتکار" کەمبهێنێ. ئەمەش بووەهۆی ئەوەی خەڵکیکی زۆر ببنە دوژمنیان.

ململانێی هەڵبژاردنی سەندیکای مامۆستایانی هەولێر

بوونی سەندیکا لە کۆمەڵگەیەکدا؛ نیشانەیەکە بۆ داننان بەمافی پیشەوەراندا. کە قانوونی سەندیکای مامۆستایانی عێراق لە مانگی 11ی 1959دا دەرچوو، بەپێی ئەوە ماف درا بەهەموو مامۆستایەک و، هەموو کارمەندێکی وەزارەتی زانیاریی کە ببێتە ئەندام تێیدا. ڕاستییەکەی، بوونە ئەندام هەر ماف نەبوو، بەڵکوو زۆربابیش بوو. بەپێی قانوونەکەی؛ هیچ کەسێک مافی وانەگوتنەوەی نەدەدرا پێی، ئەگەر ئەندام نەبووایە (تکایە سەرنجی وێنەی ناسنامەکەم بدەن کە دەبێژێ:" یکون الانتساب الی النقابه الزامی"...هتد). ئەمە، وەک لەمەوبەر باسمکرد، پێچەوانەی قانوونی سەندیکاکانە لە وڵاتە دێمۆکراتەکاندا، کە بوونە ئەندام لە سەندیکاکانیاندا بەئارەزووە.

یەکەمین هەڵبژاردن بۆ کۆنگرەی دامەزرێنەر (المؤتمر التاسیسی)ی سەندیکای مامۆستایان (فێرکەران) لە 1959/1/23دا لەبەخدا بەسترا، کە سێ لیست بەشداریان تێدا کرد: (1)" لیستەی پیشەیی یەکگرتوو (القائمه المهنیه الموحده) کە لیستی کۆمۆنیستەکان و چەپییەکان (پارتییەکانیشیان لەگەڵ)بوو. (2) لیستەی فێرکاریی یەکگرتوو (القائمه التعلیمیه الموحده) کە ئەمەیان لیستی بەعسییەکان و ناسرییەکان و داروودەستەی ڕژێمی پێشووبوو. لیستەی یەکەم لە (12) ستان (لواء)دا بردیانەوە. لیستەی دووەم تەنێ لە ڕومادی (دلێم) بردییەوە. (3) "لیستەی سەربەخۆ" لەکەرکووک، بەچەند دەنگێکی کەم سەرکەوتنی بەدەستهێنا. ئەم لیستەی دوایی؛ لیستەی ترکمان و ئارەب و هێندەک کوردی سەر بە ڕژێمی ڕووخێندراو بوو. لە ئەنجامی هەڵبژاردندا، سەفا حافز(صفاء حافظ) کە سەر بە پارتی کۆمۆنیستی عێراق بوو، کرا بە هەڵبژێردراوی سەندیکای مامۆستایان. دکتۆر سەدیق ئەترۆشی (کە پاش کودەتای قاسم ڕەنگی خۆی سۆر کردبوو) و، هاوەڵزاوای برایم ئەحمەدی ئەندامی لیژنەی نێوەندیی پارتیی بوو، کرا بەجێگری یەکەم و، مامۆستا عەزیز شێخ، کرا بەجێگری دووەم. عەزیز شێخم لە زانستگەی بەخداوە دەناسی. کە ئەز لەوێ خوێندکار بووم، ئەو (معید) بوو لە بەشی کیمیا. لە تشرینی دووەمی 1952 دا؛ هەردووکمان ماوەی چەند هەفتەیەک لە گرتووخانەی ئەبوخرێب (ابوغریب)ی نێزیک بەخدا، لەیەک ساڵوندا زیندانی بووین. عەزیز کۆمۆنیستێکی وەک شەریفی خالی، زۆر تەنگەتیلکە بوو. ئەو کاتەم بە باشی لەبیرە کە چووم بۆ هەڵبژاردن. لەو سەردەمەدا لەبەخدا لە قوتابخانەی دوانێوەندیی جەعفەرییە مامۆستابووم. لەو ڕۆژەدا، قاسم خۆی هات بۆ دەنگدان. ئەمەم بەلاوە زۆر سەیربوو. بەڵام کۆمۆنیستەکان و چەپییەکان و پارتییەکان دەستیانکرد بەچەپڵەلێدان بۆی و نێویاننا"المعلم الاول" (یەکەمین مامۆستا). دوایی دەرکەوت؛ قاسم بەرلەوەی بچێتە کۆلێژی ئەفسەری، ماوەیەکی کورت لە قوتابخانەیەکی سەرەتایی مامۆستا بووە. لەوێ قاسم وتارێکیدا و گوتی "کاخەزی سپی خستووەتە سندووقەکەوە، بۆ ئەوەی ویژدانی هەر بە سپێتی بمێنێتەوە" و " هەر لەسەروو هەموو ئارەزوویەک و ڕەوت"ێکەوە (فوق المیول والاتجاهات) بمێنێتەوە.

بەر لەوەی بچمە ساڵۆنی دەنگدانەوە، کوردێک دەم بەپێکەنین بەپیرمەوە هات و، یەکسەر بێ چاکی و چۆنی گوتی: "دەزانم دیارە دەنگ بە لیستەکەی خۆمان دەدەیت. گوتم: لیستەکەی خۆمان کامەیە"؟ گوتی: "نازانیت"؟ گوتم"نا". گوتی: " لیستەی پیشەیی یەکگرتوو، کە لیستەی پارتیمانە". گوتم:" ئەز نە پارتیم و نە کۆمۆنیستم و نە بەعسیم و، دەنگ بەهیچ لیستەیەک نادەم، دەنگ بە چەند کەسێک دەدەم و بەس؟"، گوتی: "نەبابە تۆ پارتیت و، هەردەبێ دەنگ بە لیستەکەی پارتی بدەیت". گوتم: "تکایە بابڕێتەوە؛ پارتی نیم"، گوتی: "تۆخۆت نایزانیت، تۆ پارتیت و بڕایەوە". ئەمەش هەر خاڵانەی قسەکەی ڕەحمەتی مەسعوود محەممەدە، وەک لەمەوبەر باسمکرد، کە فەرموبووی"جەمال نەبەز کۆمۆنیستە،بەڵام ئەوە هەیە خۆی نازانێ کە کۆمۆنیستە". ئەز هیوام وایە کە مەسعوود محەممەدی ڕەحمەتی نەیزانیبێ کە خۆی، وەک پێنووسبەدەستی سیستەمی دەرەبەگێتی و ئاخایەتی، زۆر خزمەتی بە کۆمۆنیستەکان کردووە، کە ئەوان ئەو سەردەمە، زۆر دژی بیری نەتەوەیی بوون و، هەر کەسێک نەتەوەیی بووایە، لای وان نۆکەری ئەمریکا و ئیسرائیل بوو. لای بەرەی دەرەبەگایەتی و ئاخایەتیش، هەرکەسێک پشتی ئازادی و یەکسانیی کۆمەڵگەی بگرتایە؛ دژ بە دەرەبەگێتی و چینی زۆردار و خوێنمژ، ئەوا، بەتەرازووی بەڕێز مەسعوود محەممەد، کۆمۆنیست بوو.

بێجگە لە هەڵبژاردنی کۆنگرەی دامەزرێنەر، لەسەردەمی قاسمدا سێ جار هەڵبژاردنی سەندیکای مامۆستایان لە عێراقدا بەڕێوەچوو 1961،1960، 1962. وابزانم هەرجارە لە مانگی شوباتدا. ئەز، بێجگە لە هەڵبژاردنی کۆنگرەی دامەزرێنەر، تەنێ یەکجار بەشداریمکرد و، ئەوەش لەساڵی 1961دا بوو، کاتێک لە هەولێر مامۆستا بووم. ساڵی 1960 بەشداریم نەکرد. لەم ساڵەدا کۆمۆنیستەکان و چەپییەکانی دی، وەک 1959 لە هەموو عێراقدا سەرکەوتوویبوون، بەڵام لەساڵی 1961دا کۆمۆنیستەکان لە عێراقدا گلۆڵەیان کەوتبووە لێژی. لەم هەڵبژاردنەدا، لە 21000 دەنگ، تەنێ 7800 دەنگیان هێنا، لەگەڵ ئەوەشدا؛ ئەم ژمارەیە لەچاو ساڵانی 1959 و 1960دا زۆر کەم و کزبوو. زۆربەی ئەم دەنگانەی 1961؛ لە ستانەکانی هەولێر و سلێمانی و عەمارە و بەسرە برانەوە. لە ستانەکانی دیکەی عێراقدا، لیستەی بەعسییەکان و ناسرییەکان و لایەنگرانی ڕژێمی پێشوو سەرکەوتووبوون. هۆی ئەوەی کۆمۆنیستەکان و چەپییەکان بەرەو دۆڕاندن دەچوون؛ ئەوە نەبوو کە جەماوەریان نەبوو، هەرچەندە بەهۆی کردەوەی ناقۆڵایانە و کلکایەتیی سەرکردەکانیان بۆ ڕژێمی سۆڤێت؛ گەلێک دۆستیان لەدەستدابوو، بەڵام هێشتا جەماوەریان هەبوو. هۆیەکەی ئەوەبوو قاسم گێڕی گۆڕیبوو، شەڕی دەفرۆشت پێیان. بۆمێژوو دەبێ بێژم؛ وەک کەسێک کە ئەو سەردەمەی بەچاوی خۆی دیوە و تێیدا ژیاوە، ئەگەر کۆمۆنیستەکان نەبوونایە، ئەوا قاسم هەر پاش چەند هەفتەیەک دوای کودەتاکەی، یان لەسەر کار لادەبرا، یان دەکوژرا. کۆمۆنیستەکان بوون کە ڕۆژانە بەخۆپێشاندانی سەتهەزارکەسی تا نیوملیۆنی، بەسەر شەقامەکانی بەخدادا و، دەستوەشاندن لە نەیارانی قاسم و ڕژێمەکەی و، نێونانی قاسم بە"سەرۆکی تاقانە" و "ڕۆڵەی گەل" و "دێمۆکرات" و چی و چی، وایانلێکرد کەپێیوابێ کەس لەخۆی گەورەتر نییە و، دەتوانێ سەر

سەیران لە گردمامل لە پاڵ پەی نوکە کەی (کە ئوستاز بەشیر ناوی لێ نابوو). وێنەکە لە 1960/7/20 گیراوە

بەکۆمۆنیستەکانیش شۆڕبکا، چۆنکە لەلەخۆباییبوونەوە پێیوابوو "گەورەیەتی" وی بووە کە سەری بە بەعسییەکان و ناسرییەکان و داودەستەی رژێمی رابردوو شۆڕ کردووە، نەک پشتگیریی بێ چەند و چۆنی کۆمۆنیستەکان. گێڕگۆڕینی قاسم بوو کەوای لە بەعسییەکان و تۆرانییەکان کرد، زات بنێنەوە بەر خۆیان و دەستبکەن بە تێرۆرکردنی کۆمۆنیستەکان و، وەک لەمەوپێش باسمکرد، کە کۆمۆنیستەکان سکاڵای خۆیان دەبردە بەردەم قاسم، قاسم دەیگوت: "ئەمانە (کۆمۆنیستەکان) کاتی خۆی پەلاماری خەڵکیان دەداو، ئێستەش ئەو خەڵکە تۆڵەی خۆی دەکاتەوە لێیان". کە ئەمەش پاکانە کردنێک بوو بۆ تێرۆریستەکان و، قسەی سەرکردەی دەوڵەتێک نییە؛ بەڵکو قسەی کابرایەکی شەلاتییە. چۆنکە لەهیچ دەوڵەتێکدا، تەنانەت لە دەوڵەتە دیکتاتۆرەکانیشدا، کەس بۆی نییە بەدەستی خۆی تۆڵە لە دوژمنەکەی بکاتەوە. قاسم، فەرمانیدا بەگرتنی ژمارەیەکی زۆر لە سەرکردەکانی سەندیکاکان، لەوانە سەرکردەکانی سەندیکای کارکەران کەبەدست کۆمۆنیستەکانەوە بوو. لە 15ی مایسی 1961دا کە لە هەولێر بووم، گوێم لە وتاری "سەرۆکی تاقانە" بوو لە دووەمین کۆنگرەی "یەکێتیی گشتیی کارکەران"دا کە گوتی: " شاندەکان سەربەستن کێ هەڵدەبژێرن". ئەمەش بووە هۆی رەخنەگرتنی کۆنگرە لە ئەنجوومەنی جێبەجێکردن (اللجنە التنفیذیە)ی پێشوو، لە ئەنجامدا ئەوانەی خۆیان بەسەربەخۆ نێونابوو، کە سەربەخۆ نەبوون، بەڵکو بەعسی و ئیسلامی بوون، هەڵبژاردنیان بردەوە. حاجی برایم جەواد بووە سەرۆکی سەندیکای کارکەرانی نەوت لەجیاتی عەبدولڕەحیم ئیسحاق. شایەنی باسە؛ عەبدولڕەحیم لەوکاتەوە دەناسی کە مامۆستابووم لە کەرکووک (پایزی 1955 تاوەکو پایزی 1957). عەبدولڕەحیم کارمەندی کۆمپانیای IPC بوو لە کەرکووک؛ خەڵکی ئەلقۆش بوو. بەهۆی هەڤاڵمامۆستام مووسا نووحەوە کە ئەویش ئەلقۆشی بوو، عەبدولڕەحیم و گەلێک کەسانی دیکەی ئەلقۆشیم ناسی. دۆستایەتیم لەگەڵ عەبدولڕەحیم زۆر خۆشبوو؛ مرۆڤێکی رووخۆش، کوردستانییەکی پێشکەوتنخواز و رۆشنبیر بوو. جارێکیان منی بانگکرد بۆ ئاهەنگی ژنهێنانی خزمێکی لە ئەلقۆش، دووسێ شەو لە ئەلقۆش ماینەوە و پێکەوە گەڕاینەوە کەرکووک. لە ئەلقۆش و دەوروبەری گەلێک ئەشکەوتی پێشانی من دا، کە ئاسەواری کۆنیان تێدا بەدیدەکرا. لە رۆژی شایی خزمەکەیدا ژنانی ئەلقۆش هەڵدەپەڕین و ئەم گۆرانییەیان دەچراند:

"یارگول، یارگول...یارگول و یارگولا من".

لیستەی سەربەخۆی ئێمە بۆ هەڵبژاردنی سەندیکای مامۆستایانی هەولێر

هەڵبژاردنی سەندیکای مامۆستایانی هەولێر لە شوباتی 1961دا، لەگەڵ ستانەکانی دیکەی عێراقدا بەڕێوەچوو. وەک لەمەوبەر گوتم، کە چوومە هەولێر سەندیکای مامۆستایانی هەولێر بەدەست کۆمۆنیستەکان و پارتییەکانەوە بوو. ژمارەی لایەنگرانی هەردووکیان زۆر دوورنەبوون لەیەکەوە، بەڵام ژمارەی کۆمۆنیستەکان پتربوو لە ژمارەی پارتییەکان، ژمارەیەکی زۆریش هەبوو کە سەربەخۆبوون، سەرۆکی لکی سەندیکا لە هەولێر مامۆستا جەلال شەریف بوو، کە سەر بە کۆمۆنیستەکان بوو. جەلال شەریف بەرلەوەی ئەز لەپایزی 1955دا؛ بە مامۆستا لە کەرکووک دابمەزرێم، بەڕێوەبەری قوتابخانەی نێوەندیی موسەللا بوو لە کەرکووک، بەڵام لەسەر کار لابرابوو. هەڤاڵمامۆستام لە قوتابخانەی موسەللا، مامۆستا مووسا نووح، دەیگوت؛ جەلال شەریف مرۆڤێکی باش بوو، لەبەرئەوەی پێشکەوتنخواز بوو، دەریانکرد. دیارە؛ پاش هاتنەسەرکاری رژێمی قاسم، گێڕابوویانەوە بۆ سەرکارەکەی خۆی، وەک مامۆستا دەرکراوەکانی دی.

کە کاتی هەڵبژاردن نێزیکبووەوە، نێزیکەی چوارمانگێک دەبوو هاتبوومە هەولێر. لەو ماوەیەدا بەهۆی هاتووچوومەوە بۆ یانەی فەرمانبەران کە زۆربەی مامۆستاکان، بەئێواران دەچوونە ئەوێ، ناسیاوەتیم لەگەڵ ژمارەیەکی فرە لە مامۆستایان پەیداکرد، کە هێندێکیان خەڵکی شاری هەولێر بوون و، لە گوندەکاندا کاریان دەکرد، یان بەپێچەوانەوە، خەڵکی گوند و شارۆچکەکان بوون، بەڵام لەنێو شاری هەولێردا کاریان دەکرد و، پێوەندییان بە مامۆستاکانی گوندەکانەوە هەبوو. بەوتووێژ لەگەڵیاندا بۆمدەرکەوت کە ژمارەیەکی باش هەن، نە سەربەپارتی و نە سەر بە حیزبی کۆمۆنیستی عێراقن و، گەلێک لەوانە ناچن بۆ هەڵبژاردن؛ چۆنکە نایانەوێ دەنگبدەن بەم دوو حیزبە. لەمەوە بیرێک لەنێوان مامۆستایان عەبدولحەمید ئیسماعیل، زەکی هەناری ، فەتاح و حەکیم، سەدیق و عەلی جوکل و بەندەدا، باسدەکرا، کە ئێمەش دەبێ بێ هەڵوێست نەبین. جا کە ئێمە لەگەڵ رێبازی پارتی و کۆمۆنیست نەبین و ، ئەو ژمارە زۆرەش هەن، کە ناچنە نێو هەڵبژاردنەوە، بۆچی پێوەندیی نەکەین پێیانەوە، لیستەیەک دروستنەکەین؛ بەنێوی لیستەی سەربەخۆی مامۆستایانەوە و، بچینە ململانێی هەڵبژاردنەوە. خۆئەگەر دەریش نەچین، کە زۆر رێیتێدەچێ دەرنەچین، ئەوا ئێمە ئەرکی سەرشانی خۆمان بەجێهێناوەو، هەر لەو کاتەشدا بە خەڵکەکەمان راگەیاندووە کە هەولێر هەر مامۆستای سەربەم دوو حیزبەی تێدانییە، بەڵکو مامۆستایانی دیکەش هەن. ژمارەیەک لەم مامۆستایانە؛ ئامادەیی خۆیان پێشاندا خۆیان بپاڵێون. مامۆستا کاڵێ موکریانی، کچی مامۆستا گیو و مامۆستا گەلاوێژ کە کچی رەشید نامیق بوو، بەخزمایەتی دەگەیشتینەیەک، هەردووکیان ئامادەیی خۆیان پێشاندا بۆ خۆپاڵاوتن. ئەمەش سەرکەوتنێک بوو بۆ لیستەکەمان کە مامۆستای ژنی تێدابوو، ئەوەش لە کۆمەڵگەی خۆپارێزی پەنجا ساڵ لەمەوبەری هەولێردا. کاتێک لە هەولێر و دەوروبەری دەنگ بڵاوبووەوە، کە لیستەیەکی دیکەش هەیە؛ لەپاڵ لیستەی پارتی و کۆمۆنیستی، ئەمەش شتێکی نوێ بوو بۆ هەولێر، کێچ کەوتە کەوڵی هەردوولایانەوە. نوێنەری پارتی لە هەولێر؛ بەڕێز عەلی عەبدوللا، کە هەر لە سەرەتای پەنجاکانەوە یەکدیمان باش دەناسی، پێوەندی کرد پێمەوە و گوتی:" بۆ ئەوەی کۆمۆنیستەکان دەستبەسەر سەندیکادا نەگرن، باپێکەوە لیستەیەک دروستبکەین،چۆنکە ئێوە بەتەنێ نایبەنەوە". گوتم: "ئێوەش بەتەنێ نایبەنەوە، کە سەربەخۆکان لیستی خۆیان هەبێ و، ئێوە و کۆمۆنیستەکانیش هەریەکە لیستی خۆی هەبێ، ئەز تا ئەو هەندازەیەی ئاگام لەبارودۆخی هەولێر هەیە، دەتوانم بێژم کۆمۆنیستەکان لەپێش ئێوەوەن". گوتی:"ئێمە حیزبێکی بەهێزین و بە ئاشکرا کاردەکەین، ئەوان (کۆمۆنیستەکان) رایەنامەی کارکردنیان بەفەرمی نییە". گوتم: "هەرچۆنێک بێ ئەم قسانە دەگەیێنم بە هەڤاڵمامۆستاکانم، بزانم ئەوان دەڵێن چی". بەڕێز عەلی عەبدوللا گوتی: "لەگەڵ هێندەک لە برادەرەکانتدا قسەمکردووە، دەڵێن، ئێمە لیستەمان دروستنەکردووە کە بەبێ هیچ دەستکەوتێک بچین دەنگ بەئێوە بدەین، منیش پێمگوتن و، ئەوا بەتۆیش دەڵێم کە ئێمە (پارتی) ئامادەین لە لیژنەی بەڕێوەبەرێتی سەندیکادا، دوو ئەندام و سکرتێری لک (لکی هەولێر) بدەین بەئێوە، بەڵام سەرۆک و ئەندامەکانی دی دەبێ لەئێمە بن". گوتم: "بەوشەیەکی دی، زۆربەیەتی دەنگی سەندیکا هەر بۆ ئێوە دەبێ و، ئێمەش ئەگەر دژی بڕیارێک بین، لەبەرئەوەی بەژمارە کەم دەبین، بڕیار هەر بڕیاری ئێوە دەبێ". گوتی: "ئەی دێمۆکراسی مانای چی، کەمینە دەبێ ملکەچی بڕیاری زۆرینە بێ". گوتم: "جارێ هەڵبژاردن نەکراوە، کە ئێمەش بەهەردووکمان یەک لیستە دروستبکەین؛ کەس ناتوانێ بێژێ، ئەز زۆرینەم و تۆیش کەمینە، ئەوەی تۆ دەیڵێیت ئەوە پێشنیازی جەنابتە بۆ رێککەوتن، نەک دێمۆکراسی. بەباوەڕی من ئەگەر هەڤاڵەکانی ئێمە رازیبوون بەڕێککەوتن، هیچ نەبێ دەبێ نیوە بەنیوەبین. جا ئەگەر هەڤاڵەکانی ئێمە رازیبن بەوەی خۆیان بکەنە کەمینە و، دەنگیان لە لیژنەی سەندیکادا نەخوا، ئەوا دڵنیابە ئەز خۆم لە لیستەکە دەکێشمەوە". گوتی: "تۆ کە لە نووسین و قسەکردنتدا باسی مافی کورد دەکەیت، بۆچی، هەر تۆ کوردیت و کوردایەتی دەکەیت؟ ئەوە ئێمەین کە پانزە ساڵە (سەرنج: مەبەستی لە سەرەتای دامەزراندنی پارتی بوو لە 1946/8/16دا) بووینەتە دەڵاڵی گەلی کورد. کێ زێتر بدا بەکورد لەگەڵ ئەوین". گوتم: "کاک عەلی، تا ئێستە بیستوومە کە دەڵاڵ دەکەوێتە نێوانی دوولایەنەوە بۆ شت فرۆشتن؛ شتفرۆشتن و خزمەتی کورد، بەدەڵاڵی بەسەرەوەکردن چۆن یەکدەگرنەوە؟ پاشان، بەرامبەر بەم هەموو پەسن و بە شانوباڵی سۆڤێتدا هەڵدانە، کورد لەم دەڵاڵییە، لە سۆڤێت چەندی دەستکەوتووە". کاک عەلی ئەمجارە بەتووڕەبوونەوە گوتی: "دەزانم، دەزانم، تۆ سەری زمان و بنی زمانت دژایەتی یەکێتیی سۆڤێتە، بەڵام ئەو قەڵایە بە قسەی جەنابت هەرەس ناهێنێ". گوتم: "کاک عەلی، دیارە هەرەسهێنان بەیەکێتیی سۆڤێت کارێکە لەدەست من نایە، بەڵام یەکێتیی سۆڤێت خۆی لەخۆیەوە و، لەژێر باری نادادپەروەریدا دەتەپێ...". کاک عەلی قسەکانی بەمن بڕی و گوتی: "بەڕاستی لەگەڵ رێزم بۆت، یەکجار کۆنەپەرستیت". گوتم: "تکایە پێمبڵێ کۆنەپەرست لای جەنابت مانای چییە؟"، گوتی:"ئەمن پێت دەرێم (دەڵێم) کەونەپەرست مانای چییە. کەونە پەرست مانای جەنابت و ئەوانەی لەگەڵ جەنابتن".

ئەمە پێناسەی کۆنەپەرست بوو لای یەکێک لە سەرکردە هەرە ناسراوەکانی پارتی لە ساڵی 1961دا. کورد گوتوویانە: "رۆژان رۆژیان لەدوایە". دە ساڵێک دوای ئەوە، ئەو عەلی عەبدوللا بەڕێزە"نوێپەرستە"، نامیلکەیەکی دەرکرد لەبارەی دیرۆکی بزووتنەوەی کوردایەتی لەگەڵ (بەرژەوەندیی) بزووتنەوەی سۆسیالیزم و نێونەتەوەیی جیهاندا؛ پێچەوانەی یەک وەستان، ئەوا پێویستە واز لە بەرژەوەندیی بزووتنەوەی کوردایەتی بهێنرێ". جا کێشەکە هەربەوە کۆتایی نەهات. بیست ساڵێک دوای ئەو نامیلکەیەی کاکە عەلی عەبدوللا؛ ئەو "قەڵایەش"، بێ شۆرش و بێ جەنگ هەرەسی هێنا. داخەکەم، جارەکی دی کاکە عەلی عەبدوللام چاوپێنەکەوتەوە، تا لە دڵەوە پیرۆزبایی بکەم لێی. هەرچۆنێک بێ، ئێمە نەمانتوانی (لەگەڵ پارتی) بەیەک لیستە بچینە هەڵبژاردنەوە، چۆنکە مەرجی ئێمە نیوە بە نیوە بوو. ئەوانیش ملیان نەدا بۆ ئەوە، دەیانویست زۆربەیەتی لەوان بێ. بەڵام دوای ئەوە؛ چوون لەگەڵ کۆمۆنیستەکان رێککەوتن و، بەنیوەش کەمتر رازیبوون، چۆنکە دەیانزانی، ئەگەر بە لیستی سەربەخۆ بچنە هەڵبژاردنەوە، لەوانەیە نەیبەنەوە، بەتایبەتی لەبەرئەوەی کۆمۆنیستەکان لە هەولێر بەهێزتربوون لە پارتییەکان و، لیستێکی سەربەخۆش هەبوو.

هێزای گۆتنە لێرەدا، کە ئێمە بە پێچەوانەی لیستی پارتی و کۆمۆنیستەوە کە بلاڤۆکێکیان وەک پێشەکییەک بڵاوکردەوە لەگەڵی و بە پەسندانی قاسم پڕیانکردەوە، ئێمە لەنێوخۆماندا بڕیارماندا، هیچ بلاڤۆکێک دەرنەکەین، چۆنکە مامۆستا عەلی جوکل؛ کە لە لیستەکەی ئێمەدا بوو دەیگوت"ئێمەش دەبێ وەک لیستەکەی ئەوان باسی زەعیم عەبدولکەریم قاسم بکەین"؛ جابۆئەوەی نێوی قاسم و کۆماری عێراق نەهێنین، بە زۆربەی دەنگەکانمان بڕیارماندا هەر لیستەکە وەک خۆی بڵاوبکەینەوە، بێ هیچ جۆرە لێدوانێک بەنووسین. ئامانجەکانمان بەدەمی بگەیێنینە مامۆستاکان.

رۆژی هەڵبژاردن رۆژێکی سەیربوو. تا ئەودەمە کەسانێک پەیدانەببوون، نە کۆمۆنیست بن و نە پارتی و، بوێرن خۆیان دەربخەن. دەنگدان لە خانووی قوتابخانەی دوانێوەندیی بوو. نوێنەرانی هەرسێ لیستەکە، لەگەڵ بەڕێوەبەری دەزگەی ئاسایشی هەولێر؛ بەشدارببوون لە چاودێریکردنی دەنگداندا. بۆ رۆژی دوایی کە ئەنجامی هەڵبژاردن دەرکەوت، لیستەکەی پارتی و کۆمۆنیست بردبوویانەوە، بەڵام بەجیاوازییەکی کەم لە لیستەکەی ئێمە. لە لیستەکەی ئێمەدا مامۆستا کاڵی موکریانی بەرزترین دەنگی هێنابوو. واتە 41 دەنگ، ژمارەی دەنگەکانی کە درابوون بە من، لەپاش دەنگەکانی کاڵێ خانەوە بوو. ئەمەش دڵی منی زۆر خۆشکرد، کە کچێکی کورد هێندە بەرز تێیبڕوانرێ کە دەنگی لە دەنگی هەموو هەڤاڵمامۆستاپیاوەکان پتربێ. مامۆستا گیو موکریانیش گوتی: "هەست بەشانازیی دەکەم کە کچەکەم بەوشێوەیە رێزگیراوە لێی". بەداخەوە، کاڵێ خان هەر حیزبەکەیەوە، لەژێر نێوی: (مێژووی پارتی دێمۆکراتی کوردستان)، لەلایەن رێکخراوی پارتی دێمۆکراتی کوردستان لە ئەروپا بڵاوکرایەوە، مارتی 1971 . لەوێدا لە لاپەڕە (49)دا دەبێژێ کە کۆنگرەی سێیەمی پارتی دێمۆکراتی کورد لە 1953/1/26دا لە کەرکووک بەسترا، بڕیاری دا کە "بیری ماکسیزم ـ لێنینیزم بکاتە ئیدیۆلۆژیی خۆی و دانی بەوەدا نا :هەرکاتێک (بەرژەوەندیی) زوو بە گەنجی کۆچیدواییکرد، رەوانی شاد و یادی زیندووبێ. مامۆستا گیو مرۆڤێکی پێشکەوتنخوازبوو. هیچ جیاوازییەکی لەنێوان کچەکان و کوڕەکانیدا نەدەکرد. چەند جار مامۆستا گیو لەلای من گوتوویەتی کە هیوای زۆر بەهێزە، پاش خۆی کوردەی کچی (دکتۆر کوردستان موکریانی) جێی وی بگرێتەوە. یادی مامۆستا گیو زیندووبێ و تەمەنی کوردەخانیش درێژبێ. ئەوەی جێی سەیر و سەمەرەیە، وشیار حەمەد حاجی، بە یارمەتی عزەت محەممەد ئەمین عەلی و عومەر شێخەڵلا دەشتەکی و بابە عەلی ئەحمەد بەرزنجی، پەرتۆکێکیان لەژێر نێوی "یەکێتیی مامۆستایانی کوردستان/چەند لایەنێکی مێژووی سەرهەڵدان و تێکۆشان 1962 ـ1988) لەسەر ئەرکی پەرلەمانی هەرێمی کوردستان و وەزارەتی پەروەردەی هەرێمی کوردستان، لەساڵی 1988دا بڵاوکردووەتەوە، کە بە ئەنقەست لەساڵی 1962ەوە دەستیانپێکردووە بۆ ئەوەی باسی ساڵی پێشووی خەباتی مامۆستایان نەکەن. واتە ساڵی 1961 و، لیستە سەربەخۆکەی ئێمە بۆ هەڵبژاردنی سەندیکای مامۆستایان بخەنە پشتگوێ. کەچی باسی کۆنگرەی یەکەم و دووەمی مامۆستایانی کورد لە شەقڵاوەی تێدایە، کە یەکەمیان لە 1959 و ئەوی دییان لە 1960دا بوو.. سەرتاپای ئەم پەرتۆکە پڕۆپاگەندە و هەڵدانە بەخەباتی رژێمی بەعسی عێراق و ئەوجا پارتی دا. ئەمە لەکاتێکدا کە مامۆستایان دەبێ بێلایەن بن و، خەریکی وانەگوتنەوە و لێکۆڵینەوەی زانستانە بن. نەک پەسنی ئەم سەرۆک و ئەو سەرۆک حیزب.

زمانی کوردی لە قوتابخانەی مامۆستایانی سەرەتایی

بیرخەرەوەکەی ئێمە (هەشت مامۆستاکە) کەدامان بە قاسم و ڤەژیری زانیاریی د. جابر عومەر، وەک لەمەوپێش ئاماژەم کرد بۆی ــ بۆ مافی خوێندن بە زمانی کوردی لە قۆناخی سەرەتایی و نێوەندیی و دوانێوەندییەکاندا و، دامەزراندنی بەڕێوەبەرێتیی زانیاریی کوردستان و، کردنی کەرکووک بە مەڵبەندی ئەو بەڕێوەبەرێتییە و، کردنەوەی بەشێکی کوردزانی لە زانستگەی بەخدا و...هتد، لەسەرەتاوە؛ چ لەلایەن پارتی و، چ لەلایەن حیزبی کۆمۆنیستی عێراق و، چ لەلایەن داودەستەی عەبدولسەلام عارف و بەعسییەکانەوە؛ زۆر بە تووندی بەربەرەکانێمان کرا (سەرنجی وتارەکەم بدە لە پاشکۆی رووداو ژ(86) 2009/11/16 "بەشی کوردیی زانستگەی بەخدا لە 1959دا چۆن دامەزرا"). لێ، لەبەرئەوەی، ئەوەی ئێمە داوامانکردبوو، بووە داخوازییەکی جەماوەرانەی خەڵکی کوردستان، هەردوو حیزب ناچاربوون کە ملبدەن بۆی، بەتایبەتی، پاش هەوڵدانی شەوواف و داودەستەکەی بۆ کودەتا دژی قاسم، کە یەکێک لەوانە زەعیم روکن نازم تەبەقچەلی، فەرماندەری فیرقەی کەرکووک بوو، کە سەرسەختانە دژی ئەو بیرخەرەوەیەی ئێمە بوو و، راپۆرتێکی"رۆرنهێنی" لەوبارەیەوە دابوو بە دەزگەی ئاسایشی سوپایی لەبارەی مەترسیی داخوازییەکانمانەوە (تەماشای وتاری پێشوویکە).

بەڵام کاتێک عەبدولسەلام عارف دادگەییکرا و، فەرمانی لەداردانی بەسەردا درا، شەوواف لە مووسڵ کوژرا و، تەبەقچەلی گیرا و، لەسێدارە درا و، کۆمۆنیستەکان بەهێزبوون و، تەنانەت زەعیم روکن داوود جەنابی کە ئەندامێکی پارتی کۆمۆنیست بوو، بووە فەرماندەری فیرقەی کەرکووک، کۆمۆنیستەکان لەلایەکەوە دەیانویست کورد پتر بەلای خۆیاندا راکێشن و، لەلایەکی دیکەوە نەیاندەویست وشەی کوردستان بەکاربهێنن، چۆنکە بە درۆشمی پارتییان دەزانی، کاریانکردە سەر قاسم کە لەباتی بەڕێوەبەرێتیی زانیاریی کوردستان (بەڕێوەبەرێتیی گشتیی خوێندنی کوردیێ مدیریە الدراسات الکردیە العامە) دابمەزرێ و، مەڵبەندەکەشی لە بەخدابێ، نەک لە کەرکووک، یان شارێکی دیکەی کوردستان. بابەتێک لە بابەتەکانی (بەڕێوەبەرێتیی گشتیی خوێندنی کوردی) ئەوەبوو، کوردی لەدوا ساڵی (ساڵی سێیەمی) قوتابخانەکانی مامۆستایانی سەرەتایی (دار المعلمین الابتدائیە) لەهەموو عێراقدا بخوێندرێ. لەبەرئەوە، کە لە ئۆکتۆبەری 1960دا لە هەولێر دامەزرام؛ بڕیاری خوێندنی زمانی کوردی لە قوتابخانەی مامۆستایانی سەرەتاییدا درابوو و، لەو ساڵەوە بەفەرمی دەستپێکرد. جا لەبەرئەوەی سەندیکای مامۆستایان بەدەست کۆمۆنیست و پارتییەوە بوو، لەنێو کۆمۆنیستەکانیشدا مامۆستایەکی وا نەبوو خەریکی زمانی کوردی بووبێ و بتوانێ ئەو کارەبکا؛ بەناچاری رووبان لە مامۆستا مەجید ئاسنگەر کرد، کە جاروبار بە کوردی وتاری دەنووسی. مامۆستا مەجید، ئەندامێکی چالاکی پارتی بوو؛ پارتییەکانیش دوژمنایەتیی منیان دەکرد؛ لەگەڵ ئەوەشدا؛ مامۆستا ئاسنگەر دەیویست وانە گوتنەوەی زمانی کوردی بدرێ بە من. خۆشی گوتی پێم کە پێیوایە ئەز ئەو کارە باشتر دەکەم لەو. هەروەها گوتی کاروباری حیزبیی فرەن و تەندروستیشی باش نییە و، ناتوانێ پتر لە کارەکەی خۆی (وانەکانی خۆی)بڵێتەوە، بەڵام سەندیکای مامۆستایان رازینەبوو بەوە. لەبەرئەوە، بەڕێککەوتن لەنێوان پارتی و کۆمۆنیست دا؛ وانەگوتنەوەی کوردی درا بەمامۆستا حەیدەر محەممەد ئەمین کە ئەندامێکی لیژنەی پارتی بوو لەهەولێر. هێندەک لە مامۆستایەکان و قوتابییەکان دژی ئەوە وەستان و ، داوایانکرد کە ئەو وانانە بدرێن بە من. مامۆستا حەیدەر، لەبەردەم من و ژمارەیەک لەو مامۆستایانەدا گوتی: دەزانم کاک جەمال ئەو کارە لەمن باشتر دەکا؛ بەڵام ئەز پێویستیم بە پارەی ئەو وانانە هەیە، لەبەرئەوە هەردەبێ بدرێ بەمن". گوتم: "کاکە حەیدەر؛ ئەگەر مەبەستت لێرەدا هەر پارەکەیە، ئەوا وانەکانی کوردی کە لە هەفتەیەکدا یەک دەمژمێرە، من دەیانڵێمەوە و، پارەکەشی بۆتۆ، لەکانی دڵمەوە نۆشی گیانت بێ". کاکە حەیدەر گوتی: "ئەوە نابێ و نایکەم، تۆ زەحمەتبکێشی و پارەکەی من ببیەم". ئێدی قسەم نەما. گوتم" باشە تۆبیکە". حەیدەر گوتی:"بەڵام ئەگەر پێویستم بە یارمەتی تۆ بوو، دەبێ بیدەیت". گوتم:"بەسەرچاو". حەیدەر گەنجێکی زمانشیرین، نیشتمانپەروەر و قسەخۆش بوو. بەڵام هەتا بڵێیت نەوسن و زۆرخۆربوو. بەتایبەتی ــ وەک هەڤاڵمامۆستاکان باسیاندەکرد، گۆشت و شتی یەکجار چەوری دەخوارد. خەموخەفەتێکیشی هەبوو، نەمدەزانی هۆکەی چییە. بۆسووککردنی ئەمەش؛ ئارەقی زۆر دەخواردەوە. هەر لەسەر پێشنیازی وی، ژمارەیەک لە مامۆستاکانی پارتی و کۆمۆنیست، لەگەڵ یەک رێککەوتبوون، کە هەر هەفتەی جارێک، لە ماڵی یەکێکیان میوان بن بۆ خواردن و خواردنەوە. جارێکیان سەرە هاتبووە سەر مامۆستا حەیدەر، بەڵام هاوڕێیەکانی، یان هەموویان، یان بەشی زۆریان نەچووبوونە میوانی و، لەوبەریش پێیاننەگوتبوو کە نایەن، ئەویش زۆر تووڕەببوو. ئێستەش قسەکانیم لەبیرماوە کە گوتی: "داکم (دایکم) سێ رۆژانە دەکوتی (دەکوتێ)؛ کەچی ئەوانیش نەهاتن". (وادیاربوو دایکی لە دەسکەواندا شتی کوتابوو).

کۆچی دوایی مامۆستا حەیدەر محەممەد ئەمین

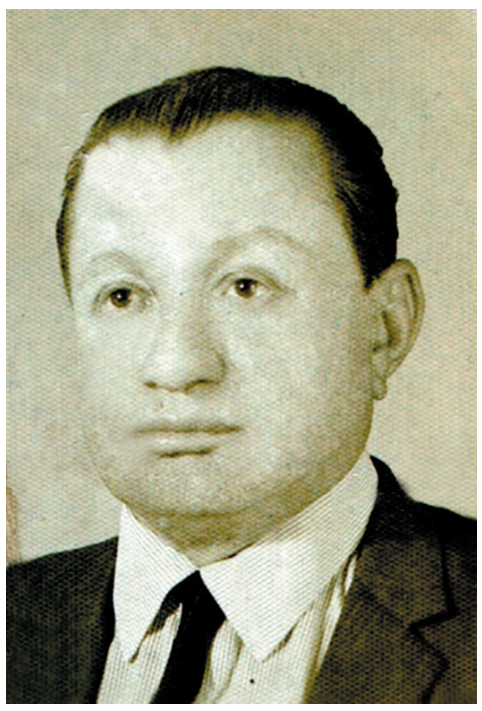

عومەر ساقی

خەموخەفەت و خواردنی چەور و خواردنەوەی کحوول کاریانکردە سەر مامۆستا حەیدەر و، رۆژێکیان کە چوومە قوتابخانە ئەو هەواڵە ناخۆشە دراپێم کە شەوی رابردوو، مامۆستا حەیدەر بەپەرکەم (وەستانی دڵ) کۆچیدواییکردووە. رەوانی شادبێ و یادی زیندووبێ.

ئەو رۆژە خوێندن لە قوتابخانەکاندا وەستێندرا و تەرمەکەی حەیدەر بەوپەڕی رێزەوە نێژرا و، ئێستەش لەبیرمە کە قوتابییەکان درۆشمێکیان هەڵگرتبوو، ئەم هەڵبەستەی خوارەوەی لەسەر نووسرابوو، کەنێوی هۆزانەکەی لەسەر نەبوو:

"شانازییە بۆ گەورە و ورد،
مامۆستای وەک تۆی هەبێ کورد"

بووم بە مامۆستای زمانی کوردی

هەرپاش نەمانی مامۆستا حەیدەر، ژمارەیەکی

گەشتی قوتابخانەی ناوەندی موسەڵلا بۆ پردێ — ئاڵتۆن کوپری- لە رۆژی 2ی نیسانی 1956 ، ئەوانەی لە وێنەکەدا دیارن : عەبدولرەحمان رزا، سوبحی بیلال دده، عوسمان عومەر فەوزی، یونس ئەحمەر و کوڕەکەی ، فەتاح دوغرچی، فازل ساقی، موسا نوح، فەخری عەلی خەفاف و جەمال نەبەز.

یەکجار زۆر لە قوتابییەکانی قوتابخانەی مامۆستایانی سەرەتایی پێوەندییانکرد پێمەوە و، گوتیان"داوامانکردووە کە تۆ زمانی کوردی بڵێیتەوە پێمان". لەو کاتەدا ماوەیەک بوو مامۆستا مەجید ئاسنگەر گیرابوو، وەک خۆی دوایی باسیکرد، بەتکای ڕەحمەتی، مامۆستا مەسعوود محەممە لە عەبدولکەریم قاسم، بەرەڵڵا کرابوو.

ئەمجارە، وەک جاری پێشوو نەبوو، کە سەندیکای مامۆستایان و، بەڕێوەبەرێتیی زانیاریی هەولێر بتوانن ڕێبگرن لە داخوازیی قوتابییەکان کە وانەگوتنەوەی زمانی کوردی بدرێ بە من، چۆنکە بێجگە لە قوتابییەکان، ژمارەیەکی باش لە هەڤاڵمامۆستایان، لەوانە: عەبدولحەمید ئیسماعیل، حسەین ڕەشوانی، خدر مەولوود، عومەر ساقی، مەعرووف عەبدوللا و گەلێکی دی پشتی قوتابییەکانیان گرت و، ئەمەش لەکاتێکدابوو کە گلۆڵەی حیزبی کۆمۆنیست و پارتی کەوتبووە لێژی، ئیدی نەیاندەتوانی لەوە پتر دژایەتیم بکەن، لەبەر ئەوە، وانەگوتنەوەی زمانی کوردی، کە هەفتەی یەک دەمژمێر بوو، درا بە من، سەرەڕای وانەکانی ماتماتیک و فیزیک لە قوتابخانەی دوانێوەندیی و قوتابخانەی شەوان.

لەو سەردەمەدا پەرتۆکێک کە بگونجێ بۆ بەکارهێنانی لەلایەن قوتابیش و مامۆستایشەوە بۆ خوێندنی زمان و وێژەی کوردی نەبوو، بەرنامەیەکی زانستانە بۆ خوێندنی بابەتەکانی زمانی کوردی نەبوو. کە پرسیارمکرد لە کاربەدەستانی زانیاریی لەوبارەیەوە، بەنامەی ڕۆژی 1960/11/21 وەرامیاندایەوە کە 12/5 گەیشتە دەستم، ئەو بەرنامەیە هێشتا تەواو نەبووە. لەبەرئەوە ناچاربووم خۆم وانەکان هەڵبژێرم، ئەوجا بەڕێوەبەرێتیی زانیاریی هەولێر بەنووسراوی 1960/12/10 کە 1960/12/12ی گەیشتە دەستم، بەرنامەیەکی کاڵوکرچی نارد بۆم، پاش ئەوەی 3 مانگ بەسەر خوێندندا تێپەڕیبوو. بەڕێوەبەرێتیی خوێندنی کوردی لەبەخدا، بەدەست دوکتۆر جەمال شەفیق ەوە بوو کە لە سویسرە قانوونی خوێندبوو، هیچ پێوەندیی بە زمانی کوردییەوە نەبوو. لەسەر کاری خۆم ڕۆیشتم و ناچاربووم وانەکانم لەسەر ستێنسڵ (کاخەزی مۆم) بە پێنووسێکی ئاسنینیی تایبەتیی و، بەدەستی خۆم بنووسمەوە و، ئەوجا بە ڕۆنیۆ زۆر بکرێ، چۆنکە ئەو زەمانە دەزگەی فۆتۆکۆپی لە هەولێر و (لە عێراقیشدا) نەبوو. تەکنیک لە هەموو جیهاندا؛ بەشێوەی ئێستەی پێشنەکەوتبوو. ئەوڕۆ؛ ئۆفسێت و کۆمپیوتەر، ئەرکی گرانیان سووککردووە و، ڕێی دووریان یەکجار نێزیککردووەتەوە. جا لەبەرئەوەی ڕۆنیۆیەک لە قوتابخانەکە هەبوو، لەژێر سەرپەرشتیی بەڕێز حەسیب ڕەسوڵ ناجی کە بنووسی قوتابخانەکە بوو، توانیم نەک هەر وانەکانی زمان و وێژەی کوردی، بەڵکو فەرهەنگۆکێکی زانستی کە ژمارەیەکی زۆر لە زاراوەکانی ماتماتیک و فیزیک و کیمیا و ...هتدی گرتبووە خۆی، بەڕۆنیۆ چاپبکەم و بەسەر قوتابییەکانمدا بڵاویان بکەمەوە. ئێستەش لەهەردوو بابەتەکە (وانەکان و فەرهەنگۆکی زانستی)سەرودانە؛ لای خۆم ماون. ڕەوانی کاک حەسیب شاد و یادی زیندووبێ. چەند مانگێکیش لەوەپێش (1960) بەرگێک فیزیکم، لەژێر سەرنێوی (سەرەتای میکانیک و خۆماڵەکانی مادده)دا کە چەند ساڵێک لەوەبەر لەکەرکووک نووسیبووم، بە یارمەتیی دارایی دایکم و خوشکەکانم، لەبەخدا بەنرخێکی گران، هەزار دانەم چاپکرد و بەسەر قوتابییەکانی هەولێر و کەرکووک و سلێمانیدا بڵاومکردەوە. هاوڕێی دێرین هەڤاڵمامۆستام دوکتۆر زەنوون پیریادی، مامۆستای کیمیا لە زانکۆی بەخدا، لە وتارێکدا لەگۆڤاری (ڕەنگین)دا و، لەپاڵ وێنەیەکی بەرگی پەرتۆکی (سەرەتای میکانیک و خۆماڵەکانی مادە)دا دەنووسێ:

"هەرچەندە ماوەی کاک جەمال لە کەرکووک دووسێ ساڵ بوو، بەڵام خزمەتێکی گەورەی بە قوتابیانی شارەکە گەیاند و فێری کوردییەکی باشیانی کرد. بەڵێ لەوماوە کورتە کاک جەمال ژمارەیەکی زۆری لە قوتابیی تورکمان و کورد فێری کوردی کرد. لێرەدا دەمەوێ بەشێوەیەکی تایبەتی ئاماژە بۆ خزمەتێکی گرنگی تری کاک جەمال بکەم. ئەوەش دانانی بڵاوکردنەوەی یەکەم کتێبی زانستی بوو لەبواری فیزیادا. بەرێ کەوت ئەوڕۆژە کتێبەکەی کاک جەمالم بەرچاوکەوت لە کتێبخانەکەم دا و، لاپەڕەکانیم ئەمدیوئەودیوکرد و یادی ڕۆژانی ساڵەکانی پەنجاکانم هاتەوەیاد و هانمی دا بۆ نووسینی ئەم وتارە".

هەروەها دەنووسێ "ڕەسمێکی بەرگی کتێبەکەی کاک جەمال لەگەڵ وتارەکەمدا بڵاودەکەمەوە، سەرنج بدە ناوی خۆشی لەسەر بەرگەکە نەنووسیوە، تەنها لەپاشکۆی پێشەکی کتێبەکدا ناوی کاک جەمال نەبەز هەیە. شایانی باسە پێشەکی کتێبەکە زۆر وشەی گرنگ و بۆچوونی کوردایەتی تیادایە. ئەوەی سەیروهونەرە لێرەدا کاک جەمال بەتاقی تەنیا هەموو وشە و زاراوەی فیزیا و زانستی گۆڕیوەتە سەر زوبانی کوردی تەنها بۆئەوەی ئیسپاتی کات زوبانی کوردی هیچی کەمتر نییە لە زوبانەکانی تر و زانست و تەکنۆلۆجیا بەزوبانی کوردی دەنووسرێت. کاک جەمال لەپاش نووسینی کتێبی فیزیاکەی واتە: (زنجیرەی فیزیک ـ 1، سەرەتای میکانیک و خۆماڵەکانی مادده)، هەستا لەسەر ئەرکی خۆی 500 دانەی لە کتێبەکە چاپ کرد. هەموو نوسخەکانی بەخۆڕایی پێش کەش بەهاوڕێ و دۆست و قوتابی کرد. توخوا حالی حازر چەن دەولەمەند و ملیۆنێری کورد لەبەغدا و کوردستان هەیە؟ هیچ ڕۆژێک بیستت یەکێکیان لەسەر ئەرکی خۆی کتێبێکی کوردی چاپ بکات و بەسەر ڕۆشنبیرانی کوردا پەخشی بکات، بەڵێ ڕۆحی نیشتمان پەروەرێتی ڕاستەقینە زۆر دەگمەنە لەناو کوردان. بۆیەکە میللەتێکی هەمیشە دواکەوتووین. هەمیشە لەبیرمە کە کاک جەمال کتێبە فیزیاکەی پێش کەش کردم گوتی: بائەوانەی ئەڵێن زانست و تەکنۆلۆجیا بەزوبانی کوری نانوسرێت دەم کوت بن". {دوکتور زەنون پیریادی: چەن وشەیەک دەربارەی هاوڕێی دێرینم دکتۆر جمال نەبەز، گۆڤاری (ڕەنگین) ژ114، بەخدا تەممووزی 1998}.

الجمهورية العراقية
مديرية معارف لواء اربيل
التفتيش / امتحانات
العدد /
التاريخ 12 / 3 / 961
مديرية دار المعلمين الابتدائية في اربيل
مديرية دار المعلمات الابتدائية في اربيل
الموضوع / درجة اللغة الكردية

ننقل اليكم فيما يلي صورة كتاب مديرية الشؤون الفنية العامة المرقم ١٥٣٧٢ في ٢٥/٢/٩٦١ راجين العمل بموجبه

مدير معارف لواء اربيل

((صورة الكتاب))

اشارة لكتابكم المرقم ٣٠١٩ في ١١/٢/١٩٦١
تعتبر درجة اصول تدريس اللغة الكردية بالنسبة للطلاب والطالبات العرب في الصفوف الثالثة درجة قائمة بذاتها

مدير معارف لواء اربيل

السيد جمال الدين
مولود / ٩/٣

قوتابیانی کورد بە دەرنەچوون لە زمانی عەرەبی لەپۆلەکەیدا دەمایەوە، بەڵام دەرنەچوون بۆ قوتابیانی عەرەب لە زمانی کوردی کێشە نەبوو

لەوانەکاندا هەوڵیئەوەمدا کێشەکانی زمانی کوردی بخەمە بەرچاویان، بەر لەهەمووشتێک کێشەی ئەلفوبێی کوردی (بە تیپی کۆن (سامی) ئەوەی لە باشوور و ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەکاردەهێنرێ و، بە تیپی لاتینی، لەگەڵ دەستنیشانکردنی کەموکورتیی هەردوو جۆرە تیپەکە. زاراوە زانستییەکان، کە لەسەرەتاوە بە تێکۆشینی تاکەکەسیی من هاتنەکایە و، لەسەرەتای پەنجاکانەوە خەریکی بووم بۆ نووسینی جەبر و فیزیک و سێگۆشەکان و هەندەسە، بابەتێکی دیکەی وانەکان بوو. بۆئەمەش، فەرهەنگۆکێکی زانستیم ئامادەکرد بۆیان. بابەتی وەرگێڕان لە کوردییەوە بۆ زمانێکی بێگانە (بەتایبەتی ئارەبی) و بەپێچەوانەوە، بەدووروودرێژیی خستمەبەرچاویان و ئەو نامیلکەیەی کەلەژێر نێوی (وەرگێڕان هونەرە) و لە سلێمانی لە 1958دا چاپمکردبوو دابەشمکرد بەسەریاندا. گرنگیدان بە زمانی کوردی و، خەریکبوونی قوتابییەکان بەخۆپێشخستنەوە لە زانینی زمانی کوردیدا، ئێرەیی هێندێک لە مامۆستا عێراقچییەکانی هەستاند. بەڕێوەبەری قوتابخانە مامۆستا ئەنوەر سلێمان، کە لەگەڵ کۆمۆنیستەکان بوو، ڕۆژێکیان هەستی دوژمنانەی خۆی دەربڕی، کاتێک لەگەڵ بەڕێز کاک حەسیب خەریکی لەڕۆنیۆدانی وانەیەک بووین بۆ قوتابیان. بەدەنگی بەرز بە ئاشکراگوتی:"ئەوە چییە؛ ئەم کوردییە بووبەچی؟ لە فیزیا و کیمیا زەحمەتترت کردووە. قوتابییەکان هەر فریای ئەوە دەکەون خەریکی زمانی کوردی بن". گوتم: "جائەوە بۆچی خراپە؟"، گوتی: "ئەوە پێویست نییە. کوردی زمانی باوکمانە، دایکمانە، باپیرمانە، تۆ وا قورستکردووە". گوتم: "باشە، خۆ زمانی ئارەبی زمانی دایک و باوکی ئارەبەکانە، ئەدی بۆچی وا بەگرنگ گرتوویانە و، کەسیش ڕەخنەناگرێ لێیان؟"، گوێم نەدایە ئەو قسانە و، لەسەر کاری خۆم چووم بەڕێوە. بەرلەوەی تاقیکردنەوەی کۆتایی ساڵ بێ، ئەو جۆرە کەسانە بە قوتابییەکانیان گوتبوو"دڵنیابن پرسیاری وا گران و پێچاوپێچتان بۆ دەهێنێ، کە چوار کەستان دەرناچێ". کە ئەزموون تەواوبوو، یەک کەسیان نەکەوت، ئارەبێک نەبێ؛ چۆنکە، هەموویان خۆیان باش ئامادەکردبوو. بۆ زاتنانە بەر قوتابیانی زمانی کوردی؛ خەڵاتێکم دانا بۆ ئەو قوتابییەی کە بەرزترین نمرەی لە زمانی کوردی دا وەرگرتبوو. خەڵاتەکە بریتیبوو لە پاندانێکی زۆر بە نرخ.

بەڕیوەبەرێتیی زانیاریی هەولێر، بۆئەوەی زمانی کوردی بێنرخ بکا، بەپێوەندیکردن بە وەزارەتی زانیاریی عێراقەوە، زمانی کوردی کرد بە بابەتێکی جیا لە بابەتەکانی دی بۆ قوتابییە ئارەبەکان و، بۆ ئەمەش بەنامەیەکی تایبەتی پێمی ڕاگەیاند (ژمارە 4605 ڕۆژی 1961/03/13) کە نمرەی زمانی کوردی خۆبەخۆیە (قائمە بذاتها) واتە ناچێتە ڕیزی سەرجەم بابەتەکانی ئەزموونەوە. بەوجۆرە ئەو قوتابییە ئارەبە، ئیدی پێویستی بە تاقیکردنەوەی دووبارە نەبوو، هەروا "دەریانچواند". بەکورتی: خوێندنی زمانی کوردی لەلایەن قوتابییە ئارەبەکانەوە لەهەموو عێراقدا بووە گاڵتەی منداڵان.

پاش ئەوەی لە هەولێر نەمام، مامۆستا عومەر ساقی بووە مامۆستای زمانی کوردی. وەک خۆی گوتبووی؛ ڕۆنیۆکراوەکانی من و، بەرنامەی وانەگوتنەوەی منی بەکارهێنابوو. کە ئەز لە قوتابخانەی خالیدیەی سلێمانی قوتابی بووم، عومەر ساقی مامۆستامان بوو بۆ زمانی ئینگلیزی. کە بۆ یەکەمینجار هاتە پۆلەوە، وامانزانی ئینگلیزە؛ چۆنکە قژ و دەموچاوی و ڕەنگی پێستی هەر لە ئەورووپایی دەچوو. کە وشەی هەولێریانەی وەک"کوو کوو؟، لەوێندەرێ، لۆمە، هەوراز"ی بەکاردەهێنا، کە لە سلێمانی باونەبوون، واماندەزانی ئینگلیزە و کوردییەکی سەروگوێ شکاو فێربووە. مامۆستا عومەر ساقی ساڵانێکی دوور و درێژ لە سلێمانی خزمەتی کرد، ئەوجا گەڕایەوە هەولێر تاوەکو کۆچی دوایی کرد. ڕەوانی شادبێ.

فەرهەنگی مەهاباد

وشەنامە (قاموس)ی مەهاباد (سەرنج: وشەی قاموس لە وشەی کامپوس-ی لاتینییەوە وەرگیراوە، کە بەشوێنێک دەگوترێ شتی جیاجیای تێدا کۆکرابێتەوە)، یەکێکە لەو شاکارانەی کە زەحمەتکێشی کورد؛ مامۆستا گیوی موکریانی لە ڕۆژانی ڕەشی مێژووی کوردا هێنایە بەرهەم؛ لەسەردەمێکدا کە زمانی کوردی، نەک هەر زمانی نانپەیداکردن نەبوو، بەڵکوو خزمەتکردنی زمان و فەرهەنگی کورد دەبووە هۆی نانبڕین و دەردیسەریی بۆ ئەو کەسانەی ئەو کارەیان دەکرد. کە چوومە هەولێر، مامۆستا گیو فەرمووی دەیەوێ هەفتەی جارێک، هەرجارە لە ماڵی یەکێکمان، ماڵی مامۆستا گیو خۆی، مامۆستا حسەین ڕەشوانی و ئەز، کۆببینەوە بۆ کۆنترۆڵکردنی وشە ئارەبییەکانی"فەرهەنگی مەهاباد". لەوەدا ماوەیەک شانازیی بەشداریکردنم لەو کارە خێرەدا پێبڕا. بەڵام دوایی؛ لەبەر جموجۆڵی ڕامیاری و وانەگوتنەوە، بەداخەوە، کاتی هاوکاریم نەما. بەتایبەتی، دووساڵێک دەبوو کە کاژیک بەنهێنی لە سلێمانی دامەزرابوو، لەبەرئەوە دەبوو زوو زوو سەردانی سلێمانی بکەمەوە بۆ بینینی هاوبیران. لەگەڵ ئەوەشدا، مامۆستا گیو، وەک مامێکی دڵگەش، دڵی نەڕەنجا لێم، بەڵکو بەشێوەیەکی شیرین بیانووی هێنایەوە بۆ دوورکەوتنەوەم لەوکارە و، لە دەستپێکی (فەرهەنگی مەهاباد)دا نووسی (سەرنج: ڕێنووسەکەم هەروەک ئەوە نووسیوە کە لە "فەرهەنگی مەهاباد"دا هاتووە).

"مامۆستا جەمال نەبەز لە پیتی (ێ)وە تا (د) جارجارە هامووشۆی دەکرد، ایتر وازی لێ هێنا چونکو دیارە فەرمانێکی تری وای بەدەستەوە بووە کە بەلای وی یەوە لە یارمەتی فەرهەنگی لەپێشتر و باشتر بووە، زۆر سوپاسی دەکەم". (گیو موکریانی: فەرهەنگی مەهاباد؛ فەرهەنگێکی قوتابخانەیی کوردی و ڕێرەویی یە، چاپخانەی کوردستان 2573 کوردی (1961ز)، سەرنج: تەماشای لاپەڕە (743) بکە). فەرهەنگەکە نێزیکەی سیهەزار 30000 وشەی لەخۆگرتووە و لە 795 لاپەڕەدا جێیکراوەتەوە. ئەم وشەنامەیە کورتەیەکی وشەنامەیەکی زۆر گەورەتربوو، کە خۆم دەستنووسەکەیم لە ماڵی مامۆستا گیودا دیوە. بێجگە لەوەش، مامۆستا گیو فەرهەنگێکی ئارەوی ـ کوردیی گەورەی بەدەستەوە بوو، کە لە ساڵی 1961دا چاوم بە ڕەشنووسەکەی کەوت، هەفسەت لاپەڕەیەک دەبوو. وەک لە نامەیەکی مامۆستا گیودا دەردەکەوێ، کە پێش کۆچیدوایی بە ماوەیەکی کورت، بە هاوبیری هێژام مامۆستا فایەق عارف دا ناردبووی بۆم بۆ بەرلین و، لە 1977/7/6دا درایە دەستم، لەوێدا دەنووسێ کە فەرهەنگێکی گەورەی ئارەویی ـ کوردیی سێ ساڵ و نیو پێش ئەو کاتە (واتە لە ساڵی 1973دا) لە 1286 لاپەڕەی فولسکاپدا، لەسەر داخوازیی کۆڕی زانیاریی کورد لە بەغدا؛ پێشکێشی کردوون بەخۆڕایی، کە چاپیبکەن. کۆڕ؛ وێنەیەکی لەبەر گرتووەتەوە، بەبیانووی ئەوەی کە ڕێنووسەکەی دەخەنە سەر ڕێنووسی کۆڕ. ئەوجا نەچاپیدەکەن و نەدەستنووسەکەی خۆی دەنێرنەوە بۆ وی و، نەکۆپییەکەشی دەدەنەوە. مامۆستا گیو دەنووسێ: "دەزانن پیروبێکەس و نەخۆشم و بەو زووانە تەفروتوونا دەبم، ئەوسا بەکەمێ دەسکارییەوە، بەناوی خۆیانی چاپدەکەن و شەقێک لە ناوی من هەڵدەدەن". پێشبینییەکەی مامۆستا گیو ڕاستدەرچوو. ئاشکرایە، هەژار موکریانی، لەو کاتەدا لەبەر خاتری مەلا مستەفای بارزانی، کە هەژاری بە دۆستی خۆی دەزانی، کرابوو بە ئەندامی "کۆڕ". پاش هەرەسهێنانی شۆڕشی ئەیلوول لەبەهاری 1975دا؛ هەژار چووەوە بۆ ئێران و، لەپڕ فەرهەنگێکی کوردی ـ فارسی گەورەی دەرکرد بەنێوی"هەنبانە بۆرینە"وە. جا لەبەرئەوەی مامۆستا گیو لەو نامەیەدا وەسێتی کردبوو بۆم و نووسیبووی: "ئەو مەبەسەم بۆیە بۆ ئێوە نووسی کە ئاگادارین بۆ دوای من.....هتد". هەر پاش وەرگرتنی نامەکەی مامۆستا گیو، لە وتارێکدا کە لە مانگی نۆڤەمبەری1977دا لەبارەی چەند زاراوەیەکی تازەبەکارهاتووی (کۆڕی زانیاریی کورد)ەوە نووسیبووم، باسی فەرهەنگەکەی مامۆستا گیویشم کرد، (ئەم وتارە لە ژمارە22ی ساڵی 1978ی گۆڤاری کۆلێجی ئەدەبیاتی زانکۆی بەغدادا بڵاوکرایەوە) داروودەستەی"کۆڕ" بەرامبەر بە باسی فەرهەنگەکەی مامۆستا گیو نقەیان لێوەنەهات، بەڵام ئەوڕەحمانی حاجی مارفیان هاندا کە لە چاپەمەنییەکانی سەردەمی بەعسدا بکەوێتە پەلاماردانی من. جارەکی دی لە ژمارە (225)ی ڕۆژی 2006/8/29 دا، لە هەفتەنامەی (میدیا)دا و، لەژێر سەرنێوی (کۆڕی زانیاری و ئەکادێمیای کوردی)دا ئەم باسەم کردووە و، نووسیم کە ئەو (هەنبانە بۆرینە)یە هەر فەرهەنگەکەی مامۆستا گیوە، بەڵام فارسییەکەی لێزێدەکراوە، لەگەڵ نێوی سەتان گوندی کوردستان کە لەلایەن بەعسییەکانەوە وێران کراون. جا لەبەرئەوەی بەڕێز کاک هێدی (Hedi Jh) وتارەکەی منی پاش ساڵانێک خستبووە ماڵپەڕی فێسبووکەوە، بە چ ئامانجێک، ئەوە خۆی باشی دەزانێ، چەند کەسێک وەک بەڕێز حەسەنی قازی، بێ ئەوەی ئاگایان لە کێشەبێ، کەوتبوونە بەرگریی بۆ هەژار، تا ناچاربووم نامەکەی مامۆستا گیویش وەک خۆی لە ڕۆژی 2010/08/04 دا، هەر لە فێسبووکدا بڵاوبکەمەوە، لەژێر سەرنێوی (بۆئەوانەی بوونەتە ئەسکۆیی نەگونجاوی هەموو دیزیەک)؛ کەچی ئەمەش هەر "گومان"ی کاک"هێدی" نەڕواندبووەوە، کە گوایە واژۆیەکەی مامۆستا گیو ناخوێندرێتەوە بۆی. سەیرە، ئەو نامەیە، مامۆستا گیو بەدەستی خۆی دابوویە دەستی مامۆستا فایەق عارف کە بە سەفەر هاتبوو بۆ بەرلین تا بیدا بەمن. مامۆستا گیو؛ نەیوێرابوو بە پۆست ئەو نامەیە بنێرێ، چۆنکە ڕژێمی بەعس بەخوێنی سەری من تینوو بوو. پاش ڕووخانی بەعس، بەهۆی دەستگرتن بەسەر بەڵگەنامەکانی فەرمانگەی ئاسایشی بەعسەوە دەرکەوت؛ کە ئەو ڕژێمە تێرۆریستە چەند دوژمنی من بوو، ئیدی مامۆستا گیو بچێ بەئاشکرا نێوی خۆی بنووسێ و، بە پۆستە بینێرێ بۆ من؟ سوپاس بۆ خوا، مامۆستا فایەق عارف لە ژیاندا ماوە. بێجگە لەمەش د. کوردستان موکریانی، کچی مامۆستا گیو؛ گۆڤان (شایەت)ە و، خۆشی چەندجار ئەوەی گوتووە کە "هەنبانە بۆرینە" فەرهەنگەکەی باوکێتی بە هێندەک دەستکارییەوە. ئەز، بێجگە لە بەڵگەی بابەتانە، کە یەکێک لەوانە ئەوەیە، فەرهەنگەکەی مامۆستا گیو لەبەر دەستی هەژاردابووە لە کۆڕی زانیاری

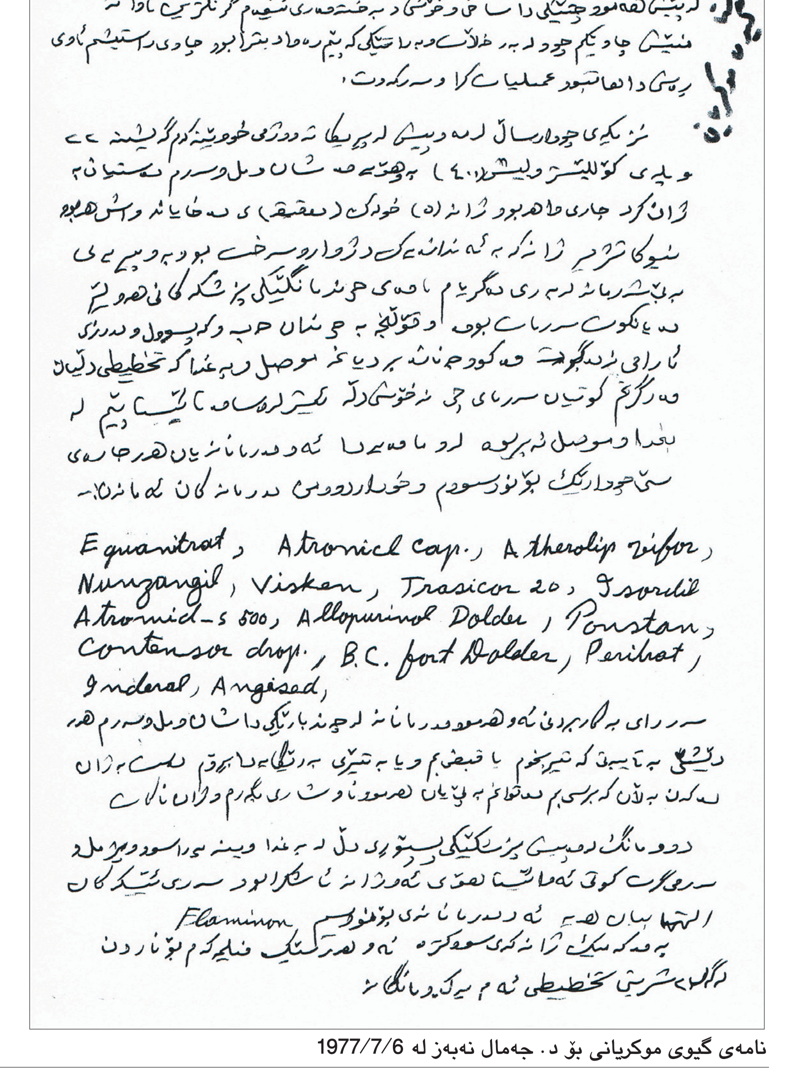

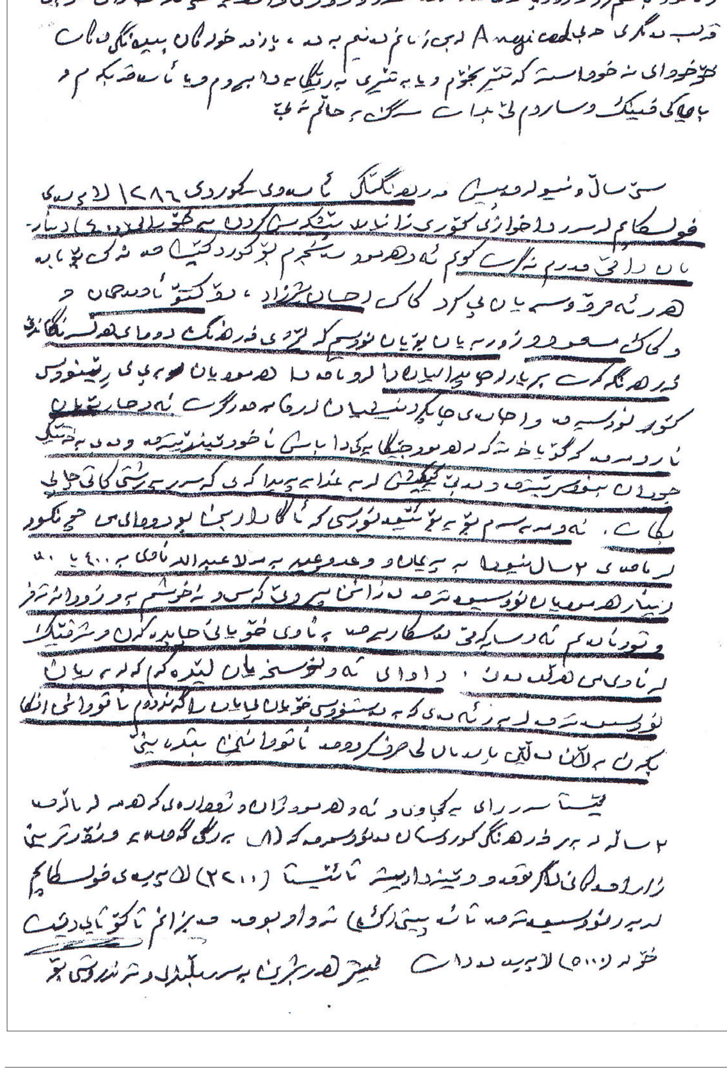

نامەی گیوی موکریانی بۆ د. جەمال نەبەز لە 1977/7/6

دا، خۆشم هەژارم باش ناسی ـ بەداخەوە درەنگ ـ کە چەند سپڵە و پێنەزان و درۆزن و ماستاوکەرە بۆ دەسەڵاتداران و خاوەن دیوەخانان. رێکەوتیش وابوو شێرکۆی کوڕی هەژار کە کاتی خۆی بەباوکییەوە دەنازی و بەمنی گوت"لەگەڵ باوکی خۆی گەورەبووە و کوڕی باوکی خۆیەتی"، بەو پەرتۆکەی بڵاویکردەوە، مووی رەشی لە سەری باوکیدا نەهێشت. خۆ ئەگەر یەکێک (چێشتی مجێور)ەکەی هەژار بخوێنێتەوە بەهوردی، هەژار بەجۆرێک دەناسێ،کە ئێدی هیچ بەڵگەیەکی دیکەی پێویست نەبێ. کاک هێدیش خۆی باش دەزانێ کە مامۆستا گیو، سەربە"حیزبی دێمۆکرات"نەبوو، تاوەکو هاوکاریی لەگەڵ بەعس هەبێ. بێجگە لەمەش، کاک هێدی لەسەر هەژاری موکریانی ناکاتەوە؛ بەڵکو لەسەر خاوەن دیوەخانەکان و ئاخاکانی هەژار دەکاتەوە، کە هەژار ببوو بە زوڕناژەنیان، ئەوەش نەک لەخۆشەویستی و دۆستایەتی؛ بەڵکو بۆ دەسکەوتی خۆی، چۆنکە لەپاشملە و بەدزییەوە، یان کەکاری نەدەما پێیان، دەکەوتە گاڵتەپێکردنیان.

چەند بیرەوەرییەکی خۆشی هەولێر

+ سلێمانەفەندی و "تەرەنۆک"

لە پۆلیسخانەی هەولێر؛ کارمەندێک هەبوو نێوی سلێمانەفەندی بوو. سلێمانەفەندی دیان و دانیشتووی گەڕەکی ئەنکاوە بوو، مرۆڤێکی دڵپاک و بەویژدان بوو. هەرکەسێک لەلایەن کاربەدەستانەوە بەنهێنی بڕیاری ماڵپشکنین، یان گرتنی لەسەربدرایە؛ سلێمانەفەندی بەدزییەوە دەچوو ئەو کەسەی ئاگاداردەکرد، ئەگەر بلاقۆک و پەرتۆکی رێپێنەدراوی هەیە، لەماڵ دەریبهێنێ، یان خۆی بشارێتەوە. بەڵام کە یەکێک وەک "دۆستی گەوج" بچووایە ئەملاو ئەولا، بکەوتایە زماندرێژی و، پەسنی چاکەی سلێمانەفەندی بدایە، ئەوا سلێمانەفەندی زۆر تووڕەدەبوو و دەچوو بەگژ داروبەرددا و، دەکەوتە جنێودان بە خەڵکیش و بەخۆشی. جنێوەکانیشی زۆر خۆشبوون. کە پێیانبگوتایە: "جائەوە چییە مام سلێمان، ئەتۆ لۆ تەنگاو دەبی؟ خۆ باسی چاکەی تۆ کرایە"، دەیگوت: "ئەی هەموو گووی هەولێرم بە چاکە و، گووش بەدەمی سلێمانەفەندی کە چاکە لەگەڵ کەرپیاوان دەکا. توخودا ئەوە دۆستە یان کەرپیاوە. ئەمن چاکەی لەگەڵ دەکەم؛ ئەو بەو قسانە نانم دەبڕی".

قسەکەی مام سلێمان راستبوو، بەڵام لەگەڵ مرۆڤی، وەک هەولێریان دەبێژن هەڵەپاس (زۆربڵێ) چ دەکەیت. ئەوەی بۆئێمەش خۆشبوو، دواندنی مام سلێمان و جنێوە مزرەکانی بوو. تازە فەریکە تۆک هاتبووە باژێر، دەسکێکم کڕی و خستمە تووڕەکەیەکی پەڕۆوە (ئەو زەمانە تووڕەکەی پلاستیک و نایلۆن و سوپەرمارکت نەبوو، خەڵک ئەگەر میوەیەک، یان سەوزەیەکیان بکڕیایە؛ دەیانخستە دەسەسڕ، یان زەمیلەوە). کات دەموئێوارێ بوو، چوومە یانەی فەرمانبەران، کە سلێمانەفەندی زۆرجار دەهاتە ئەوێ. بەدرێژایی باخەکە و، یەک لەپشت یەکەوە قەنەفەکان ریزکرابوون و، خەڵک لەسەریان دانیشتبوون، ئەز چووم لەسەر قەنەفەی دوای دواوە دانیشتم، سلێمانەفەندی دوو قەنەفە لەپێش منەوە بوو. سێ مەترێک دوور بووین لەیەکەوە. هێندێکم لە فەریکە تۆکەکە پاککرد و دەنکەکانم دەرهێنا و، پەرتۆکێکم گرت بەدەستمەوە. یەک، یان دوو جار، بە پەلەپیتکە؛ دەنکێک فەریکە تۆکم دەهاویشت بۆ پشتی ملی سلێمانە فەندی و، دەستبەجێ سەری خۆمم بەسەر پەرتۆکەکەدا شۆڕدەکردەوە. ئەویش نەیدەزانی کێیە و جنێوی بەهەمووان دەدا. وەک لەبیرم مابێ؛ مامۆستا خدر مەولود پێیگوت: سلێمانەفەندی ئەتۆ لۆ تووڕەدەبیت، ئەو هەموو تەیرەنئەبابیلەیە بە ئاسمانەوەن، لەوان دەکەونە خوارەوە". سلێمانەفەندی گوتی: "چما بابم ئەمن ئەسحابولفیلم (أصحاب الفیل) خودا تەیرەنئەبابیلەی ناردبێ بەردبارانم بکەن؟"، (وەک لەقورئاندا هاتووە، ئەسحابولفیل هۆزێک بوون بەسواری فیل چوویوونە سەر کابە (کعبە) کە بیڕووخێنن، بەڵام خوا تەیرەن ئەبابیلەی ناردووەتە سەریان و وردە بەردی تێگرتوون ...هتد). بۆ جاری دوایی کە دەنکە تۆکەکەم لەپەنجەدا بوو، خەریکبووم بیهاوم، سلێمانەفەندی ئاوڕی دایەوە و دزی خۆی گرت، ئەوجا بەدەنگی بەرز گوتی: "فەرموون فەرموون، ئەمەش مامۆستای کورد. سەری خۆی حیزدەکا هەتا ئەمن غافیل ببم، دەچێ تەرەنۆکی دەهاوێ. کاک خدریش دەڵێ تەیرنئەبابیلە هاویشتیتی". ئێدی دەستبەجێ چوومە پێشێ و دەستمکردەملی سلێمانەفەندی و داوای لێبووردنم لێکرد و گوتم: "سلێمانەفەندی، تۆ بەجنێوەکانتەوە جوانیت".

+ کافێی خوشکم"مێشتا کوردییەکی باش فێرنەببوو"

کە لەبەسرە ساڵێک مامۆستای قوتابخانەی نێوەندیی زوبێربووم، لە هۆتێلێک لەگەڕەکی ئەششار (عشار)ی بەسرە ژوورێکم بەکرێگرتبوو. هەروەها لە بەخداش کە دوو ساڵ مامۆستای قوتابخانەی دوانێوەندیی جافەرییە (جعفریە)بووم، لە هۆتێل رەشید کە ئەو دەمە هۆتێلێکی گچکە بوو، لەنێزیک قوتابخانەکەوە بوو، ژوورێکم بەکرێگرتبوو.

هاوینی ساڵی 1960 — لە گەشتێکدا بۆ شەقلاوە

ژیانی هۆتێل لە بەسرە و بەخدا ئاسایی بوو، لەبواری خۆشتن و خۆخاوێنڕاگرتن و، تەنانەت جاروبار دروستکردنی خواردنی سووکەڵەش لە ژوورەکەدا. بەڵام هۆتێلی هەولێر لە ساڵی 1960/1961دا، بۆ ژیانی رۆژانە، ئەوەش نەک بۆ چەند رۆژێکی کەم؛ بەڵکو بۆ چەند مانگ و ساڵ، بەکارنەدەهات. لەبەرئەوە، ناچاربووم بیر لەگرتنی خانوویەک بکەمەوە، بەڵام هەولێرییەکانی ئەو سەردەمە، خانوویان بە مرۆڤی سەرت (سەڵت) بەکرێنەدەدا. ئێستە پاش پەنجا ساڵ نازانم رەوشی ئەپارتمانەکانی زەکەریا و تاتلیسەس و سیتییەکانی ئەوێندەرێ چۆنە؛ هەرچۆنێک بێ، پاش ئەوەی زانیم بەتەنێ ژوور، یان خانووم دەستناکەوێ، پەنام بردە بەر خوشکەکانم.

خوشکەکانم، کە هەر لە منداڵیمەوە، نەک تەنێ خوشکی دڵسۆڕ، بەڵکو هاوڕێی تەنگانە و پشتوپەنام بوون، بڕیاریاندا، دووانیان لەگەڵم بێن بۆ هەولێر؛ بەمەرجێک زوو زوو بچنەوە سلێمانی بۆ سەردانی دایکم و خوشکەکانی دیکەمان. ئەوجا بووین بەسێ کەس: باجی نافیعە و باجی کافێ و ئەز. بۆ ماوەیەک لەگەڕەکی تەیراوا خانووەچکەیەکمان بەکرێگرت، کە لە نێزیک گۆڕی شەهید مستەفا خۆشناوەوە بوو. لەبەرئەوەی خانووەکە بچووک و تاریکبوو، گواستمانەوە خانوویەکی دی کە لە نێزیک ریی شەقلاوەوە بوو، خانووی مەلایەک بوو، بە یارمەتی رەوانشاد مامۆستا گیوی موکریانی دەستمانکەوت. خانووەکە باخێکی هەبوو. کافێی خوشکم، رەوانی شادبێ، جاروبار لەباخەکەدا خزمەتی درەختەکانی دەکرد. رۆژێکیان کە لە قوتابخانە گەڕامەوە ماڵ، باجی کافێم گوتی: "تۆ دەزانیت هێشتام کوردی باش فێرنەبووم"، گوتم: "چۆن چۆن؟". گوتی: "ئەمڕۆ لەباخەکەدا خەریکی کاربووم، پیاوێک بەجلکی کوردییەوە بەشەقامەکەدا تێپەڕی و، پرسیاری شوێنێکی کرد لێم، منیش ئەوەی دەمزانی، بەم کوردییەی کە لە سلیمانی قسە دەکەین پێی، پێمگوت، وادیاربوو باش تێنەگەیشت، دووبارەم کردەوە بۆی، ئەوجا گوتی: خوشکێ ئەوە تۆ لەمێژە لەهەولێریت؟ گوتم: نا، دەمێک نییە. گوتی: ئا، ئەوە لۆهەندێ یە هێشتام کوردییەکەی باش فێرنەبوویت".

لەهەولێر بووم بە عارەبە زیرەکەکە

لەمەوبەر باسی مام سەیدۆکم کرد کە فەڕاشی قوتابخانەی دوانێوەندیی بوو، لە یەکەمین رۆژی چوونە قوتابخانەم دا، بەڕێکەوت بە ئارەبی قسەمان لەگەڵ یەک کرد. چەند رۆژێک دوای ئەوە، هەر بە رێکەوت کە یەکدیمان دی، ئەمجارە بە کوردی قسەمکرد لەگەڵی، تەماشامکرد سەری سوڕما و گوتی: "ئەتۆ ئەو عارەبەنیت کە هەفتەی پێشوو لەگەڵ یەک قسەمانکرد؟"، گوتم: "ئەدی". گوتی: "کوو ئەو کوردییەی فێربوویت؟"، گوتم: "ئەوە هەفتەیەکە شەووڕۆژ خەریکی ئەم زمانەی ئێوەم. دەمەوێ زۆرباش فێری بم". مام سەیدۆک گوتی: "پەکوو! بەخودا بابم ئەمن ئەمە چەند ساره خەریکم هێشتام عارەبی فێرنەبوویمە". بۆئێوارێ کە چوومە یانەی فەرمانبەران، مامۆستا بورهان نەجمەدین هات و کە منی دی گوتی: "خۆئەوە عارەبە زیرەکەکەش هاتووە". گوتم: "عارەبە زیرەکەکە کێیە؟"، گوتی: "تۆ...". گوتم: "چۆن بوومە عارەبە زیرەکەکە؟"، گوتی: "مام سەیدۆک دەڵێ ئەو مامۆستا عارەبە کە تازە هاتووە زۆر زیرەکە بە حەتوویەک کوردی فێربووە".

ئەحمەداخای باوکی سینان

لەهەولێر چەند بنەماڵەیەک هەبوو کەپاشنێوی ئاخا (ئاغا)یان پێوەبوو؛ وەک بنەماڵەکانی نافیع ئاخا، یاقووب ئاخا، .... هتد ئەحمەدئاخا یەکێکبوو لەو بنەماڵانە. مامۆستا خدر مەولود، زۆر حەزیدەکرد هەولێرییەکان بناسێنێ پێم. رۆژێکیان گوتی؛ دەتبەم بۆلای ئەحمەداخا؛ بیستوویەتی هاتوویت بۆ هەولێر؛ حەزدەکا چاوی پێت بکەوێ. گوتم باشە. ئەحمەداخا خانوویەکی گەورەی هەبوو، باخێکی تێدابوو. ژووری میوانی رێکوپێک. بەگەرمی بەخێرهاتنمانی کرد و، هەر زوو سکاڵای خۆی دەربڕی بەرامبەر کاروکردەوەی کۆمۆنیستەکان، دەیگوت ئەمانە کوردیان لەبیرخۆیان بردووەتەوە، هەروەها گوتی زۆرپێیخۆشە کە دەبیسێ من لەهەولێر خزمەتی قوتابیی کورد دەکەم. گەلێک کەسی وەک ئەحمەدئاخام لەهەولێر دی و، لەو قسانەشم زۆربیست، بەڵام ئەوەی وایلەمن کرد ئەم باسە بنووسم، ئەوەبوو کە بیستم کوڕەکەی ئەو ئەحمەدئاخایە، واتە کاک سینان ماوەیەکی دوورودرێژ کاربەدەستی "بەرەی ترکمانی"بوو، کە، بەداخەوە، کۆمەڵەیەکی دژ بەکوردە. پاشان گوتیان کە"بەرەی ترکمانی" کاک سینانی دەرکردووە.

بەرەو هاوینێکی ئاوس بە رووداو و جموجۆڵ لە کوردستان و عێراق و نێوچەکەدا

قاسم، بەدڵنیاییەوە دەبێژم، هەرچەندە سادە دەژیا، بەڵام لەبارەی فەرماندارییەوە، کابرایەکی نەدیوبدی، خۆهەڵکێش، لووتبەرز و خۆبەزلزان بوو. ئەگەرچی وی کەسی یەکەمی کودەتاکەرانی 14ی تەمموز نەبوو، بەڵکوو بەڕێکەوت و لەبەر پلەکەی لە لەشکردا (وەک زەعیم روکن) و پشتگیریی عەبدولسەلام عارفی ناسریست، کرابوو بە سەرکردە، لێ؛ خۆی بەتاکە خاوەنی "شۆرش" دەدایە قەڵەم و، هەردەمە نادەمێکیش دەیگوت "دەستی ئیمپریالیستەکان لە تاریکیدا دەگەڕێ" و کەینوبەینێکیان لەدژی گێڕاوە، بەڵام ئەو، بە وریایی و ژیرەکی خۆی، زووپێیزانیوە و"هەر لەبێشکەدا" تاساندوویەتی.

ماوەیەکی کورت پاش کودەتا، شاندێکی خەڵکی کوردستان، چووە بەخدا بۆ لای قاسم لە وەزارەتی بەرگری، کە بەرامبەر بازاڕی "ماستی هەولێر"بوو. ئەزژی یەکێکبووم لە ئەندامانی ئەو شانده، کە نێزیکەی 60 ـ 70 کەسێک دەبووین. رەحمەتی پارێزەر برایم ئەحمەد، کە ئەو دەمە یەکێکبوو لە سەرکردەکانی پارتی دێمۆکراتی کوردستان، بەنێوی شاندەکەوە، وتارێکی بەئارەبی لەبەردەم نەجیب روبێعی (سەرۆکی ئەنجوومەنی سەروەرێتی/ رئیس مجلس السیاده) و قاسم دا پێشکێشکرد، کە لەوەدا پیرۆزبایی "شۆرشی لەشکر و گەل"ی لە قاسم و خەڵکی عێراق کرد و باسی "برایەتیی کورد و ئارەب"ی کرد و ئەوجا گوتی:"ئێمە کوردین کەچی رژێمی دوابڕاو نێومانی نابوو"باکووری"، وڵاتەکەمان کوردستانە، کەچی رژێمی دوابڕاو بە کوردستانی دەگوت"باکوور". کە قاسم هاتە قسە گوتی:"برا کوردەکانمان لە باکووری عێراق و لەهەموو شوێنێکی دیکەی ئەم کۆمارەدا وریادەکەمەوە کە بەفیتی ئیمپریالیزم تەفرە نەخۆن". ئەمە چەمۆڵەیەک بوو کە لە هەموومانی نا. ئا، لەورۆژەوە، قاسمم ناسی و، کەچووینە دەرەوە؛ بەبرایم ئەحمەدم گوت: "کاکە برایم، پشت بەم پیاوە نابەستێ؛ تۆبزانە ئەوڕۆ عێراق لەهەموو لایەکەوە گەمارۆدراوە و لەمەترسیدایە، کەچی ئەوە قسەکانی ئەم پیاوەیە، جائەگەر سبەینێ جێی خۆی قایمکرد، دەبێ چمان لێبکا؟"، بەداخەوە، رەحمەتی برایم ئەحمەد؛ قسەکەی منی زۆر پێناخۆش بوو، گوتی: "ئەوی لەدژی قاسم بێ، سەر بەئەمریکایە..." و گەلێک قسەی دیکەشی کرد. ئەم باسەشم بەدوور و درێژیی لە سەمینارەکەمدا کە بەزمانی ئەڵمانی بەنێوی (کوردستان و شۆرشەکەی)یەوە لە ١٩٧٢ دا بڵاومکردەوە، خستووەتەڕوو، ئەو سەمینارەش کراوە بە کوردی و دوو جار (جارێک لە ستۆکهۆڵم لە 1985 دا و، جارێکی دی لە هەولێر لە 2007 دا) چاپکراوە، لەبەرئەوە لێرەدا لەمەپتر لەسەری ناڕۆم.

بەکورتی، هەر لەوکاتەوە، باوەڕم بە قاسم نەما، بەڵام دەمزانی کە دەتوانرێ سووت وەربگیرێ لێی بۆ خزمەتی کێشەی کورد؛ مخابن؛ پارتی و حیزبی کۆمۆنیستی عێراق، کە دوودەسترۆیشتووی ئەو سەردەمەبوون، هاودەنگ هەبوو. هەرچەندە کۆمۆنیستەکان، هەر لەسەرەتاوە ئامادەبوون یارمەتی بدەن و، زۆریش یارمەتیاندا، بەڵام پاش ئەوەی حیزبی کۆمۆنیست لە 1ی مایسی1959دا و، لە خۆپێشاندانێکی جەماوەریی یەکجار گەورەدا، داوای بەشداریکردنی لەدەسەڵاتدا کرد، بەچوونە وەزارەتەوە و، دەیانقیژاند:"عاش الزعیمی عبدولکریمی، حزب الشیوعی بالحکم مطلب عظیمی" {سەرنج: ئەمە ئارەبییەکی هەڵەبوو، بەڵام کردبوویان بە درۆشمی خۆیان؛ لە کوردستانیشدا دەیانگوت: "حیزبی شیوعی بۆ وەزارەت"}. دیارە قاسمیش کە کۆمۆنیستەکان خۆیان کردبوویان بە "الزعیم الاوحد" (سەرۆکی تاقانە)، نەیدەویست دەسەڵات لەگەڵ کەس بەشبکا، ترسێکی زۆرکەوتە دڵی و، هەرای کەرکووکی کرد بەبیانوو، گێڕی بەرامبەر کۆمۆنیستەکان گۆڕی و، تۆمەتی "ئاژاوەگێڕی" (فوضوی) ناپێیانەوە. ئەوجا رێکخراوەکانی سەربە پارتی کۆمۆنیستی عێراقی؛ یەک لەدوای یەک رێبەندکرد و، لەوانە: "بەرگریی گەلێر" (المقاومە الشعبیە). جا هەرچەندە پارتی کۆمۆنیست رایەی پێنەدرابوو بەفەرمی کاربکا، بەئاشکرا رایەی رۆژنامەیەکی بەئارەبی بەنێوی (اتحاد الشعب) ەوە رۆژانە دەردەکرد، کە لە 25 /1959/01دا یەکەمین ژمارەی دەرچوو، هەروەها رۆژنامەیەکی بەکوردی، بەنێوی (ئازادی)یەوە دەردەکرد. رایەی (اتحاد الشعب) بەنێوی زەکی خەیرییەوە بوو، لەبەغدا دەردەچوو. "رایەی (ئازادی)... بەنێوی (نافیع یۆنس)ەوە بوو. لە کەرکووک لە 1959/5/1وە دەردەچوو. حەمەی مەلاکەریم و ئەحمەد غەفوور بابان دەیانبردبەڕێوە. پاش هەرای کەرکووک بەماوەیەکی کورت؛ (ئازادی) وەستا و دوایی برا بۆ بەخدا و لەوێ پەکیکەوت. (اتحاد الشعب)یش لە مانگی ئەیلوولی 1960دا داخرا. قاسم وەک هەموو دیکتاتۆرێک کە نایەوێ دەسەڵات لەگەڵ کەس بەشبکا، رووی بەجارێ لە کۆمۆنیستەکان وەرگێڕا، تەنانەت کە بەعسییەکان و ناسرییەکان، لە رۆژی 1959/11/7دا هەوڵی کوشتنی قاسمیان دا لەڕێی چەند ئەندامێکی حیزبی بەعسەوە، لەوانە: سەددام حسەین و عەبدولوەهاب غریری و، غریری کوژرا و قاسم بریندار بوو، کۆمۆنیستەکانیش بۆ پشتگیریی قاسم هاتنە سەرشەقام لە بەغدا و دەیانچراند"زعیمنا سلامات، گواید بعثیە" (سەرۆکمان سەلامەت و بەعسییەکان گەوادن) تاکە هێزێک کە قاسم چاوی تێبڕیبوو بۆ یارمەتی؛ کورد و پارتی بوو، بەسەرۆکایەتیی رەحمەتی مەلامستەفای بارزانی. چۆنکە دەیزانی کە کورد و پارتی داوای دەسەڵات ناکەن و، یەکێتیی ئارەبیشیان ناوێ. پارتی هەر لەسەرەتاوە باسی"پاراستنی کۆمار" (محافظە الجمهوریە)ی دەکرد کە ئەمەش کەڵکیان لەو دەرفەتە مەزنە وەرنەگرت؛ پارتی، لەنەزانیی خۆی و، کۆمۆنیستیش،لەبەر گوێڕایەڵیکردن بۆ فەرمانی مۆسکۆ.

قاسم، ترسێکی سەختی لە جەمال عەبدولناسر و بەعسییەکان و گشت ناسیۆنالیستە ئارەبەکان هەبوو، کە هەوڵیاندەدا عێراق دەستبەجێ، بەکۆماری یەکگرتووی ئارەبەوە بنووسێنن؛ بەسەرۆکایەتی ناسر و، بەوە کورسییەکە لەژێر قاسم دەربهێنن. بەرامبەر بەم دژبەرە بەهێزە، قاسم پێویستیی بە پشتگیر و زۆر بەدڵی قاسم بوو. بەڵام پشتگیریی کورد بە ئاسانی نەدەچووەسەر بۆ قاسم، چۆنکە قاسم ئەو بەڵێنانەی دابوونی بەکورد، نەک هەر بەجێینەگەیاندبوون، بەڵکو هەڵوێستی پێچەوانەشی دەنواند لەدژیان، وەک رێبەندکردنی زۆربەی رۆژنامە و گۆڤارە کوردییەکان و، گرتن و شوێنگواستنەوەی کوردە چالاکەکان بۆ خواروویی عێراق و، تاوانانە پاڵ بڕایم ئەحمەد بەدژایەتیکردنی دەستووری عێراق و دەستبوونی لە کوشتنی سەدیق میران دا، هەروەها هاندانی هێندەک لە

جەمال نەبەز و خوشکەکانی و نەجاتی کوڕی پوریان لە پەنجاکانی سەدەی رابردوودا

ئارەبە ناسیۆنالیستەکان کە لە ڕۆژنامەکانی بەخدادا داوای تواندنەوەی کورد بکەن. جەماوەری کوردیش لەم کردەوانە بیزار ببوون، داوای هێنانەدی ئەو مافانەیان دەکرد کە دەستوورەکەی قاسم دانینابوو پێیاندا، بەڵام هەر لەسەر کاخەز مابوونەوە و، نەخرابوونە مەیدانی کارەوە. لەبەرئەوە خەڵکەکە، بێجگە لە کۆمۆنیستەکان، کەسەرەڕای کوشتن و بریندارییشیان، هێشتا لەسەر قاسمیان دەکردەوە، بێزاربوون و، بەئاشکرا دژی قاسم قسەیاندەکرد. ئالەم ماوەیەدا کە کۆمۆنیستەکان لەنێو سوپا و لەسەر شەقام؛ گەورەترین هێزی عێراق بوون و، کوردیش دڵیان لە قاسم هەڵکەندرابوو، بەعسییەکان و ناسیۆنالیستەکانیش دانەکورۆژییان لەقاسم دەکرد، دراوسییەکانی عێراقیش هەموو دژی قاسم بوون، هەلێکی هەڵکەوتووبوو بۆ کۆمۆنیستەکان کە دەیانتوانی بەکڵاوێک قاسم بگرن و، لەسەر کار لایبەرن و، حکومەتێکی سەربەخۆیان، لەبابەتی سۆسیالدێمۆکرات، دابمەزرێنن، بەڵام لەژێر کارکردی ئامۆژگاریی مۆسکۆدا، بەتایبەتی دەسەڵاتداری ئەو سەردەمەی سۆڤێت نیکیتا خرۆشۆڤ، کە سکرتێری یەکەمی کۆمیتەی نیوەندیی پارتی کۆمۆنیستی سۆڤیت بوو، دەیویست لەگەڵ ئەمریکا ڕێکبکەوێ، لەبەرئەوە نەیدەویست کۆمۆنیستەکان لەعێراق بێنەسەرکار و، ترس بخەنە دڵی ئەمریکاوە؛ ئەو دەرفەتە دانسقەیە لەدەستچوو.

خرۆشۆڤ لە بیستەمین کۆنگرەی پارتی کۆمۆنیستی سۆڤێتدا، کە نوێنەرانی پارتە کۆمۆنیستەکانی جیهان بەشداربوون تێیدا، هێندەک "چاکسازیی" لە ئیدیۆلۆژیای کۆمۆنیستی و سیستەمی بەڕێوەبەرێتیی پارتە کۆمۆنیستەکاندا خستەڕوو. بۆ وێنە: ستالینی وەک دیکتاتۆر و ملهوڕ دایە قەڵەم و، باسی "پێکەوەژیانی ئاشتیانە"ی بەرەی "سۆسیالیزم" و بەرەی سەرمایەداریی کرد. هەروەها لە 1956/4/17دا دەزگەی "کۆمنفۆرم"ی هەڵوەشاندەوە (کە لە 1943/10/5دا، لەلایەن ستالینەوە لەجیاتی "کۆمێنتێرن"دامەزرابوو، بۆ کۆکردنەوەی هەموو پارتە کۆمۆنیستەکان لەو دەزگەیەدا). خرۆشۆڤ گوتی: هەموو پارتە کۆمۆنیستەکان، وەک یەک، سەربەخۆن لەبڕیاردانداا، بەمەرجێک "هاوکاریی نێونەتەوەیی، لەنێوانیاندا بمێنێ. ئەمەش داشکانێک (تنازل) بوو بۆ تیتۆی سەرۆکی یۆگۆسلاڤیاو بۆ پارتە کۆمۆنیستەکانی ئەورووپای ڕۆژئاوا، کە خەریکی هێنانەکایەی ڕێبازێکی تایبەتی بەخۆیان بوون بەنێوی "ڕێبازی ئەورووپا - کۆمۆنیستی" (یوروپ - کۆمۆنیزم)یەوە.

ئەوەی ڕاستیبێ"پێریسترۆیکا" لە گۆرباچۆفەوە دەستیپێنەکرد، بەڵکو لە خرۆشۆفەوە دەستیپێکرد، کە بەشێوەیەکی ئازایانە کەوتە ڕەخنەگرتن لە ستالینیزم. ئەمەش هەڵوێستێکی بۆ ئەو ڕۆژە یەکجار بوێرانەبوو، بەتایبەتی کاتێک هێزە میلیشیاییەکەی مۆلۆتۆفی هەڵوەشاندەوە.

پاش کودەتای تەممووزی 1958 و دروستبوونی پێوەندیی لەنێوان عێراق و یەکێتیی سۆڤێتدا، شاندێکی سەربە"ئاشتیخوازان" (انصار السلام) چوو بۆ مۆسکۆ؛ کە زۆربەیان سەر بە پارتی کۆمۆنیستی عێراق بوون و، بەڕێکەوت مامۆستا جەمیلی ڕۆژبەیانی، کە لە لیژنەی ئاشتیخوازاندا بوو؛ ئەویش بانگێشتکرابوو بۆ ئەو سەفەرە. کە هاتەوە، ئەودەمە لەبەغدابووم، گوتی: "لەمۆسکۆ کۆمۆنیستە کوردەکان و عێراقییەکان، زۆر قسەی ناشیرینیانکرد بەرامبەر بزووتنەوەی کوردایەتی و، بەرامبەر خۆشم. کە لە کۆنگرەدا خرۆشۆڤ بەلای شاندی عێراقدا تێپەڕی؛ بەدەنگێکی بەرز و بەڕووسی قسەیکرد تێنەگەیشتم، وامزانی پشتگیریی لە کۆمۆنیستەکانی عێراق دەکا، زۆر توورەبووم و، لەدڵێ خۆمدا گوتم: بۆچی نەچم، تاهێزم تێدایە زللەیەکی لێبدەم".

دوایی گوتم: نە..نە. پیرە، دەمرێ...بەڵام خرۆشۆڤ لەنێو ئەو شاندەدا هاتە بەرەوڕووم و، بەڕوویەکی خۆشەوە تەوقەی کرد لەگەڵم و، لەڕێی وەرگێڕەکەیەوە گوتی: "ڕێزم زۆرە بۆ گەلی کورد، دڵنیابە بەهەموو ئاواتەکانتان دەگەن...." ئای جەمال؛ چەند دڵم خۆشبوو و، چەند سوپاسی خوامکرد کە ئەو کارە خراپە نەوەشایەوە لێم. عێراقچییەکانی نێو شاندەکەش زۆر دڵگران بوون، بەڵام ئێدی نەیانوێرا گاڵتەبکەن و سڕبوون"...

شایەنی باسە، خرۆشۆڤ دوژمنی زۆربوو؛ لەوانە مالینکۆف و مۆلۆتۆف؛ کەلەژێرەوە کەوتنە پیلانگێڕان لەدژی، تا لە 1964/10/15دا هەموو دەسەڵاتێکیان لێسەندەوە و، ئەویش بەخەموخەفەتەوە لەماڵی خۆی مایەوە، تاوەکو لە ساڵی 1971 و لە تەمەنی 77ساڵیدا کۆچیدواییکرد.

ئەم هەڵوێستەی خرۆشۆڤ سەرەڕای لابردنی لەسەرکار، کارکردێکی گەورەی هەبوو لەسەر بەرەی کۆمۆنیستێتیی هەموو جیهان. هەر لەمەوە، دوو ڕێباز دروستبوون: ڕێبازی سۆڤێتی و ڕێبازی چینی؛ کە دژایەتییان لەگەڵیەک، لەسەردەمی ماوتسی تۆنگ دا هێندە تێژبوو، زۆریی نەمابوو ببێ بەتێکڕژانی سەربازی. ئەم بارودۆخە نوێیەش، بێ کارکردنەبوو لەسەر کۆمۆنیستەکانی عێراق و، لەنێوواندا کۆمۆنیستەکانی کورد. سەلام عادیل (حسین احمد الرضی) و جەمال حەیدەری سەربە ڕێبازی سۆڤێت بوون، بەهادین نووری و زەکی خەیری و عامیر عەبدوللا و حسەین ئەبو کعیب کە بە"چوار کەسەکە" نێویانڕۆییبوو، سەربە ڕێبازی چین بوون، بەڵام ڕێبازی سەربەچین کەمایەتی بوون. چۆنکە هەرپاش کۆنگرەی بیستەمی پارتی کۆمۆنیستی سۆڤێت، هەولێربووم، بلاڤۆکێکی "لیژنەی بەرگریی لە مافەکان و ئازادییە دێمۆکراتییەکان لە عێراقدا (لجنه الدفاع عن الحقوق والحریات الدیمقراطیه فی العراق) گەیشتە دەستم، کەلەژێر سەرنێوی (ئەم تێرۆرە بوەستێنن - اوقفوا هذا الارهاب) تێیدا نووسرابوو 112 کۆمۆنیست و هاوڕێیەکانیان لەلایەن دادگەی لەشکریی عورفی یەوە، بەلەسێدارەدان حوکم دران. بەپێی سەرژمێرییەک کە ئەو سەردەمە کرابوو، لەسەردەمی قاسمدا 273 کەس تێرۆرکرابوون. ئا، لەم بارودۆخە ئاڵۆزکاو و پڕ لەگیروگرفتانەدا، ئەزموونی قوتابخانەکان نێزیکبووەوەو، منیش کرام بە سەرپەرشتکاری ئەزموونەکانی بەکاڵۆریای پۆلی شەشەمی قوتابخانە سەرەتاییەکانی سەربە شارۆچکەی هەریر و باتاس.

کرام بە سەرپەرشتیاری ئەزموونەکانی بەکاڵۆریای قوتابخانەسەرەتاییەکانی شارۆچکەی هەریر و باتاس

کۆتایی بەهار و دەستپێکی هاوینی 1961 بوو، تاقیکردنەوەی پۆلی شەشەمی قوتابخانە سەرەتاییەکان لە هەموو عێراقدا لە کۆتایی مانگی مایس دا دەستپێدەکرد، ئەوجا پشووی سێ مانگەی هاوین لە حوزەیرانەوە تا 9 ی ئەیلوول درێژەیدەکێشا. لەسەردەمی شانشینیدا؛ بۆ سەرپەرشتیکردنی ئەزموونەکانی بەکاڵۆریای پۆلی پێنجەم{سەرنج: ئەوسا پۆلی شەشەم نەبوو، پلەی نێوەندیی سێ ساڵ و دوانیوەندیی دوو ساڵ بوو؛ بەڕاستی خوێندن ئەو زەمانە ڕێکوپێک بوو، زۆر بەگرنگ وەردەگیرا} لەبەخداوە سەرپەرشتکارێکیان دەنارد بۆ ستانەکان کە پێیاندەگوت (ممین) (مومەین)، بەڵام سەرپەرشتیکردنی بەکاڵۆریای قوتابخانە سەرەتاییەکانیان، بەزۆریی، دەسپارد بە پشکنەر (مفتش)ەکانی سەربەبەڕێوەبەرێتیی زانیاریی لەشارەکاندا. لەسەردەمی قاسمدا ئەم سیستەمە گۆڕا و، "مومەیز" لە بەخداوە نەدەنێردرا بۆ شارەکان. هەر ستانێک خۆی سەرپەرشتکاری بۆ بەکاڵۆریای دوانێوەندیی (پۆلی پێنج) دەستنیشاندەکرد. کە لە ساڵی 1959دا لە قوتابخانەی دوانێوەندیی جافەریە (جعفریه) لەبەغدا مامۆستا بووم؛ ئەوساڵە خۆمان پرسیارەکانی بەکاڵۆریای پۆلی پێنجەممان دانا، هەر خۆشمان سەرپەرشتیی ئەزموونەکانمان کرد. لەسەردەمی شانشینیدا، پرسیارەکانی بەکاڵۆریای شەشی سەرەتایی و پێنجی دوانێوەندی لەبەخدا دادەنران بۆ هەموو عێراق. لەمانگی مایسی 1961دا کە لە هەولێر بووم، ڕۆژێکیان لەبەڕێوەبەرێتیی زانیاریی هەولێرەوە ناردیان بەدوامدا، پێویستی دەکرد ئێوە ئەو هەموو خراپەیە بکەن بەرامبەرم؟"، گوتی: "ئەمن هیچ کاتێک خراپەم بەرامبەرت نەکردووە..."، مامۆستا مارف کەوتەنێوانەوە و گوتی، "خراپەکراوە بەرامبەرت، بەڵام تۆ دەبێ ببووریت، خزمەتی تۆ لەبەرچاوانە، مەگەر کۆر ئەو خزمەتە نەبینێ". گوتم "باشە ئەوکارە دەکەم، بەڵام بڕیارمداوە کە ئێدی پاش پشووی هاوین واز لە پیشەی مامۆستایەتی بهێنم و بچمەدەرەوە بۆ خوێندن؛ واتە ئەم کارە دواکارم دەبێ". ماوەیەک لەوبارەوە قسەمانکرد و، ئەوجا ڕۆژێک دانرا کە پرسیارەکان و دەفتەرەکانی وەرامدانەوەی ئەزموون و شتومەکی دیکەی پێویستم بدەنێ. ئەورۆژە چووم ئەو شتانەم وەرگرت.

بەرەو هەریر و باتاس

ڕۆژانە لەگەراجی هەولێرەوە پاسی بچووک کە بە"نیوەپاس"نێونرابوون، چەند جارێک دەچوون بۆ هەریر و باتاس و دەگەڕانەوە. بەیەکێک لەو پاسانە کەوتمەڕێ. پاسەکە جێی 10-15 کەسی تێدادەبووەوە، بەڵام پاسی چی؟ وەک"کەری ماستەکە"وابوو، هەردەمەونادەمێک دەوەستا. خەڵک لەتەنیشت جادەکانەوە ڕاوەستابوون و دەستیان بۆ ڕاگرتنی پاسەکە هەڵدەبڕی، پاسەکەش دەوەستا بۆیان و هەڵیدەگرتن. سەرنجی ئەوەمدا؛ ئەوانەی لەسەرجادەکان بوون و، ئەوانەی سواری پاسەکە دەبوون، بەزۆریی چەکداربوون، سایان تفەنگیان پێبوو، یان دەمانچە. ئەمەم وەک خۆئامادەکردنێک بۆ شەڕ، یان بەرەنگاریی هاتەپێشچاو. دیارە کورد لەدژی ئەو دەستدرێژییەی کە بەدرێژایی مێژوو کراوەتە سەری؛ هەموو کاتێک ناچار بەچەکهەڵگرتن بووە؛ بەڵام ئەوەی کەئەو ڕۆژە لەدەرەوەی شاری هەولێر دیم شتێکی تایبەتی بوو؛ چۆنکە هەر لەنێوپاسەکەدا باسی مافی کورد و جێبەجێنەکردنی خاڵی دووەمی دەستوور و، ئەو قسانەیان دەکرد و هەستی ناڕەزاییان لە قاسم و کۆمۆنیستەکانیش پێشاندەدا.

کەپاسەکە پاش چەند دەمژمێرێک گەیشتە هەریر و، لە بازاڕەکەی ئەوێ هەموومانی دابەزاند، هەواڵی قوتابخانەکەم پرسی، بەڵام لەپڕ پیاوێکی گەنج بەجلکی کوردییەوە هات بەرەوپیرم و، زۆربەڕووگەشییەوە بەخێرهاتنمی کرد و، گوتی بەڕێوەبەری قوتابخانەکەیە و، زانیوێتی کە ئەورۆژە دەگەمە ئەوێ؛ چۆنکە سبەینێ ئەزموونەکان دەستپێدەکەن و، ماوەیەک لەوێ چاوەڕوانی پاسەکەی کردووە و، دەمێکیشە نێوی منی بیستووە و، زۆر دڵی خۆشە کە ئاوا چاومان بەیەکدەکەوێ. منیش زۆر سوپاسمکرد. هەرچەندە ویستی جارێ بمباتەوە ماڵ، بەڵام تکاملێکرد کەبمباتە قوتابخانەکە، گوتی "مامۆستاکانیش دوایی دێن بۆ قوتابخانە و پێیانگوتراوە کە دێیت". کەچووینە قوتابخانەکە، دیم ساڵۆنێکی بەڕێژە؛ گەورەی هەیە و، لەبەڕێوەبەرم پرسی چەند قوتابی بەشداریی ئەزموونەکان دەکەن؛ وابزانم ژمارەیەکی گوت لە نێوان 40 ـ 50 دا. پاش ماوەیەک مامۆستاکانیش هاتن کە چوار بوون. پاش چاکوچۆنی و، بەپێی ئەو زانیارییانەی لە وەزارەتی زانیارییەوە هاتبوون بۆ بەڕێوەبەرێتیی ئەزموونەکان؛ پێمڕاگەیاندن کە دەبێ وریای ئەوەبن قۆپێ نەکرێ و، ئەگەر قوتابییەک پرسیارێکی بچمەلای بەڕێوەبەر، کەئەودەمە نەشئەت محەممەد سەفوەت بوو. کەچووم مامۆستا مارف عەبدوللاش لەلای دانیشتبوو. مامۆستا مارف عەبدوللام لەچەند ساڵێک لەوەبەرەوە دەناسی؛ چۆنکە دووساڵ لە سلێمانی بەڕێوەبەری قوتابخانەی دوانێوەندیی ئەوێ بوو. وەک قوتابییەکان و مامۆستاکانی سلێمانی باسیاندەکرد، بەڕێوەبەرێکی باش بوو، بنەماڵەکەی لە هەولێرییە کۆنەکانی خەڵکی قەڵات بوون. زۆر حەزی بەدۆستایەتیی من دەکرد، ئەزێی زۆر ڕێزم دەگرت. ئەو سەردەمە تەمەنی 45 ساڵێک و پتر دەبوو. کە لیستەی سەربەخۆمان دروستکرد بۆچوونە هەڵبژاردنی سەندیکای مامۆستایانەوە؛ زۆر پشتگیریی ئێمەی کرد. سەربەهیچ حیزب و کۆمەڵێک نەبوو. بەکورتی: کە چاوم بەمامۆستا مارف کەوت لەلای نەشئەت محەممەد سەفوەت، دۆستانە قسەمان لەگەڵ یەک کرد، مامۆستا نەشئەت گوتی: " بڕیارمان داوە کە داوابکەین لێت ببیتە سەرپەرشتکاری ئەزموونی قوتابخانەسەرەتاییەکانی هەریروباتاس، تکایە ڕازیبە". گوتم: "مامۆستا نەشئەت، بۆچی ڕوو لەمامۆستایەکی دی نانێیت؟"، گوتی: "ئێمە دەزانین کەتۆ کاری خۆت بەباشی دەبەیت بەڕێوە..."، قسەکەم پێبڕی و گوتم: "ئێ باشە کەکارم بەباشی دەبەمبەڕێوە؛ لەنێو قوتابییە ئەزموونداراکەکاندا، کچێکیش هەبوو. لەبەڕێوەبەری قوتابخانەکەم پرسی، ئایا لەوێ قوتابخانەی تێکەڵاو (کچ و کوڕ) هەیە؛ گوتی" نا، نییە. ئەو کچە خزمی یەکێک لە مامۆستاکانی ئێرەیە. ئەو خزمەی لە شوێنێکی دیکەوە هێناوە بۆ ئەوەی لێرە ئەزموونەکەی بدا". ئەو مامۆستایە، یەکێک بوو لە چاودێرانی ساڵۆنی ئەزموونداران. بەپێی نەرێتی بەڕێوەبەرێتیی ئەزموونەکانی بەکاڵۆریا؛ قوتابیانی شوێنێک دەیانتوانی بچن بۆ شوێنێکی دیکە و لەوێ ئەزموونەکەیان بدەن. ئەوە مافی خۆیان بوو، لەبەرئەوە کارێکی ناڕەوانەبوو. بەڵام ڕۆژی ئەزموونی ژمارەکاری و پێوانەکان (الحساب والقیاسات)؛ لەکاتێکدا خەریکی وەرامدانەوەی پرسیاری قوتابییەک بووم و لێبوومەوە، ئاوڕمدایەوە، دیم ئەو مامۆستایە شوێنی وەستانی خۆی بۆ چاودێری؛ بەجێهێشتووە و چووەتە تەنیشت کچە خزمەکەیەوە و، بەدەم و بە پەنجە فێریدەکا چی بنووسێ. لەسەرخۆ چوومەلایەوە و پێمگوت"تکایە وەرە لەگەڵم بۆ ژووری بەڕیوەبەرێتی. بەڕیوەبەریش کەیەکێک بوو لە چاودێران، زانی کێشەکە چییە، ئەویش هات لەگەڵمان بۆ ژوورەکەی و لەوێ پێمگوت: مامۆستا تۆ لەشوێنێکی دیکە دانرابوویت بۆ چاودێریکردن، بۆچی شوێنی خۆتت بەجێهێشت و چوویتە تەنیشت ناڕەزاییان لە قاسم و کۆمۆنیستەکانیش پێشاندەدا.

ئەم وێنەیە لەلایەن یەکێک لە قوتابییەکانی جەمال نەبەزەوە پێشکەشی کراوە بۆ یادگاری، کاتێک مامۆستا بووە لە قوتابخانەی ناوەندی زوبێر لە ساڵی 1985

گەشت و سەیرانێک

هەولێرەکۆن پەنجا ساڵ لەمەوبەر

جەمال نەبەز

دەیانویست ژمارەیەک لە قوتابییەکانمان لە قوتابخانە دەربکەن، لەوانە جەمشید حەیدەری و مومتاز حەیدەری

کەگەڕامەوە هەولێر، بۆ ڕۆژی دوایی چوومە بەڕێوەبەرێتیی زانیاریی و، دەفتەرەکانی ئەزموونددەرەکانم بەپێی ژمارە دایەوە دەستیان. ئەوجا بەڕێوەبەری قوتابخانەی دوانێوەندیی عادیل مستەفا بوو بەکوڵکمەوە و، دەیویست چەند قوتابییەکی سەر بەپارتی کۆمۆنیست لەنێو ئەوانەدا جەمشید حەیدەری و مومتازی برای بە فەرمانی ئاسایش لە قوتابخانە دەربکەن. وتووێژێکی سەخت لەنێوان من و عادیل دا ڕوویدا، پێیوابوو چۆنکە ئەز لە هەڵوێستی کۆمۆنیستەکان نارازیم، ئێدی بەفەرمانی دەوڵەتێک کە دەوڵەتی کوردستان نییە و، بەفەرمانی ڕژێمێکی دیکتاتۆری، کەهەر خۆی کۆمۆنیستەکانی لە خەڵک هاندەدا، بچم تۆڵە لە قوتابییە کۆمۆنیستەکان بکەمەوە. لای ئێواری، بەرلەوەی کۆبوونەوەی مامۆستاکان دەستپێبکا لەگەڵ مامۆستا عەبدولحەمید ئیسماعیل بڕیارماندا زۆر بەتووندی دژی ئەو بڕیارە بوەستینەوە. لەم بارەوە دوکتۆر جەمشید حەیدەری لە بیرەوەرییەکاندا ئەمەی خوارەوەی نووسیوە:

".. لەوکاتەی من قوتابی سێی ناوەندی قوتابخانەی شەوان بووم، مامۆستا جەمال ئەو قوتابییەوە و، فێرتدەکرد چی بنووسێ. نەمگوت ئێوە وەرامی پرسیارمەدەنەوە". گوتی: "پرسیارێکی هەبوو". گوتم: "باشە نەمگوت ئێوە وەرامی پرسیار نەدەنەوە و، وەرامدانەوەی پرسیار کاری منە؟"، لەوەرامی ئەوەدا گوتی: "ئەوە مافی خۆمە وەرامی پرسیاری قوتابییەکان بدەمەوە، خۆ ئەوە سەردەمی مەلیکی نییە".

بەرلەوەی ئەز بێمە قسە، بەڕێوەبەری قوتابخانەکە پێیگوت:" لە بەڕێوەبەرێتیی زانیاریی هەولێرەوە؛ پێمانڕاگەیەنراوە، هەرچاودێرێک هەوڵی یارمەتیدانی قوتابییەک بدا لەکاتی ئەزموونداد، لەکاری مامۆستایەتی دووردەخرێتەوە. تۆیش ماوەیەکی باش لەگەڵ قوتابییە کچەکەی خزمت قسەتکرد..." لەکاتێکدا قسەی بەڕێوەبەری بڕی، گوتم تکایە گوێبگرە:"کاکی برا. یان ئەوەیە ئێمە یارمەتی هەموویان بدەین وەکیەک و بێجیاوازیی؛ ئەوەش قانوون ڕێنادا پێی، چۆنکە ئەودەمە ئەزموون مانای نامێنێ و، قوتابی چالاک و شتزان و، قوتابی تەمەڵ و نەزان پارسەنگی یەکدەگرن، یان ئەوەتە ئەو قوتابیانەی لە ئەزموونداد دەکەون؛ ڕێبدرێ پێیان؛ خۆیان لە هاویندا ئامادە بکەن و جارەکی دی تاقیبکرێنەوە؛ بۆئەوەی لە هەڤاڵەکانیان دوانەکەون. خۆزێمە ئەوەشمان پێناکرێ؛ چۆنکە ئێمە تاقیکەرەوە و نمرە پێدەری ئەم ئەزموونە نین و، قانوونەکەش ڕێنادابەوە؛ ئەگەرنا ئەز خۆم لەگەڵ ئەم ڕێکارەم، چۆنکە ئەزموون بۆ تۆڵەسەندنەوە نییە. بەڵام ئێمە یارمەتی یەکێک بدەین بۆ دەرچوون کە شایەنی دەرچوون نییە و، ئەوانیدیکە بخەینە پشتگوێ، ئەوە بەڕاست نازانم. خۆشت دەزانیت هەر چاودێرێکی ئەزموون؛ ئەگەر لە ساڵۆنی تاقیکردنەوەدا یارمەتی قوتابییەک بدا، سزاکەی بۆ ئەو چاودێر و ئەو قوتابییە چییە. ئەز نامەوێ نانبڕاوبی، بەڵام جارەکی دی کاری وانەکەیت". بەوە کێشەکە بڕایەوە.

ڕۆژی تەواوبوونی ئەزموونەکان، هەموو دەفتەرەکانی قوتابییەکانم، بەپێی بابەتەکان و ڕۆژەکانی ریزکرد و خستمە هەگبەیەکەوە کە لەگەڵ خۆم هێنابووم. بەڕێوەبەری قوتابخانەکەش ـ ماڵی ئاوابێ ـ بەپیاسە لەگەڵم هات تا سەر جادەی گشتیی ترومبێل بەرەو هەولێر. خەڵکێکی زۆر لەمبەر و ئەوبەری جادەکەوە وەستابوون، چاوەڕوانی پاس و قەمەرەیان دەکرد کە هەڵیانبگرێ. چەند پاسێک بەوێدا تێپەڕین؛ جێیاننەمابوو بۆمن. لەپڕ نیوەپاسێک بەوێدا تێپەڕی و، کە دەستمانڕاگرت لێی وەستا. چوارکەسی چەکداری تێدابوو. بەڕێوەبەری قوتابخانەکە گوتی:"حەزناکەم لەگەڵ ئەو چەکدارانە بکەویتەڕێ". گوتم"خەمناکا". کاتەکەش پاشنیوەڕۆیەکی درەنگ بوو، بەڵام هەتاوێکی خۆش بوو. مامۆستا هەڤاڵەکەم پێیگوتن: "ئەم برادەرە مامۆستایە لەهەولێر و، لێرە ئەرکی سەرپەرشتیکردنی ئەزموونی قوتابییەکانی بەڕیوەبردووە و، ئێستە دەیەوێ بگەڕێتەوە بۆ هەولێر". گوتیان: "ترومبێلەکەیان بەتایبەتی بۆخۆیان بەکرێگرتووە". بەکورتی: لەپێشدا نەیانویست هەڵمگرن؛ دوایی گوتیان: "دەوەرە سەرەوە..." منیش بە سوپاسێکی زۆرەوە ماڵئاواییم لەو مامۆستا بەڕێزە کرد کە ئەو ماوەیە ڕێزی منی زۆر گرت. داخی گرانم نێوەکەیم لەبیر نەماوە. ئەو مامۆستا بەڕێزە ترسی ئەوەی هەبوو کە شتێکم بەسەربێ، بەتایبەتی، قاسم لەوسەردەمەدا؛ هێندەک لە سەرۆکهۆزەکانی دژ بە ڕەحمەتی مەلا مستەفای بارزانی پڕچەک دەکرد و پارەی دەبەشییەوە بەسەریاندا. ئەوانیش لە هەلێک دەگەڕان کە شتێک بقەومێنن و جاش کۆبکەنەوە و پارەی پێوەرگرن. کەچوومە پاسەکەوە، هەر دانیشتم و دانەنیشتم، یەکێکیان گوتی:"مامۆستا ئەتۆ شیوعیت؟"، گوتم: "نا. شیوعی نیم، بۆچی ئەو پرسیارە دەکەیت؟"، گوتی: "هەر حەزمکرد بزانم چیت. ئەنگۆ مامۆستایەکان هەمووتان شیوعین". گوتم: "ئەوە ڕاست نییە. لەهەڵبژاردنی سەندیکای مامۆستایانی هەولێردا؛ ئێمە ژمارەیەکی باش لە مامۆستاکان لیستی سەربەخۆمان هەبوو، نە لەگەڵ پارتی بووین و نە لەگەڵ شیوعی". ئەوجا گوتی: "بەزمانەکەتدا دیارە خەڵکی ئێرە نیت، خەڵکی کێندەریت؟". گوتم: "خەڵکی ئێرەم کاکە". "چۆن خەڵکی ئێرەیت، زمانەکەت هاواردەکا". گوتم: "کاکە ئێرە کوردستانە و ئەزکوردم و ئێرە وڵاتی منە و خەڵکی ئێرەم". یەکێکی دیکەیان گوتی: "باشە، کوردایەتیت پێکووە (پێچۆنە؟)"، گوتم: "کوردایەتی ئەگەر بۆ ئازادیی خەڵکی کوردستان و سەربەخۆیی کوردستان بێ پێمباشە، دەنا، ئەگەر وانەبێ، ئەوە کوردایەتی نییە؛ فشەکوردایەتییە". هەستمکرد هێمنییەک دروستبوو؛ یەکێکیان گوتی: "مامۆستا جەنابت ناوت چییە؟" گوتم :"جەمال نەبەز". هەر ئەمەمگوت، لەپڕ ئەو پیاوەی کە لێمیپرسی، "کوردایەتیت پێکووە"؛ گوتی : "ئەدی تۆ ئەو جەمال نەبەزە نیت کە پارەکە لەبەخداێ لە دوکانی خارە بەشیر (مەبەستی ئوستاد بەشیر موشیر بوو) بوویت و پێکەوە قسەمانکرد و حەمەساڵح (میران) خۆشناویش لەوێ بوو"؟. گوتم دەبێ، بەڵام ببوورە، بەڕاستی ناکەوێتەوە بیرم. جەنابت کێیت؟ گوتی: "ئەمن زێرۆمە، زێرۆ". (سەرنج: زێرۆ یەکێک بوو لەوانەی کە لەسەردەمی دامەزراندنی کۆماری کوردستان دا ڕۆڵێکی هەبوو".

لە قسەکردندا لەگەڵیان، دەیانگوت" زەعیم (قاسم) کوردی خەڵەتاندووە و، سووکورپیسواشی کردووە، ئەگەرنا بۆچی کە ڕۆژنامەکانی بەخدا لەدژی کورد دەنووسن، ئەو گوێناداتێ؟ ئێمەش لەمەولا هێنانەدی ئەو مافانەمان دەوێ کە لە دەستوورەکەی قاسمدا باسیانکراوە. لەوە زیاترمان ناوێ".

نەبەز لەو قوتابخانەیە دەرزی دەداوە. ئیدارەی قوتابخانە لەسەر بڕیاری ئەمن بڕیاری دا من و مومتازی برام لە قوتابخانە دەربکەن، بەڵام خەبەرمان بۆ هاتە زیندان کە یەکێک لەو مامۆستایانەی دژی ئەو داخوازییە وەستابوون، دوکتۆر جەمال نەبەز بوو. بۆیێش من کە هاتمەدەرەوەی وڵات دەرفەتم بۆ هەڵکەوت و ئەدرێسم زانی سوپاسنامەم بۆ ڕەوانەکرد. ئێستاش لەگەڵ ئەوەی دکتۆر جەمال نەبەز قسەی ناشیرینی بەرانبەر من نووسیوە، بەڵام من پەشیمان نیم لەو نامەیە و هەڵوێستی ئەو ڕۆژەیەم لەبیرنەچۆتەوە" (جەمشید حەیدەری: چەند لاپەڕەیەک لەبیرەوەرییەکانم 1949 ـ 1966 ستۆکهۆڵم 1992، ل 91).

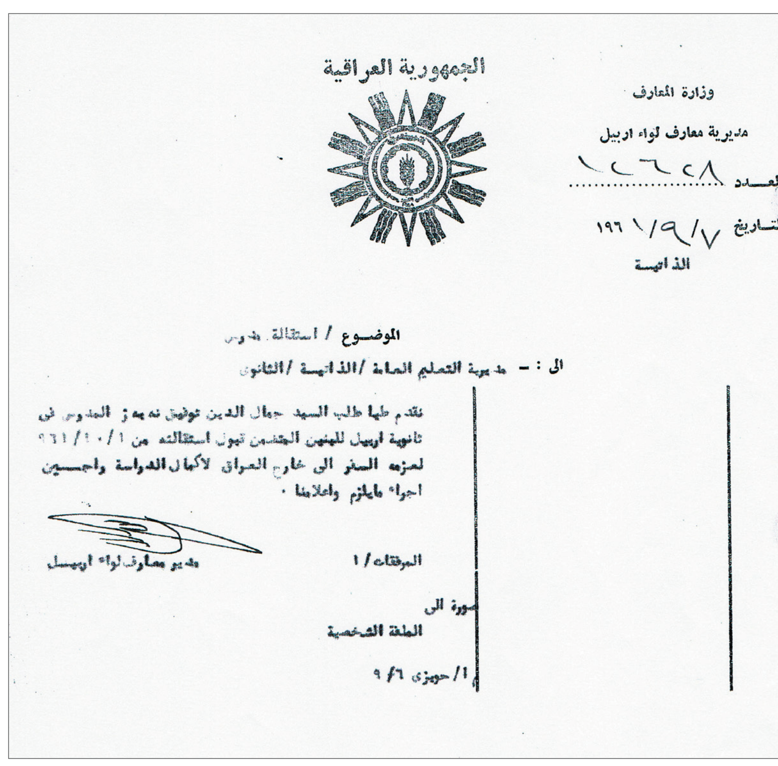
الجمهورية العراقية
وزارة المعارف
مديرية معارف لواء اربيل
العدد ١٢٦٢٨
التاريخ ١٩٦١/٩/٧
الذاتية

الموضوع / استقالة مدرس
الى : - مديرية التعليم العامة / الذاتية / الثانوي

تقدم طيا طلب السيد جمال الدين توفيق نه به ز المدرس في ثانوية اربيل للبنين المتضمن قبول استقالته من ١/١٠/٩٦١ لعزمه السفر الى خارج العراق لاكمال الدراسة واحسين اجراء مايلزم واعلامنا .

مدير معارف لواء اربيل
المرفقات / ١
صورة الى
الملفة الشخصية
١/ حويزي ٦/ ٩

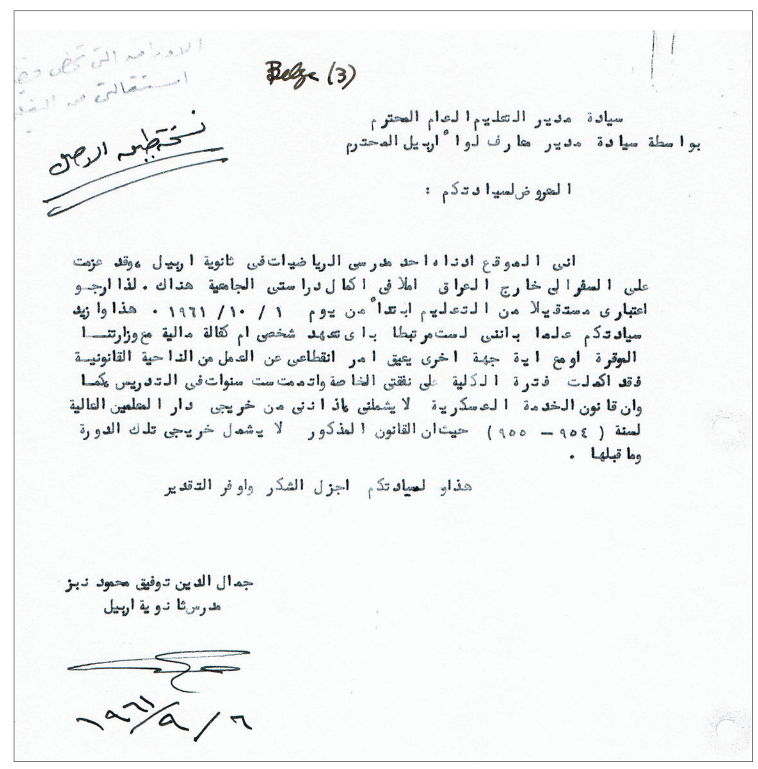
Belge (3)

سيادة مدير التعليم العام المحترم
بواسطة سيادة مدير معارف لواء اربيل المحترم

المعروض لسيادتكم :

اني الموقع ادناه احد مدرسي الرياضيات في ثانوية اربيل ، وقد عزمت على السفر الى خارج العراق املا في اكمال دراستي الجامعية هناك . لذا ارجو اعتباري مستقيلا من التعليم ابتداء من يوم ١ / ١٠ / ١٩٦١ . هذا وازيد سيادتكم علما بانني لست مرتبطا باي تعهد شخصي او كفالة مالية مع وزارتنا الموقرة او مع اية جهة اخرى يعيق امر انقطاعي عن العمل من الناحية القانونية فقد اكملت فترة الكلية على نفقتي الخاصة واتممت ست سنوات في التدريس كما وان قانون الخدمة العسكرية لا يشملني باعتباري من خريجي دار المعلمين العالية لسنة (١٩٥٤ - ١٩٥٥) حيث ان القانون المذكور لا يشمل خريجي تلك الدورة وما قبلها .

هذا و لسيادتكم اجزل الشكر واوفر التقدير

جمال الدين توفيق محمود نبز
مدرس ثانوية اربيل
١٩٦١/٩/٦

داواکاری وازهێنان لە پیشەی مامۆستایەتی

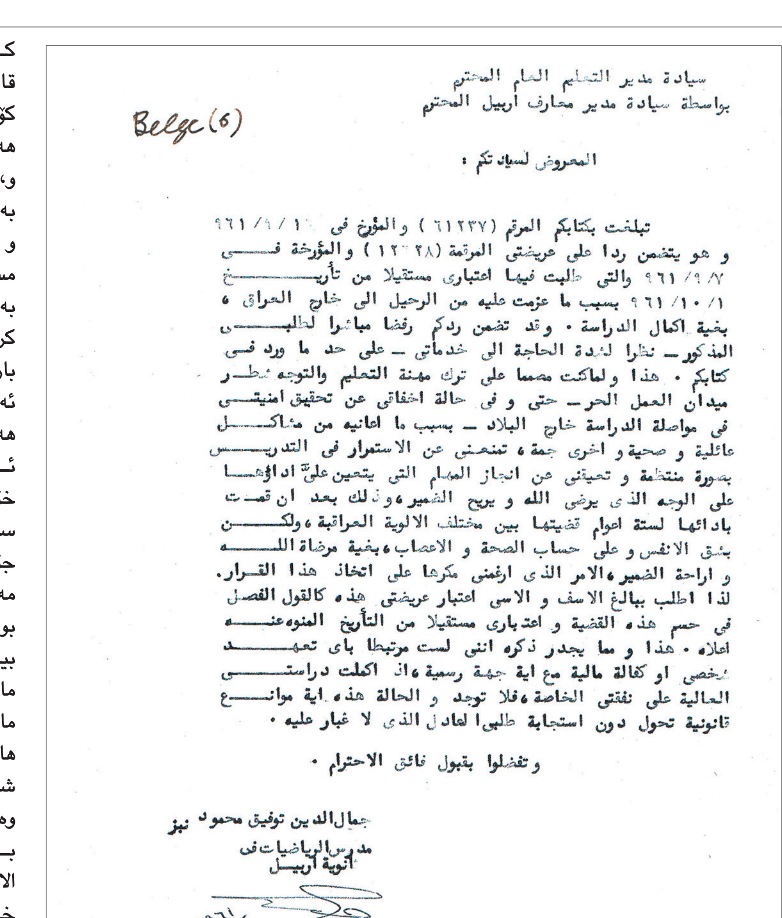
سيادة مدير التعليم العام المحترم
بواسطة سيادة مدير معارف اربيل المحترم

Belge (6)

المعروض لسيادتكم :

تبلغت بكتابكم المرقم (٦١٢٣٧) والمؤرخ في ١٦/ ٩/ ٩٦١ و هو يتضمن ردا على عريضتي المرقمة (١٢٦٢٨) والمؤرخة في ٧/ ٩/ ٩٦١ والتي طلبت فيها اعتباري مستقيلا من تأريخ ١/ ١٠/ ٩٦١ بسبب ما عزمت عليه من الرحيل الى خارج العراق ، بغية اكمال الدراسة . وقد تضمن ردكم رفضا مباشرا لطلبي المذكور - نظرا لشدة الحاجة الى خدماتي - على حد ما ورد في كتابكم . هذا ولماكنت مصمما على ترك مهنة التعليم والتوجه شطر ميدان العمل الحر - حتى و في حالة اخفاقي عن تحقيق امنيتي في مواصلة الدراسة خارج البلاد - بسبب ما اعانيه من مشاكل عائلية و صحية و اخرى جمة ، تمنعني عن الاستمرار في التدريس بصورة منتظمة و تحيقني عن انجاز المهام التي يتعين علي اداؤها على الوجه الذي يرضى الله و يريح الضمير ، وذلك بعد ان قمت باداتها لستة اعوام قضيتها بين مختلف الالوية العراقية ، ولكن بشق الانفس و على حساب الصحة و الاعصاب ، بغية مرضاة الله و اراحة الضمير ، الامر الذي ارغمني مكرها على اتخاذ هذا القرار . لذا اطلب ببالغ الاسف و الاسى اعتبار عريضتي هذه كالقول الفصل في حسم هذه القضية و اعتباري مستقيلا من التأريخ المنوه عنه اعلاه . هذا و مما يجدر ذكره انني لست مرتبطا باي تعهد شخصي او كفالة مالية مع اية جهة رسمية ، اذ اكملت دراستي العالية على نفقتي الخاصة ، فلا توجد و الحالة هذه اية موانع قانونية تحول دون استجابة طلبي العادل الذي لا غبار عليه .

و تفضلوا بقبول فائق الاحترام .

جمال الدين توفيق محمود نبز
مدرس الرياضيات في ثانوية اربيل
١٩٦١/٩/٢٠

صورة منها :
الى
مديرية ثانوية اربيل للتفضل بالعلم

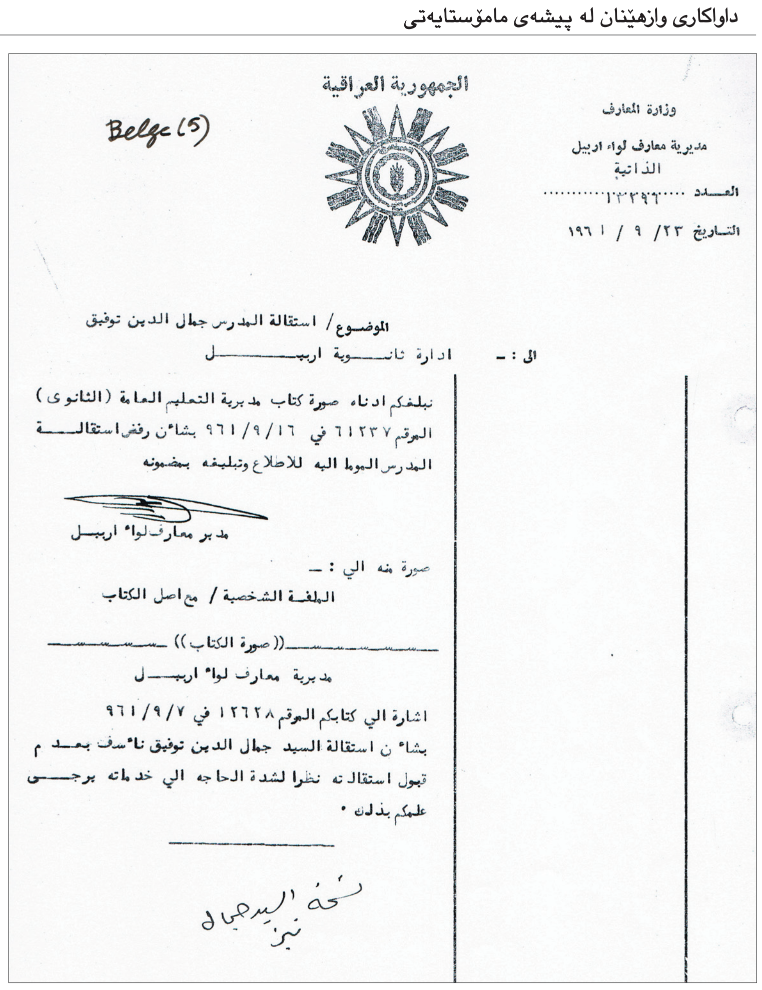
الجمهورية العراقية
وزارة المعارف
مديرية معارف لواء اربيل
الذاتية
العدد ١٣٣٩٦
التاريخ ٢٣/ ٩ / ١٩٦١

Belge (5)

الموضوع / استقالة المدرس جمال الدين توفيق
الى : - ادارة ثانوية اربيل

نبلغكم ادناه صورة كتاب مديرية التعليم العامة (الثانوي) المرقم ٦١٢٣٧ في ١٦/ ٩/ ٩٦١ بشأن رفض استقالة المدرس الموما اليه للاطلاع وتبليغه بمضمونه

مدير معارف لواء اربيل

صورة منه الى : -
الملفة الشخصية / مع اصل الكتاب

((صورة الكتاب))

مديرية معارف لواء اربيل

اشارة الى كتابكم المرقم ١٢٦٢٨ في ٧/ ٩/ ٩٦١ بشأن استقالة السيد جمال الدين توفيق نأسف بعدم قبول استقالته نظرا لشدة الحاجة الى خدماته يرجى علمكم بذلك .

ئەگەرچی گوتراوە کە کاری خۆت وەک مامۆستایەکی شارەزا بەباشی بەڕێوەدەبەیت. ڕاپۆرتەکانی بەسرە و بەخدا، چ لەبارەی خۆتەوە و چ لەبارەی وانەگوتنەوەتەوە، زۆر باشن. ئەوەی لەهەولێرەوە هاتووە، بەتایبەتی لە پشکنەری بابەتی ماتماتیکەوە، زۆرباشە. بەڵام ئەوەش باسکراوە کە چالاکی ڕامیاریت هەیە و، ئامادەی هاوکاریکردن نیت لەگەڵ

بە جەمال عەبدولناسر بوەستن. ئەمەش لەکاتێکدا کە قاسم، سەرەڕای پشتگیریی بێ چەندوچۆنی جەماوەری دڵپاکی کورد بۆ ماوەی سێ ساڵ، ئەو بەڵێنانەی دابوونی بەکورد و لە دەستوورەکەیدا نووسیبوونی بەجێینەهێنابوون. قاسم، لەبەرئەوەی دیکتاتۆربوو، نەچوو بیربکاتەوە لە ڕازیکردنی کورد؛ بەدانپێدانانی مافەکانیان، بەڵکو بیری

خزمەتیشتانبکا".

ئەم هەنگاوەی قاسم بوو بەهۆی ئەوەی خەڵکەکە واتێبگەن کە قاسم هەستیکردووە بەوەی دەبێ مافێک بەکورد بدا، ئێدی کورد کەوتنە جۆش و خرۆش. خەڵکانێکی بەژمارە زۆر و بەجۆرێتی فرەڕەنگ، بەداخوازیی جیاوازجیاوازەوە، ڕوویانکردە بەخدا. هەر دەستەیە و بە ئامانجێکی دی. جا لەبەرئەوەی پرس بەپارتی و کۆمۆنیست نەکرابوو، قاسمیش هەرئەوەی دەویست، پارتی و کۆمۆنیست ئەمەیان پێناخۆشبوو. کە خەڵکەکە هاتنە بەخدا، هەرچی خاوەنزەوی و زار و ئاخاکان بوون، دەیانویست ئەو باجە لاببرێ لەسەریان و، دەستی کۆمۆنیستەکانیش لە کوردستاندا کورتبکرێ. کاژێک، کە ئەو دەمە دوو ساڵ و چەند مانگێک بوو بەنهێنی لە سلێمانی دامەزرابوو، لە بەخدا چەند کەسێکی هەبوو، وەک نووسەر و هەڵبەستوان کامیل ژیر، مامۆستا مەلا نووری عەبدوللا کەرکووکی، دکتۆر حەمە وەرزێر و چەند کەسێکی دیکە. هێندەک لەمانە کەوتنە نیو ئەو شاندەوە کە لە کوردستانەوە هاتبوون، بەتایبەتی چۆنکە زۆربەیان، یەکیەک و دوودوو دەهاتن بۆ دوکانەکەی ئوستاد بەشیر موشیر. ئەم چەند کەسەی کەنێومبردن کەوتنە قسەکردن لەگەڵ ئەندامانی شاندەکە، کە بەڕاستی هیچ ڕێکخستنێک، یان حیزبێکی لە پشتەوە نەبوو، تێیانگەیاندن کە بەخۆڕایی پشتی قاسم نەگرن باشە، بەڵکو داوای مافەکانی کورد بکەن لێی. هەروەها نابێ بهێڵن کە قاسم شەڕی بەعسییەکان و ناسرییەکان و کۆمۆنیستەکان بەکورد بکا، چۆنکە قاسم هەرخۆی بوو کە کۆمۆنیستەکانی بەهێزکرد و، شەڕی دژبەرەکانی خۆی بەوانکرد، پاشان بەعسییەکانی هاندا لە دژی کۆمۆنیستەکان و کوردیش. جارێکیان، ڕەحمەتی مەلا مستەفای بارزانی لە هۆتێلێکی بەخدا چاوی بەم شاندە کەوت. ئەمەش قاسمی زۆر توورە کرد، چۆنکە گێڕابوویانەوە بۆی کە گوایە بارزانی گوتوویەتی"باوەڕ بە قاسم نەکەن". ئەز، وەک کەسێک کە خۆم لەو ڕۆژانە و هەفتانەدا لەبەخدابووم، گۆڤانی (شایەتی) ئەوە دەدەم کە ئەوە بزووتنەوەیەکی خۆجۆش و خرۆش بوو، بەزۆریی لە خەڵکی سادەی کوردستان پێکهاتبوو: کاسپکار، جۆتکار، خوێندکار، کرێکار، مامۆستا، ژن، مەلا ...هتد چەند ئاخایەکیشیان لەنێواندا بوو. هەر لەبەر ئەوەشبوو کە ڕازیبوون بەوەی بیرخەرەوەیەک بدرێ بە قاسم و، داوای مافەکانی کورد بکرێ. ئەو بیرخەرەوەیەش؛ مامۆستا نووری عەبدوڵڵای کەرکوکی لەگەڵ هاوڕێیەکی؛ بەئارەبی نووسیبوویان و بۆ شاندەکەیان خوێندبووەوە و، ڕەزامەندییان وەرگرتبوون. جالەبەر ئەوەی ئەز ماوەیەکی باش، بەشی ئارەبیی ڕۆژنامەی (صوت الاکراد/ دەنگی کورد)م دەبرد بەڕێوە، لەگەڵ خاوەنی ڕۆژنامەکە پارێزەر جەلال عومەر حەوێزی دۆستایەتیم هەبوو، جەلال حەوێزی بیرخەرەوەکەی بڵاوکردەوە بۆیان. قاسم لەمە گڕی گرت، چۆنکە چاوەڕوانی ئەمە نەبوو، بەفیتی مەلامستەفای بارزانی دەزانی، کەوانەبوو. قاسم لەڕکی ئەوە، چل ڕۆژێک ئەم شاندە گەورەیەی لە چلەی تەمموزی بەخدادا، لەچاوەڕوانیی بینینیدا لە هۆتێلان هێشتەوە، بێ ئەوەی ڕێدابێیان بچنەلای. ئەوانیش بەهەستی سووکایەتیپێکردن و تووڕەییەکی دەمارگرژبوونەوە گەڕانەوە کوردستان، بێ ئەوەی هیچیان بەهیچ کردبێ. سەیر ئەوەیە، بەرلەوەی ڕۆژنامەی (اتحاد الشعب)ی ئۆرگانی حیزبی کۆمۆنیستی عێراق، لە دژی ئەم شاندە بنووسێ، ڕۆژنامەی (خەبات) ئۆرگانی پارتی دێمۆکراتی کوردستان، وتارێکی لەمبارەوە نووسی و، گەلێک نێوونەتۆرەی ڕیسواکردنی پێوەنان. لەگەڵ ئەمەشدا، قاسم بۆ ئەم خۆشخزمەتییەی پارتی و کۆمۆنیست، ڕووینەدا بەهیچ لایەکیان. خەموخەفەتی قاسم و تووڕەبوونی لە کورد، کاتێک کەوتە بەرزترین پلەی کوڵان کە مەلا مستەفای بارزانی لە مانگی 1ی 1961دا بەدوای بانگهێشتی کۆمیتەی نێوەندیی پارتی کۆمۆنیستی سۆڤیتدا، بێ پرسکردن بە قاسم، چوو بۆ مۆسکۆ و، لەوێ چەند سەرکردەیەکی سۆڤیتی دیتبوو. قاسم کەکاتی خۆی خانووەکەی نووری سەعیدی لەبەخدا بەبێکرێ دابوو بەبارزانی و، ترومبێلێکیشی خستبووە خزمەتییەوە؛ بەرلەوەی لە سۆڤێت بگەڕێتەوە، هەردووکی لێسەندەوە. هەستکردنی بارزانی بە مەترسییەک کە چاوەڕوانی دەکا، وایکرد کە لە گەڕانەوەیدالە 1961/1/13دا ماوەیەکی زۆر کورت لە بەخدا بمێنێتەوە و، یەکسەر بچێتەوە بۆ بارزان. ئەز، لە پشووی هاوینی 1961دا هاتبوومەوە سلێمانی، لێ، بەهۆی ئەوەوە کە هەوڵی وازهێنانم لەکارەکەم دەدا؛ ناچاربووم زوو زوو سەر لەهەولێر و بەخداش بدەم و، کە

گیروگرفتی وازهێنانم لە پیشەی مامۆستایەتی

چیرۆکی وازهێنانم لە پیشەی مامۆستایەتی دەردێک بوو بۆخۆی، چۆنکە چەند جار و چەند جار داخوازینامەی وازهێنانم لە هەولێرەوە بەڕێی بەڕێوەبەرێتیی زانیاریی هەولێردا نارد بۆ وەزارەتی زانیاریی لەبەخدا، بەڵام هەرجارە دەیاندایە دواوە بەبیانووی ئەوەی وەزارەتی زانیاریی پێویستی بە خزمەتەکەی من هەیە. ڕاستییەکەی، تێنەدەگەیشتم کە ئەم وەزارەتە بەڕێزە هێندە پێویستی بە خزمەتەکەی من هەیە؛ بۆچی ڕێیدا بەو هەموو خراپەکارییەی کەلە هەولێر لەدژمکرا؟ پاش ئەوەی دڵنیابووم کە وەزارەتی زانیاریی هەروا بەئاسانی دەستهەڵناگرێ لێم، ناچاربووم لە پشووی هاوینی 1961دا بەزۆریی، بەڕێی بەخداوەبم، تابزانم کێشەکەم لەچیدایە. بەهۆی دۆست و ناسیاوە ئارەبەکانمەوە لەبەخدا؛ توانیم کەسێک ببینم کە لەبەشی خۆکەسی (الذاتیە)ی وەزارەت کارمەند بوو. ئەو بەڕێزە بەڵێنی دا پێم کە بەدزییەوە چاوێک بەدۆسییەکەمدا بگێڕێ و ئاگادارم بکا. کە چاومان بەیەککەوتەوە، گوتی: "گەلێک ڕاپۆرت لەسەر تۆ و لەسەر کاری وانەگوتنەوەت هەیە. هەرچی ئەو ڕاپۆرتانەیە کە لە کەرکوکەوە نێردراون هەموو باسی هەڵسوکەوتی ڕامیاریی تۆن دژ بە حکومەتی پێشوو خراونەتە بەرچاو، کاربەدەستان، بەڵام، وەزارەت نایەوێ جارێ وازبهێنێ لێت، وەک مامۆستا و فێرکەر، ئەگەرچی لەبیروڕای ڕامیارییت ڕازیش نەبێ، بەتایبەتی کە پسپۆڕانی فیزیک و ماتماتیک لە هەموو عێراقدا کەمن". گوتم: "زۆر سوپاس، بەڵام باشە ئەز دەمەوێ بچمە دەرەوە بۆ خوێندن و لەسەر ئەرکی خۆم و، شەش ساڵیش خزمەتم هەیە و، داوای یارمەتیشم لەکەس نەکردووە"، گوتی: "ئەوەی کەبەرۆکت بەرنادەن، بێویژدانییە، بەڵام باشە ئێستە تۆ بەتەواویی بڕیارتداوە کە وازبهێنیت؟"، گوتم: "لەسەتاسەت". گوتی: "دەکەواتە لە پایزدا، پاش پشووی هاوین بچۆرەوە بۆ هەولێر و لەوێ بڵێ کە ئەگەر دەستهەڵنەگیرێ لێت، ئەوا دەچیتە ماڵەوە و ئێدی کارناکەیت. ئەودەمە وەزارەتی زانیاریی ورپاکردنەوە (انذار)یەک دەنێرێ بۆت و، داوادەکا لێت لەماوەیەکی دیاریکراودا بچیتەوە سەرکارەکەی خۆت، خۆ ئەگەرلەو ماوەیەشدا نەچوویتەوە، ئەوا ئەمجارە بەوازهێنەر (مستقیل) دادەنرێیت. ئەوەش بزانە وازهێنەر (مستقیل)، دەرکراو (مفصول) نییە". زۆر سوپاسمکرد.

هاوینی گەرمی 1961 و سەرەتای شەڕفرۆشتن بەکورد

وەک لەمەوبەر باسمکرد؛ شتێکی ئاسان نەبوو بۆ قاسم کە کورد هەرلەبەرخاتری "چاوی کاڵی" وی، بەکراسی بەری خۆیانەوە دژ لە نەخشەیەکی دیکە کردەوە، بەڵام زۆر نەزانانە. پێیوابوو؛ بەوە کورد ناچاردەکا بە ملکەچی و هاوکاریکردن لەگەڵی. هەستا قانوونێکی دەرکرد، بەپێی ئەوە باجێکی 100%ی خستە سەر زەوەی کشتوکاڵ و مەودای کارکردنی ئەو قانوونەشی گێڕایەوە بۆ ساڵانی پێشووش، کە ئەم کردارە، تەنانەت لە ڕژێمە هەرە دیکتاتۆرەکانیشدا دەگمەنە، چۆنکە قانوون سەردەمی پێش خۆی ناگرێتەوە، مەگەر لەوەپێش قانوونێک، یان نەرێتنامەیەک هەبووبێ و جێبەجێنەکرابێ. هەرلەگەڵ دەرکردنی ئەم قانوونە، عەقید فەتاح شاڵی کە خەڵکی سلێمانی و ئەندامی (دادگەی بەرزی سوپایی تایبەتی-المحکمە العسکریە العلیا الخاصە) بوو، کە کۆمۆنیستەکان نێویاننابوو (دادگەی گەل)، نارد بۆ کوردستان کە بەخەڵک بڵێ؛ ئەگەر بەکۆمەڵ بچنە بەخدا و پشتی قاسم بگرن؛ ئەوا ئەو باجە لەسەرتان لادەبا. ئەم هەواڵە لەهاوڕێی منداڵی و قوتابخانە و زانستگەم؛ مامۆستا عەلی غەفوور شاڵی بیست، کە برازای عەقید فەتاح شاڵی بوو. ڕۆژێکیان لە سلێمانی پێکەوە لە چایخانەکەی مشیراوا دانیشتبووین، کەلێمپرسی بۆچی مامی هاتووە بۆ سلێمانی، گوتی"مامم دوێنی هات. عەبدولکەریم قاسم پێیگوتووە، بەکوردەکان بڵێ، وەک شاندێک بێنە بەخدا و پشتم بگرن دژی ناسر و بەعسییەکان، ئەوجا ئەویش ئامادەیە؛ ئەو باجە هەڵبگرێ لەسەرتان و

لەبەغداوە بە کەرکووکدا دەگەڕامەوە، چەند ڕۆژێکیش لە کەرکووک بۆ دیتنی دۆستان و ناسیاوان دەمامەوە، لەبەرئەوە؛ باش ئاگام لە ڕووداوەکانی ئەو سەردەمە هەیە. ئەوی خەریکی مێژوونووسینە، دەبێ ڕووداوەکان بێترسولەرز و، بێڕاگرتنی دڵی هیچ کەسێک و بێ خاترانە؛ بخاتە سەر کاغەز. مێژوونووسی درۆزن و ساختەکار و ترسنۆک؛ جەردەی زانست و دزی زانیاریی یە. ئەز چیم دیتوە بەچاوی خۆم و ئاگام لێبووە، کۆمۆنیستەکانیش، نەک هەر بەشداریی خۆپێشاندانیان نەکرد، بەڵکو درێژیی وەستان. کورت و کرمانجی: بزووتنەوەیەکی جەماوەریی خۆجۆش دروستببوو کە هیچ جۆرە ڕێکخراو و سەرکردەیەکی لەپشتەوە نەبوو. ڕاستە خەڵکەکەش، زۆر ساکارانە و خۆشباوەڕانە بیریاندەکردەوە. دەیانگوت: "سوپا لە گەل نادات". لەبەرئەوە؛ دەچوون لەبەر دەرگەی شارەکانی کوردستان و دەربەندەکاندا، بەچەکێکی سووکەڵەوە دا و، بڵاوەیپێکردن. لەم کاتەدا تەقەیەک لە بارزانەوە نەکرا.

قاسم، لەلووتبەرزی خۆی، پێیوابوو هەلهەڵکەوتووە بۆی؛ دەسەلاتی خۆی بەسەر کوردیشدا بنوێنێ. داوای لە بارزانی کرد کە ئەم، بە قسەی وی، "ئاژاوەیە"، وەک "کەینوبەینێکی ئیمپریالیستەکان" شەرمەزار بکا؛ کە بێگومان دەیزانی بارزانی ئەو کارە ناکا و، ئەو دەمە دەبێتە بیانوو بۆ قاسم لەنێوی ببا، وەرامی بارزانی ئەوەبوو کە پێشمەرگە. هەر لەو ماوەیەدا، ڕۆژێکیان لە سلێمانی بووم، خۆپێشاندانێکی بە ژمارە گەورە هاتە سەر شەقام. قاسم ویستبووی فڕۆکە بنێرێ بۆ بۆمبارانکردنی سلێمانی. ئامیر حامیەی سلێمانی عەقید نووری مەلا مارف بوو، کەلەڕێی خێزانەکەیەوە، کە خوشکی مامۆستا حەسەن تۆفیق بوو، خزمایەتییەک لەنێوانماندا هەبوو، چوومە حامیە بۆلای، کاک نووری گوتی: "بەتەلەفۆن لەگەڵ زەعیم (قاسم) خۆی قسەمکرد و پێمگوت یەک بۆمبا فڕێبدرێ بەسەر سلێمانیدا خۆم دەکوژم. ئەمانەی هاتوونەتە سەر شەقام هەموو گەنجن و دڵپاکن و، هیچ توندوتێژییەک ڕووینەداوە لێیانەوە و، کەسیش چەکی هەڵنەگرتووە... هتد". قاسم ڕێزی عەقید نووری دەگرت، چۆنکە یەکێک بوو لە "ئەفسەرە ئازادەکان". ئەو ڕۆژەی کودەتا کرا لە بەخدا، هەر ماوەیەکی کورت دوای ئەوە، کاک نووری وەک یەکەمین کارمەندی دەوڵەت هاتەنێو خەڵک و پیرۆزبایی "شۆرش"ی کرد لێیان.

لەم کاتەبەدواوە؛ یەکیەک و دوودوو، لەوانەی کە جاران پێیاندەگوتن"کوڕەکوڕە"؛ هێندێکیان چەکی سووکەڵەیان پەیداکرد، وەک تفەنگی حسکە و تاپڕ و؛ هێندێکیشیان لەوەستان، دەستیان لە ترومبێلەکان ڕادەگرت و، لەشی سەفەرکەرەکان و نێو ترومبێلەکانیشیان دەپشکنی. لەسەرەتای ئەیلوولدا، خۆم کە لەهەولێرەوە دەچووم بۆ سلێمانی و، لە سلێمانییەوە دەگەڕامەوە بۆ هەولێر و، بە دەربەندی بازیاندا تێدەپەڕیم، چەند چەکدارێکم دەدی، باش لەبیرمە، یەکێک لەوانە عارف قەرەچەتانی بوو، ئەوانە ئێمەیان دادەبەزاند و، دەکەوتنە پشکنینمان. کۆمەڵەی کاژێک کە شێوە و کاتی ئەو خۆپێشاندانانەی بەڕاستنەدەزانی لە 8/31 و 1961/9/8دا دوو بلاڤۆکی دەرکرد، بەوە؛ ڕەخنەی هۆشیارکەرەوانەی خۆی دەرخست و، داوای لەخەڵکەکە کرد، کەبەوشێوە بەرەلایە نەکەونە سەرهەڵدان؛ چۆنکە لەشکری عێراق لێیاندەدا؛ بەڵکو دەبێ بەرامبەر پەلاماری لەشکر؛ بەربەرەکانییەکی پارتیزانانە بکەن و؛ بەتایبەتی لەشارە گەورەکاندا{سەرنج: ئەو بلاڤۆکە جارەکی دی لە کاتنامەی (بانگی کاژیک) ژ2، 1968 .08 .30 دا بڵاوکرایەوە}.

لێرەدا بەدڵنیاییەوە دەبێژم، ئەو ڕاپەڕینە؛ سەرەڕای ڕەخنەلێگرتنی، ڕاپەڕینێکی خۆکردی شەقامی کوردی بوو؛ دەربڕینێکی ناهومێدیی و تووڕەیی خەڵکەکە بوو بەرامبەر د

جەمال نەبەز

هەولێرەکۆن پەنجا ساڵ لەمەوبەر

لەشکری عێراق. لەنێو پێشمەرگەکاندا؛ هەرکەسێک بەلایەنگری کاژێک بناسرایە، وەک دوژمن تەماشایدەکرا لەلایەن سەرکردەکانی پارتییەوە، لەسەرەتاشدا توانیبوویان بارزانی بکەنە دوژمنی کاژێک، تا بەرەبەرە خۆی لە کەینوبەینی ئەم سەرکردانە تێگەیشت. ئەم ناکۆکی و حیزبحیزبێنەش، لەگەڵ کات بوو بەیەکدادانی چەکدارانە و هەر لەگەڵ کاتدا، شێوەی دووبەرەکیی بنەماڵەیی بەخۆیەوە گرت.

لەمانگی تەمموزی 1961دا، پاش ئەوەی ماوەی دوو ساڵ پتر، وتووێژێکی فراوان لەبارەی بیروبۆچوون و ڕێبازی کاژێکەوە کرا، کاژێکنامە وەک مانیفێستی کاژێک نووسرایەوە. ئەو سەردەمە تلینقیس (تایپرایتەر) زۆر دەگمەن لای خەڵک دەستدەکەوت، بەڵام من هەر پاش کودەتا بە ماوەیەکی کورت، تایپرایتەرێکی ئارەبیم لەبەخدا کڕی و بردمەوە سلێمانی. کاژێکنامە لەسەردەمێکدا تەواوبوو کە بارودۆخی باشووری کوردستان بەرەو ئاڵۆزکان دەچوو. لە مانگی تەباخ (ئاب)دا دەستمکرد بە تایپکردنی کاژێکنامە بە تلینقیسەکەی خۆم و لە شێوەی نامیلکەیەکی گیرفاندا دەرمهێنا. جا لەبەرئەوەی سەرەتای پەلاماردانی کوردستان دەرکەوتبوو؛ چۆنکە فڕۆکە بەنزمی و دەنگی گوێکەڕکەر بەسەرماندا دەفڕی و، پۆلیس و سەربازی قاسم و جاشەکانی بە کۆڵاناندا دەگەڕان و، کێیان بویستایە دەیانگرت، بۆ ئەوەی تەقەتەقی تایپەکە نەگاتە گوێیان، ڕادیۆم بەدەنگی بەرز دەکردەوە و، لەبەرئەوەی پلەی گەرما لە 40 پلە تێپەڕیبوو، لێفەیەکی گەورەم وەک خێوەت دادەکوتا لە هەیوانی ماڵەکەمان، تلینقیسەکە و گڵۆپێکم دەکردە نێوی و خۆشم بەڕووتی لەژێر لێفەکەوە دەستم بەتایپکردن دەکرد، بەوجۆرە دەنگ نەدەگەیشتە کۆڵان. هەر نیودەمژمێر جارێک دەهاتمەدەرێ و، وچانێکم دەگرت؛ هەتا دانەیەک کاژێکنامەم بەشێوەیەکی جوان تاپیکرد و بەرگم تێگرت، کاتێکی زۆری ویست. ئەوجا لەسەر کاخەزی زۆر تەنک و، بەدەست دانەیەکم لەبەر نووسییەوە، کە لەگەڵ خۆم هێنامە دەرەوە بۆ ئەورووپا. دانە تاپیکراوەکەم دا بە هاوبیران لەوێ کە مامۆستائەحمەد هەردی زۆر دڵی پێخۆشبوو، بەتایبەتی کە دەیخستە گیرفانی بەڵام ئەو دانەیە سەری تێداچوو، خۆئەگەر کۆپییەکم لەبەر نەگرتایەتەوە و لە ئەورووپا چاپنەکرایەوە، ئەوا کاژێکنامە وەک گەلێک بەرهەمی دی لەنێودەچوو.

وازهێنانم لە کاری مامۆستایەتی کارێکی ئاسان نەبوو

دەمێک بوو بەتەما بووم بچمە دەرەوە بۆ درێژەدان بەخوێندن، بەنیازی ئەوەی هێندەک زمانی دیی زیندوو فێربم ، چەند وڵاتێکی پێشکەوتووی وەک ئەورووپا، یان ئەمریکا، ببینم ، لەشێوەی ژیان و جۆری بیرکردنەوە و ڕێکاری کارکردنیان بگەم و، هەوڵی دروستکردنی پێوەندییەک بدەم لەنێوان خۆم و چەند زانستگە و زانستکارێکی ئەو وڵاتانەدا و، پاش تەواوکردنی خوێندن و ئەو کارانە، بەو سەرمایەیەوە بگەڕێمەوە کوردستان؛ بەڵکو بتوانم خزمەتێکی ئەو نیشتمانە بکەم کەتێیدا لەدایکبووم. بەڵام، لەژیاندا هەموو شتێک بەئارەزوو و حەزی مرۆڤ خۆی نایەتەدی، زۆرجار هەلومەرجی دەرەوەی دەسەڵاتی ئەو کەسە خۆی؛ بڕیار لە چارەنووسی دەدا.

تا ئێستە، گەلێک جار، چ لەلایەن دۆستان و چ لەلایەن ناحەزانەوە، ئەو پرسیارەکراوە لێم؛ کە بۆچی پاش ئەوەی لە وڵات دەرچوومەدەرەوە، ئیدی هێشتا نەگەڕاومەتەوە. چەند جارێکیش وەرامی ئەمەم داوەتەوە. لەگەڵ ئەمەشدا، والێرەدا زۆر بەکورتی باری سەرنجی خۆم دەخەمەوە بەرچاو:

پاش تەواوکردنی خوێندنی یەکەمم لەساڵی 1969دا، ویستم بگەڕێمەوە کوردستان، ئەو دەمە سەردەمی شۆڕشی ئەیلوول بوو؛ هێزی پێشمەرگەی کوردستان هێندەک سەرکەوتنی بەسەر لەشکری عێراقدا وەدەستهێنابوو. لە ئەنجامی ئەمە و، بارودۆخی نێوچەکە، هەلومەرجی نێونەتەوەیی کە لەبەرژەوەندیی ڕژێمی بەعسی دەسەڵاتدار نەبوو، حیزبی بەعس ناچار ببوو، بۆ تەفرەدانی کورد، باسی "ڕێککەوتن" و "مافی ڕەوای کورد"ی دەکرد. ئەز، چۆنکە هەر لەسەرەتای پەنجاکانەوە، ڕەگوڕیشەی ئەم حیزبە تێرۆریستە کورددوژمنەم لا دیاربوو، کە بەهیچ جۆرێک، لەدڵەوە دان بەبوونی خاکی کوردستاندا نانێ؛ هەستم بەوەکرد کە پلانێکی گەورە دژ بەکورد هەیە و، پێویستە بچمەوە کوردستان. هاتم نامەیەکم نووسی بۆ هاوبیرانم لە کوردستان کە هێندێکیان لەنێو شۆڕشدا چالاک بوون. داوامکرد لێیان کە یارمەتیم بدەن بۆئەوەی بتوانم بێمە شوێنێک لەو شوێنانەی بەدەست پێشمەرگەوەن و، ئەوەش بزانن، نابمە بار بەسەر کەسەوە، چۆنکە دەمەوێ لەوێ بەنانی خۆم بژیم. کاتێک ئەمە "لەسەرەوە" باسکرابوو، جەنابی دوکتۆر مەحموود عەلی عوسمان (خولە) کە ئەودەمە و هەتا هەرەسەکە، کەسی دووەمی شۆڕش بوو، پاش ڕەحمەتی بارزانی، گوتبووی"بەهیچ جۆرێک ڕێنادەین جەمال نەبەز بگەڕێتەوە. ئەو دوژمنی شۆڕشە و پێیناخۆشە کە حیزبی بەعس دەیەوێ دان بەمافماندابنێ" (ئاوا). هاوبیری کۆچکردوو، مامۆستا فرەیدوون عەلی ئەمین، کە یەکێکیش بوو لە حەوتەوانەی کاژێک، لە وەرامی نامەکەمدا نووسی بۆم، کە زۆربەداخەوەیە، ناتوانن لەو ڕووەوە هیچ یارمەتییەکم بدەن.

تومەز ئەمە دوکتۆر خولە و هاودەستەکانی بڕیاریانداوە کۆتایی بە شۆڕش بهێنن. لەبەرئەوە بوونی منیان لە ڕیزەکانی شۆڕشدا بەمەترسی دەزانی بۆخۆیان. هەرماوەیەکی کورت پاش ئەوە، لەگەڵ بەعسییەکان ڕیککەوتن و، ئەوەبوو داخۆیانی (بەیان)ی 11ی مارتیان بەسەر کورددا سەپاند؛ کە ئەمەش داخۆیانییەکی حیزبی بەعس بوو، نەک ڕێککەوتننامەی دوولایەن. هەر بەو داخۆیانییە؛ چوارساڵ کاتیان دا بە بەعسییەکان و، خۆشیان لەم ماوەیەدا خەریکی ژنهێنان و ڕابواردن بوون، لەپاڵ پڕۆپاگەندە و پشتگیریی بەعسییەکاندا. دوکتۆر خولە، شاربەشار لەگەڵ بەعسییەکان دەگەڕا وەک هەڤاڵبەند و هاوکار. لەشارەکانی کوردستانیشدا، لە کۆبوونەوە جەماوەرییەکاندا دەیگوت: "ئێمە (واتە جەنابی و هاودەستەکانی) کاژێکمان لەنێوبردووە، هەر جەمال نەبەز ماوە، ئەویش سەرە دێتە سەری".

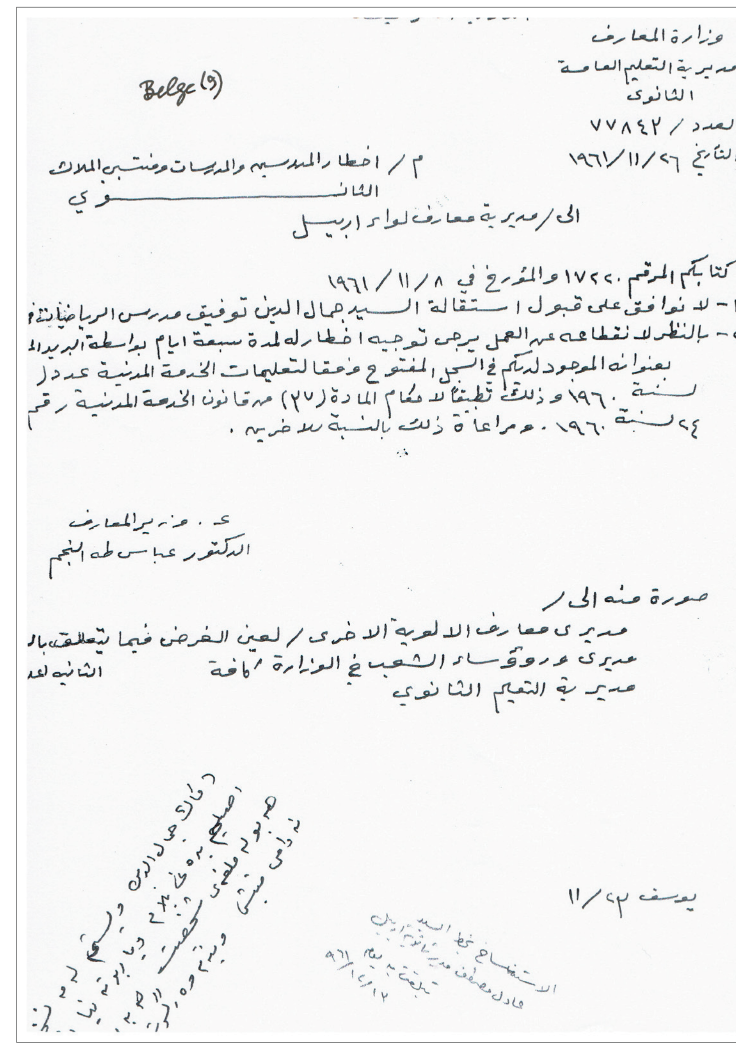
وزارة المعارف
مديرية التعليم العامة
الثانوى
Belge (9)
العدد / ٧٧٨٤٢
التاريخ ٢٦/١١/١٩٦١
م / اخطار المدرسين والمدرسات ومنتسبي الملاك الثانوي
الى / مديرية معارف لواء اربيل
كتابكم المرقم ١٧٢٢٠ والمؤرخ في ٨/١١/١٩٦١
١- لا نوافق على قبول استقالة السيد جمال الدين توفيق مدرس الرياضيات
٢- بالنظر لانقطاعه عن العمل يرجى توجيه اخطار له لمدة سبعة ايام بواسطة البريد بعنوانه الموجود لديكم في السجل المفتوح وفقا لتعليمات الخدمة المدنية عدد لسنة ١٩٦٠ وذلك تطبيقا لاحكام المادة (٢٧) من قانون الخدمة المدنية رقم ٢٤ لسنة ١٩٦٠ . مع مراعاة ذلك بالنسبة للاضبارة .
ع. وزير المعارف
الدكتور عباس طه النجم
صورة منه الى /
مديرية معارف الالوية الاخرى / لعين الغرض فيما يتعلق بال...
مديري ورؤساء الشعب في الوزارة كافة
مديرية التعليم الثانوي
يوسف ٢٣/١١

نووسراوی وەزارەتی خوێندنی عێراق سەبارەت بە ڕەتکردنەوەی داواکاری جەمال نەبەز

شایەنی باسە، ئێمە لە دەرەوە کە یەکێتیی نەتەوەیی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا (نۆکسە NUKSE) مان لە 1965/3/21دا دامەزراندبوو، تاکە کۆمەڵەیەکی کوردی بووین کە گومانی خۆمان بەرامبەر بەیانی 11ی مارت پێشاندا، ئەگەرچی هیوامان خواست کە سەربگرێ. ئەمەشمان لە ژمارە (14) ەی ئۆرگانەکەماندا (کوردستان ئینفۆرماسیۆن) لە 1970/03/21 دا؛ بەئەڵمانی بڵاوکردەوە.

بەکورتی؛ لەماوەی ئەو چوار ساڵەدا؛ پێیان بەسێبەری سەریشمدا دەنا، ئەوجا چۆن بچوومایەوە کوردستان، کە لە زمان و پێنووسەکەم شتێکی دیکەم نییە؟ لە دەریشەوە بووم، هەر بەرۆکمیان بەرنەدەدا. خەڵکیان لەدژم هان دەدا. هەر بۆوێنە: جارێکیان برادەرێک هات بۆلام لەبەرلین کە"لەڕێی شۆڕش وە" بەئێراندا هاتبوو، چاوی بە دوکتۆر خولە کەوتبوو، پێیگوتبوو، ئەوا تۆ دەچیت بۆ ئەورووپا، لەوێ کابرایەک هەیە نێوی جەمال نەبەزە، زۆر فێڵباز و قسەزانە. لە ژوورێکدا دانیشتووە بەتەنیا، هەزاران لاپەڕە کاخەز دەنووسێ و هەڵیاندەدا بەسەری خۆیدا و دەڵێ"هوو". بەڕاستی پێکەنین گرتمی و گوتم: کاکی برا، ئەوا تۆ لە ژوورەکەی منداویت، هیچ بەستە کاخەزێکم هەڵدا بەسەری خۆمدا و بڵێم "هوو"؟ ئەویش دەستیکرد بەپێکەنین. لەئەنجامی کۆڵەواریی لە ڕامیاریدا، لەجیاتی ئەوەی ئاشتی بۆ ماوەیەک بپارێزن و، بەکەڵکوەرگرتن لە سەددام و ڕژێمی بەعس و دوژمنایەتییان لە دژی شا و ئێران، بەرەیەک لە دژی ئێران بکەنەوە، هاتن شۆڕشیان بەرژێمی ئێرانەوە بەستەوە؛ شەڕ هەڵگیرسایەوە، کە ساڵێک درێژەیکێشا و ئەنجامەکەی هەرەس دەرچوو. سەرەڕای ئەم هەموو خراپەکارییە، لەماوەی ئەم ساڵەدا چەندجار دەرمان و ئامێری بژیشکیم لەڕێی تارانەوە ناردەوە بۆ نێوچەی شۆڕش، بەڵام دەرمانەکانیان نەدەناردنەوە بۆ کوردستان، دەیانگوت جەمال نەبەز ناردوویەتی، دەبێ شتێکی خراپی تێدابێ؛ دوایی دەمبیست کە لە بازاڕدا دەفرۆشرا. جارێکیان ڕۆژنامەوانێکی تەلەفزیۆنی ZDF ی ئەڵمانی پێوەندیکرد پێمەوە کە کارێکبکەم بگاتە نێوپێشمەرگە و، چەند دەمژمێرێک فیلم بگرێ لەوێ. زۆر هەوڵمدا لەڕێی مامۆستا جەمیلی ڕۆژبەیانییەوە کە ئەو دەمە لە تاران پەنابەر بوو، کە ڕۆژنامەوانەکە بگەیێنێتە نوێنەرانی شۆڕش، بەڵام سەرینەگرت، ئەوجا لەڕێی میر کامەران بەدرخانەوە هەوڵمدا، هەر سەرینەگرت، ئەو پیاوە (4) هەفتە لە تاران مایەوە، ڕێیاننەدا بچێتە نێو شۆڕشەوە، هەر لەبەرئەوەی من ناردبووم. بەمەشیان دەگوت شۆڕش و نیشتمانپەروەری.

پاش هەرەسهێنانی شۆڕش، ئیدی دەسەڵات کەوتەوە دەست بەعسییەکان، ئەوی چەکداری ئەم حیزب و ئەو حیزب بوو، کەوتنەگیانی یەکدی و خۆبەستنەوە بە دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستانەوە. ئیدی بچوومایە نێو چ لایەک؟ ئەمەش درێژەیکێشا هەتا لێدانی بەعس لەلایەن ئەمریکا و هەڤاڵبەندەکانییەوە ساڵی 1990. ئەوجا کە "نەوای ئارام" لە 1991 دا دروستبوو، کار کەوتە دەست پارتی و یەکێتیی و، ئەوەبوو کەوتنە شەڕی کوردکوژی کەنێویاندەنا "براکوژی". هەرچەندە هەڵوێستی وان هێندە خراپ بووە بەرامبەرم؛ لەگەڵ ئەوەشدا ساڵانی ساڵ کەوتمە نێوان مام جەلال و کاک مەسعودەوە بۆ ئاشتی و ئارامی و چاوم لە هەموو خراپەکانیان بەرامبەر بەخۆم پۆشی. ناکۆکی و دووبەرەکیی ئەم دوو لایەنە، وەک خۆی مایەوە، تەنانەت پاش مۆرکردنی پەیماننامەی واشنتن، ئەوەش بەزۆری ئەمریکا لە 1988 دا و، تا چەند ساڵێک دوای ڕووخانی ڕژێمی سەددام لە 2003 دا. کە ئەوەش گەورەترین هەلی لەدەستدەرچوو کورددا بۆ ناچارکردنی دەوڵەتی عێراق؛ بەناساندنی گەلکوژیی لە کورد و، داواکردنی پاراستنی کوردستان وەک پرۆتێکتۆرات (محمیە)ی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان و، گشتپرسی لەبارەی چارەنووسەوە. خۆ گەندەڵی و حیزبحیزبێنە و ناچارکردنی کورد بەبەجێهێشتنی مەندەلی، شارەبان، حەویجە، مووسڵ و کۆێ و کۆێ، ئەوانە شتگەلێکن کە کۆر بەکۆری خۆیەوە دەیانبینێ، ئیدی بوونی من لە کوردستاندا دەبێ چ ڕۆڵێک بگێڕێ؟ ئەوەنەبێ، ئەوەی تائێستە لەدەرەوە توانیومە بیکەم و کردوومە، ئەوەش کۆتایی پێدێ.

ئەوجا بابگەڕێمەوە سەر هەوڵدانم بۆ وازهێنان لە کاری مامۆستایەتیی قوتابخانە

سەرەتای مانگی ئەیلوولی 1961 وازنامە (استقالە)یەکم لە سلێمانی بە تلینقیسەکەم تاپیکرد، بێ ئەوەی ژمارەی ڕۆژی بخەمەسەر، چۆنکە دەمویست بیبەم بۆ هەولێر و، ئەو ڕۆژەی لەسەر بنووسم کە دەیدەمە دەست بەڕێوەبەری زانیاریی هەولێر. ڕۆژی دووی مانگ چوومە هەولێر و، هەر بەگەیشتنم بۆ ئەوێ؛ چوومە چاپخانەی کوردستان. مامۆستا گیو لەوێ نەبوو، شاگردەکەی گوتی"مامۆستا چەند ڕۆژێکە گیراوە و براوە بۆ بەندیخانەی حیللە". بڕیارمدا دەستبەجێ بکەومەڕێ بۆ حیللە. کەبەرەو گەراج دەچووم؛ لەپڕ ترومبێلێک ڤەرەوڕووم هات وەستا، شەمسەدین مفتی لێهاتەخوارەوە و، بەخێرهاتنمی کرد و گوتی: "باردودۆخەکە زۆر ئاڵۆزە؛ لەوانەیە بەیەکدادان دروستببێ و، گەلێک لە ئەندامەکانی پارتی گیراون و، لەوانەشە خۆم بشارمەوە". گوتم: "لە سلێمانی جموجۆڵێکی بەرچاو هەیە و، لەڕێگەشمدا بۆ هەولێر گەلێک چەکدارم لە دەربەندی بازیان و، لەسەر ڕێی کەرکووک چاوپێکەوت. هەڵوێستی حیزبتان چۆن دەبێ؟"، شەمسەدین گوتی: "هێشتا هیچ بڕیارێک نەدراوە. سەرکردەکانی حیزبیش جارێ ناتوانن خۆیان دەربخەن لەبەر گرتن". شایەنی باسە، شەمسەدینم لە سەرەتای پەنجەکاندا ناسی، بەهۆی نەجمەدینی برایەوە، کە هەردووکمان پێکەوە لە زانستگەی بەخدا دەمانخوێند. شەمسەدین گەنجێکی بەجۆش و قسەخۆش و سەربەبەرەی کوردایەتی بوو. هەتائەو کاتەی بووبە "نوێنەری شۆڕش" لە تاران و، نێزیکبوونەوەی لە ساواک؛ بەپێی پێویستی کارەکەی. ئیدی لەودەمەوە، بەشێوەیەکی ئۆتۆماتیکی کەوتە دوژمنایەتیکردنم. وەک د. کەمال فوئاد، جارێکیان پێمیگوت؛ شەمسەدین "دەستی شاراوە" (الخط المائل)ی ڕێبازی جەلالی بووە لەنێو شۆڕشدا؛ کە بەسەرۆکایەتیی بارزانی و مەحموود عوسمان و حەبیب محەممەد کەریم و کەسانی دی، دەچوو بەڕێوە. کاتێک ئەمە و، پێوەندیی دیکەی شەمسەدین بە عیسا پژمانی کارمەندی ساواکەوە دەرکەوت، پێش ماوەیەکی کەم لە هەرەسهێنانی شۆڕش، بارزانی شەمسەدینی لابرد و، دوکتۆر شەفیق قەزازی خستەجێی.

بەرلەوەی ئەوڕۆژە لە شەمسەدین جیاببمەوە پێمگوت، دەبێ بچم بۆ بەخدا و، لەوێوە بۆ حیللە بۆ سەردانی مامۆستا گیو، تکایە بە مامۆستا عادیل مستەفا (بەڕێوەبەری قوتابخانەی دوانێوەندیی هەولێر) ڕابگەیێنە، کە جەمال بڕیاریداوە واز لە کارەکەی بهێنێ و، ئەگەر هیچ گیروگرفتێک نەهاتەپێشەوە، ئەوا چەند ڕۆژێکی دی دەگەڕێتەوە هەولێر، با مامۆستا عادیل هەر لە ئێستەوە هەوڵی پەیداکردنی مامۆستایەک بۆ فیزیک و ماتماتیک بدا، بۆ زمانی کوردیش کە بووە بە "ماڵی بێدان" ئەوا یەکێک هەر دەدۆزێتەوە.

چوومە بەخدا و، وەک ڕەوشی جاران چوومە خزمەت ئوستاد بەشیر موشیر. ئوستاد زۆر لە هەژاری موکریانی تووڕە ببوو؛ دەیگوت "بروسکەی ناردووە بۆ ڕۆژنامە ئارەبییەکان، پشتگیریی قاسمی کردووە لە دژی خۆپێشاندەرانی کوردستان". کە ئوستاد لێیپرسیوە"ئەوە چییە کردووتە"، هەژار گوتوویەتی" ئەو ئەوەی نەکردووە، بەڵکو کەسێکی دیکە بەنێوی ئەوەوە کردوویە". ئوستادیش پێیگوتووە"دەهەستە بچۆ بۆ بەڕێوەبەرێتیی ڕۆژنامەکە و، بڵێ ئەوە درۆیە و شتی وامنەگوتووە". لەو کاتەدا مامۆستا محەممەد تۆفیق وردیش لای ئوستاد بووە. ئەویش بەهەژاری گوتووە، "دێم لەگەڵت و پێکەوە دەچین بۆ بەڕێوەبەرێتیی ڕۆژنامەکە". کەوتوونەتەڕێ. بەڵام هەژار لەڕێگە بەوردی گوتووە، "جارێ ناچم، دوایی هەرخۆم بەتەنێ دەچم، بەڵام نەچووە". مامۆستا وردیش ئەم قسەیەی پشتڕاستکردەوە. دەڵێت کەسانی دیکەش ئەمەیان بەهەژار گوتووە، بەڵام نەچووە. پاش ئەوەی هەژار دەرکەوت بۆی، ئەگەر بەوشیوەیە بمینێتەوە، خەڵک سووکایەتی دەکەن پێی؛ ماوەیەک خۆی شاردەوە، هەتا شەڕ لەنێوان پێشمەرگە و لەشکری عێراقدا گەرم بوو، ئەوجا ڕوویکردە شاخ.

بەهۆی ئەفسەرێکی کوردەوە کە ناسیاوم بوو؛ توانیم ڕۆژی سەردان لە گرتووخانەی حیللە بزانم. چۆنکە هەفتەی ڕۆژێکیان دانابوو بۆ سەردان. ئەو ڕۆژە سەرلەبەیانی لەبەخدا چوومە بازاڕ و هێندەک خواردەمەنی و میوە و کەلوپەلی پێویست، وەک سابوون و هەویری دان و گوێزانی ڕیش تاشین و کراس و گۆرەویی و .. هتدم کڕی و کەوتمەڕێ بەرەو حیللە. لەوێ چوومە گرتووخانەکە و، پرسیاری مامۆستا گیوم کرد. شوێنی مامۆستا گیویان پێشانمدا کە لەگەڵ چەند کەسێکی دیکە پێکەوە بوون. مامۆستا گیو، کاخەز و پێنووسی بەدەستەوە بوو. کە منی دی لەخۆشیاندا فرمێسک؛ بەچاویدا هاتەخوارەوە. زۆر دڵخۆشیمدایەوە، وەک بۆم دەرکەوت، ئەوانەی لە دەوروبەری بوون کوردی فەیلی بوون و، مامۆستاش وشە کوردییەکانی زاراوەکەیانی دەنووسیەوە؛ بۆ ئەوەی فەرهەنگەکەی پێ دەوڵەمەندتر بکا.

هەر ئەو ڕۆژە گەڕامەوە بەخدا و، ئیدی لەوێ نەمامەوە، چوومەوە سلێمانی و پاش چەند ڕۆژێک گەڕامەوە هەولێر و، لەڕۆژی 1961/9/6دا وازنامەکەم دایە دەست بەڕێوەبەری زانیاریی هەولێر؛ مامۆستا نەشئەت محەممەد سەفوەت، کە گوتی؛ ئەو هەر هێندەی لەسەرە، بینێرێ بۆ وەزارەت. بەڵام گوتی"تۆ دەبێ جارێ لێرە بمێنیتەوە، تا بەفەرمی وەرام وەردەگریتەوە". گوتم: "مامۆستا؛ دڵنیابە؛ وەرام هەرچی چۆنێک بێ؛ ئیدی لەبڕیاری خۆم پاشگەز نابمەوە. هەوڵبدە مامۆستایەکی دیکە پەیدا بکەیت بۆ ئەوەی قوتابییەکان دوانەکەون". ئەوجا بە قوتابییەکانیشم ڕاگەیاند کە چیدی لە خزمەتیاندا نابم؛ چۆنکە بەتەمام بچمە دەرەوە بۆ خوێندن. سەیر ئەوەیە، ئەو قوتابییە ئارەبەی کە لە قوتابخانەی مامۆستایانی سەرەتایی دەیخوێند و، لە ئەزموونی زمانی کوردیدا کەوتبوو؛ بەڕێوەبەرێتیی زانیاریی هەولێر، بەهۆی پێوەندیکردن بە بەخداوە، بڕیارێکیان بۆ دەرکردبوو، کە نمرەی زمانی کوردی بۆ قوتابییە ئارەبەکان، نمرەیەکی خۆبەخۆیە (قائمە بذاتها)، واتە، ناچێتە ڕیزی نمرەی وانەکانی دیکەوە. لەبەر ئەوە ئەو قوتابییە ئارەبە، هەروا بێ دووبارەکردنەوەی ئەزموون؛ دەریانچواند. قوتابییەکی کوردیش، ئەگەر لە هەموو بابەتەکاندا بە پلەی بەرز دەربچوایە و، تەنێ لە زمانی ئارەبیدا دوو جار لەسەر یەک بکەوتایە، دەبوو ئەو ساڵەی لەدەستبچێ. بەمەش دەڵێن ماف و برایەتیی و وەکیەکی... (وێنەیەکی ئەو بڕیارە لەنێو بەڵگەنامەکاندابیینە).

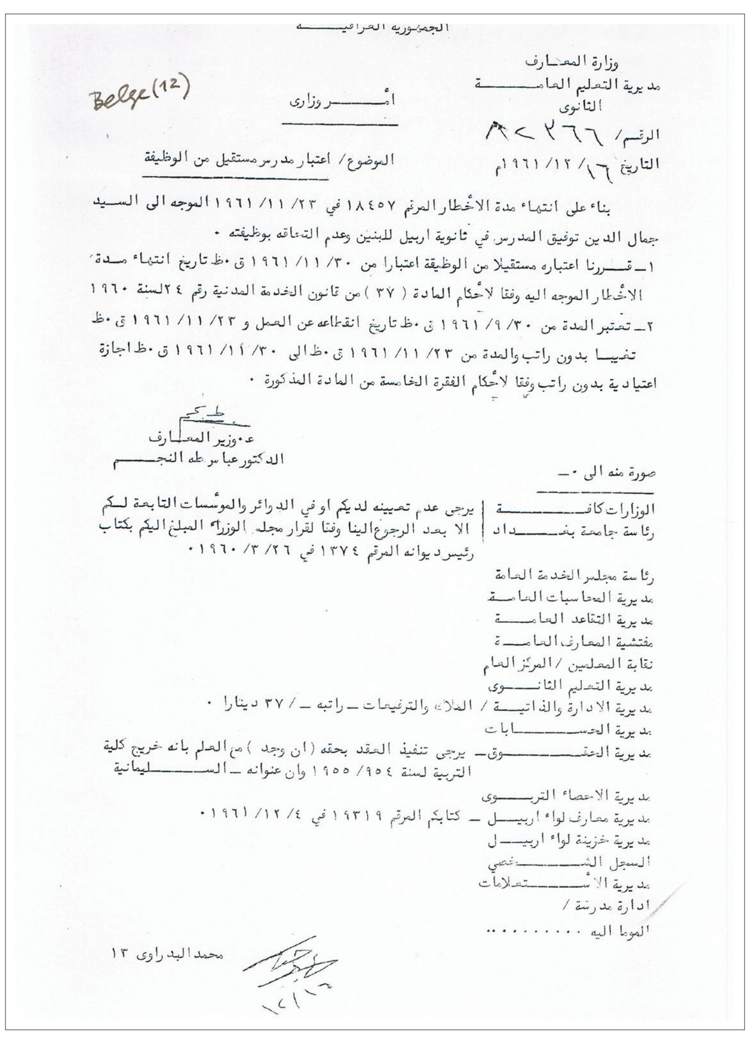
الجمهورية العراقية
وزارة المعارف
مديرية التعليم العامة
الثانوى
Belge (12)
أمر وزارى
الرقم/ ٨٢٣٦٦
التاريخ ١٦/١٢/١٩٦١م
الموضوع/ اعتبار مدرس مستقيل من الوظيفة
بناء على انتهاء مدة الاخطار المرقم ١٨٤٥٧ في ٢٣/١١/١٩٦١ الموجه الى السيد جمال الدين توفيق المدرس في ثانوية اربيل للبنين وعدم التحاقه بوظيفته .
١- قررنا اعتباره مستقيلا من الوظيفة اعتبارا من ٣٠/١١/١٩٦١ ق.ظ تاريخ انتهاء مدة الاخطار الموجه اليه وفقا لاحكام المادة (٣٧) من قانون الخدمة المدنية رقم ٢٤ لسنة ١٩٦٠
٢- تعتبر المدة من ٣٠/٩/١٩٦١ ق.ظ تاريخ انقطاعه عن العمل و ٢٣/١١/١٩٦١ ق.ظ تغيبا بدون راتب والمدة من ٢٣/١١/١٩٦١ ق.ظ الى ٣٠/١١/١٩٦١ ق.ظ اجازة اعتيادية بدون راتب وفقا لاحكام الفقرة الخامسة من المادة المذكورة .
ع. وزير المعارف
الدكتور عباس طه النجم
صورة منه الى :-
الوزارات كافة / رئاسة جامعة بغداد | يرجى عدم تعيينه لديكم او في الدوائر والمؤسسات التابعة لكم الا بعد الرجوع الينا وفقا لقرار مجلس الوزراء المبلغ اليكم بكتاب رئيس ديوانه المرقم ١٣٧٤ في ٢٦/٣/١٩٦٠ .
رئاسة مجلس الخدمة العامة
مديرية المحاسبات العامة
مديرية التقاعد العامة
مفتشية المعارف العامة
نقابة المعلمين / المركز العام
مديرية التعليم الثانوى
مديرية الادارة والذاتية / الملاك والترفيعات – راتبه – ٣٧ دينارا .
مديرية الحسابات
مديرية الحقوق – يرجى تنفيذ العقد بحقه (ان وجد) مع العلم بانه خريج كلية التربية لسنة ١٩٥٤/١٩٥٥ وان عنوانه – السليمانية
مديرية الاحصاء التربوى
مديرية معارف لواء اربيل – كتابكم المرقم ١٩٣١٩ في ٤/١٢/١٩٦١ .
مديرية خزينة لواء اربيل
السجل الشخصي
مديرية الاستعلامات
ادارة مدرسة /
الموما اليه ....
محمد البدراوى ١٣

بەپێی ئەو نووسراوەی وەزارەتی خوێندنی عێراق جەمال نەبەز بە دەست لەکارکێشاوە دانراوە

بەڕێوەبەرێتییفێرکاریی گشتی (دوانێوەندیی) {مدیریە التعلیم العامە (الثانوی)} بە نووسراوی ژمارە6/237 ڕۆژی 1961/9/16 بەڕێوەبەرێتیی زانیاریی ستانی هەولێری ئاگادار کرد کە "وازنامەکەی من ناپەژرێنێ چۆنکە پێویستییەکی چڕی بە خزمەتەکانی من هەیە". بەڕێوەبەرێتی زانیاریی ستانی هەولێر لە 1961/9/23دا منی لەوە ئاگادارکرد. ڕۆژی 9/28 چووم بۆ هەولێر بۆ بەدواداچوونی وازنامەکەم. لەنێو بازاڕ بووم کە ڕادیۆ باسی کودەتایەکی کردلە سووریا و، بەهۆیەوە سووریا لە کۆماری ئارەبیی یەکگرتوو جیابووەوە. ئەمە ئاهێکی پەڕاند بە دڵی قاسمدا. قاسم جارێکیان لە وتارێکیدا بە ئاشکرا داوای لە سوورییەکان کرد کە جیاببنەوە لە کۆماری یەکگرتووی ئارەب و؛ گوتی "عێراق دەیەوێ لەگەڵ کۆماری سووریای سەربەخۆ یەکبگرێ" و گوتی: "لە سووریا برا ئارەبەکانتان هەن، برا کوردەکانتان هەن...هتد". قاسم پێیوابوو کە دەسەڵاتی ناسر لە سووریادا نەما، ئیدی دەتوانێ بە ئاسانی خۆی ڕابگرێ و شۆڕشی کورد بکوژێنێتەوە، لەبەرئەوە ملی بۆ هیچ داخوازییەکی کورد نەدەدا، تا ڕۆژی لەنێوچوونی لە 8 ی شوباتی 1963 دا.

ئەمجارە؛ بە نووسراوی ڕۆژی 1961/9/30 جارەکی دی وازنامەی خۆم نارد بۆ بەڕێوەبەری گشتیی فێرکاریی لەبەخدا و، نووسیم تەنانەت ئەگەر نەتوانم ئەو ئاواتەم بهێنمەدی بۆ درێژەدان بەخوێندنەکەم لە دەرەوەی وڵات، ئەوا کاری فێرکاریی ناکەم و دەستدەدەمە کارێکی ئازاد. هیچ قەرزاری دەوڵەت نیم، چۆنکە خوێندنم لەسەر ئەرکی خۆم تەواوکردووە و، شەش ساڵیش خزمەتم کردووە لە چەند ستانێکی عێراقدا و، زۆر زەحمەتم کێشاوە. ئەمجارەش بەڕێوەبەرێتیی گشتیی فێرکاریی بەنووسراوی ژمارە 67099 لە 1961/10/12دا بەڕێوەبەرێتیی زانیاریی ستانی هەولێری ئاگادارکرد کە "مکوڕن لەسەر دانەدواوەی وازهێنانەکەم". عادیل مستەفا بەڕێوەبەری قوتابخانەی دوانێوەندیی هەولێر، بەنووسینی ژمارە 17510ی ڕۆژی 1961/10/24 منی لەوە ئاگادار کرد. هەر ئەو ڕۆژەی کە ئەم وازنامەیەم نووسی، بەمامۆستا عادیل مستەفا و مامۆستا نەشئەت محەممەد سەفوەتم گوت، کە ئیدی نایەمە قوتابخانە و بەڕێوەبەرێتیی گشتیی فێرکاریی ئاگاداربکەن کەوا دەچمە سلێمانی و، لەماڵەوە دادەنیشم؛ چیان لەدەست دێ بابیکەن. بەڕێوەبەری زانیاریی ستانی هەولێر لە 1961/11/8 دا، لەگەڵ وازنامەی ڕۆژی 9/30 ی من ئاگادری بەرەژووریان کردبوو کە وازم لە کارەکەم هێناوە و، لە هەولێر نەماوم و چووم بۆ سلیمانی و، داوای کردبوو لەو ڕۆژەوە مووچەکەم ببڕن. عادیل مستەفا وێنەی نامەکەی نارد بۆ سلێمانی بۆم.

هەرچەندە مافی ئەوەم هەبوو کە مووچەی مانگی 9 وەربگرم؛ چۆنکە لە 9/30 وە وازم لەکارهێنابوو، بەڵام مووچەی مانگی 9 یان نەناردبۆم. منیش دەنگم نەکرد. نازانم چ پشیلەیەک مووچەکەمی خوارد.

بەڕێوەبەرێتیی گشتیی فێرکاریی لەوەزارەتی زانیاریی عێراق بە نووسراوی ڕۆژی 1961/11/11 بەڕێوەبەرێتیی زانیاریی هەولێری ئاگادارکردبوو کە جارەکی دی وازنامەکەی من ناپەژرێنێ. بەڵام لەبەرئەوەی وازم لە کارەکەم هێناوە، دەبێ وریاکردنەوەیەک بنێرن بۆم و، حەوت ڕۆژ کاتم بدەنێ بۆ گەڕانەوە بۆ سەر کارەکەم. لە 1961/11/23دا بەڕێوەبەری زانیاریی ستانی هەولێر وریاکردنەوەنامەکەی نارد بۆم و داوایکردلێم بگەڕێمەوە سەر کارەکەم، ئەگەرنا بەوازهێنەر (مستقیل) لەخزمەت دادەنرێم. بەڕێوەبەری قوتابخانەی دوانێوەندیی هەولێریشی ئاگادارکردەوە کە شوێنی کارەکەی من بەوانەبێژیی (محاضرة) پڕبکەنەوە.

پاش ئەوەی هەفتەکەش تێپەڕی و نەچوومەوە سەرکارەکەم، ئەوجا وەزارەتی زانیاریی عێراق/ بەڕێوەبەرێتیی گشتیی فێرکاریی (دوانێوەندیی)، بەنووسراوی ژمارە (82366) ی ڕۆژی 1961/12/16 منی دانا بە وازهێنەر (مستقیل) لە ئەرک (وظیفە)ەکەم لە ڕۆژی 1961/11/30وە و، داوای لە هەموو فەرمانگە و داوودەزگەکانی سەربەوان کرد کە لەهیچ شوێنێک دامنەمەزرێنن بێ پرسی وان. وادیارە پێیانوابوو کە بۆیە دەست لە کارەکەم هەڵدەگرم، دەمەوێ لەشوێنێکی دیکە بە مانگانەیەکی باشتر دابمەزرێم، کەوانەبوو. ئەم بیرەش لەوەوە هاتبوو کە هێندەک لەو هەڤاڵانەی ،کە وەک من، لەبەشی فیزیک دەرچووبوون، لەباتی کاری مامۆستایەتی، دەچوون لە فەرمانگەی پێشبینیی کەش و هەوادا (مدیریە الانواء الجویە) لە فرگە (مطار) ی بەخدا؛ بە مانگانەیەکی زۆر باشتر لە مانگانەی مامۆستایەتی دادەمەزران.

وەک دەڵێن، هەواڵ هەواڵ دێنێ. ساڵی 1986 لەبەرلین، ساڵێک بوو کە ڕۆژی؛ سەتان پەنابەر لەڕێی ئەڵمانیای ڕۆژهەڵات (DDR) ەوە دەکران بەبەرلینی ڕۆژئاوادا، کە ئەو دەمە بەرلینی ڕۆژئاوا یەکەیەکی تایبەتی بوو، بەپێی قانوونی سەرکەوتووانی جەنگ، بەرلینی ڕۆژئاوا سەر بەکۆماری ئەڵمانیای ڕۆژئاوا (BRD) نەبوو. هێشتا هێزی داگیرکەری ئەمریکا و بەریتانیا و فەرەنسا لەبەرلینی ڕۆژئاوابوون و، سۆڤێتیش مەڵبەندێکی لێرە هەبوو. ئەم پەنابەرانە، لە هەموو لایەکی جیهانەوە دەهاتن، بەڕۆریی لە پاکستان و ئەفغانستان و کوردستان و ئێران و ترکیا و دەوڵەتە ئارەبەکانەوە؛ بەتایبەتی لوبنان و عێراق و فەلەستینییەکان. کۆماری ئەڵمانیای ڕۆژهەڵات، پەنابەری وەرنەدەگرت، بەڵام بۆ ئەوەی باری ئابووریی ئەڵمانیای ڕۆژاوا و و بەرلینی ڕۆژاوا خراپ بکا، پەنابەرەکانی بەسنووردا دەکردە بەرلینی ڕۆژئاوا، کە بۆ هاتنەژوورەوە کراوەبوو. لەلایەکەوە، لەبەر نەزانینی زمانی پەنابەرەکان و، لەلایەکی دیکەوە، لەبەر جیاوازیی خووڕەوشت و هەڵسوکەوتی ئەم پەنابەرانە لە خووڕەوشت و هەڵسوکەوتی ئەلمانەکان؛ ڕۆژنەبوو لەیەککەوتن و ناخۆشیی و دەردەسەری بۆ هەردوولا پەیدانەبێ.

پاش ئەوەی وازم لە کارەکەم هێنا لە زانستگەیFU ی بەرلین، لە ئەنجامی ئەوەی خوێندکارەکانی ئینستیتۆی ئێرانەوانی، بێزاریی خۆیان دەربڕی بەرامبەر شێوەی کار و هەڵسوکەوتی مامۆستاکان و، داخوازیی خوێندکارەکانم بەڕەوادەزانی، بڕیارمدا هەڵوێستێک وەربگرم و، پشتگیریی خوێندکارەکانم کرد، نەک مامۆستاکانی هەڤاڵپیشەم. لەمەوە ناخۆشی دروستبوو لەنێواناندا، ئێدی نەمتوانی هاوکاریی بکەم لەگەڵیان و، دەستم لە کارەکەم هەڵگرت و هیچ پەژیوانیش نیم لێی و ویژدانم بەختیارە. ئێدی گەڕام بەدوای کارێکدا و، بووم بە کارمەندی سەرپەرشتیاریی پەنابەرەکان.

بەم شێوەیە لەلایەن سەناتۆری ئابووریی و کارەوە دامەزرام بە کارمەندی سەرپەرشتیاریی پەنابەرەکان. بەڵام بۆ ئەوەی ڕێژەی مانگانەم بۆ جێگیربکەن، داوایانکردلێم لەهەر کوێیەک کارمکردووە و پارەی خانەنشینیان بڕیوەلێم، ماوەی کارکردن و وێنەیەکی بەڵگەنامەی بڕی ئەو خانەنشینییەی کە تائەوکاتە داومە لەو فەرمانگەیە بستێنم و بیبەم بۆیان. دیارە شوێنی کارەکانم، وەک کارمەندی زانستیی بنکەی لێکۆڵینەوەی ئەڵمانی Deutsche Forschungsgemeinschaft چوار ساڵ و نیو، هەروەها چوار ساڵ وەک ئەزیستەنتز پرۆفیسۆر Assistenzprofessor لە زانستگەی FU لەبەرلین ئاشکرا بوو، بەڵام بۆ شەش ساڵ کاری مامۆستایەتی لە کەرکووک و بەسرە و بەخدا و هەولێر، دەبوو لە فەرمانگەی خانەنشینیی لەعێراق و، سەرجەمی خانەنشینییەکە چەندە بینێرن بۆم. کارمەندی فەرمانگەی خانەنشینان ئەحمەد سلێمان قەرەنی کە لە هەولێر بە "ئەحمەدی تەقاعود" تەقاویت بەنێوبانگ بوو، وەرامی بەنووسین دابوومەوە کە هیچ خانەنشینییەک بۆ من نابێ؛ چۆنکە ئەز دەرکراو (مفصول) بووم. دیارە ئەو قسەیە درۆیەکی ڕووت و بێشەرمانەیە. چۆنکە ئەوەتە بەبەڵگە نامەی وەزارەتی زانیاریی عێراق کە بەڵگەنامەی ساڵی 1961یە، ئەز دەرکراو نەبووم، خۆم وازمهێنا لە کارەکەم و، بەوازهێنەر(مستقیل) دانرام. ئەمەش نموونەیەکە بۆ ماف و ئەرک بەلای ڕژێمی بەعس و کارمەندەکانییەوە، وەک "ئەحمەدی تەقاعود"، کە "وازهێنەر" (مستقیل) یان دەکرد بە "دەرکراو" (مفصول). ئەمە لە کاتێکدا کە بەڵگەنامەکان پێشانی دەدەن وەزارەتی زانیاریی عێراق، چەند جار وازنامەکەی منی دایە دواوە و، دانی بەوەدانا کە پێویستی بە خزمەتەکانی من هەیە. (سەرنجی وێنەی بەڵگەنامەکان بدەن) بەم هۆیەوە ڕێژەی مانگانەکەی من لە بەرلین، وەک سەرپەرشتیاری پەنابەران، بەکەمتر لەمافی خۆم درایەقەڵەم.

لەماوەی ئەو ساڵەدا کە سەرپەرشتیاری پەنابەران بووم، خزمەتێکی زۆری پەنابەرەکانم کرد، بێ جیاوازیی ڕەگەز، ئایین، بیروڕا، وڵات...هتد. ڕۆژی واهەبوو کات4ی بەیانی لەماڵ دەردەچوومە دەرەوە بۆ کامپە کاتییەکان و، پەنابەرەکانم لەگەڵ خۆم دەبرد بۆ بەر فەرمانگەی سۆسیال، بۆ ئەوەی شوێنی نیشتەجێبوونیان بدەنێ و، پارەی سۆسیال بنێرن بۆیان و، ئەوانی نەخۆشبوون دەمبردن بۆ لای دوکتۆر. ئەوی پێویستی بە نەخۆشخانەبووایە؛ دەمبرد بۆ خەستەخانە. وێنەیەکی ئەو باوەڕنامەیەی سەناتۆری ئابووریی و کار، دەخەمە بەرچاو، بۆ ئەوەی ئەوانەی لە زمانی ئالمانی دەگەن بزانن بەچ جۆرێک پەسنی کارەکانی منی داوە و، چۆن سوپاسی منی کردووە کە کێشەکانم چارەسەرکردووە، تەنانەت بە دایەخی بێکەس و بێ دایکوباوک هاتووم.

یەکێک لەو پەنابەرانەی بەژن و منداڵەوە لەو ساڵەدا ڕوویانکردە بەرلین ئەو"ئەحمەدی تەقاعود"ە بوو؛ ڕاستییەکەی، پاش ئەوەی یەکدیمان ناسی، نەمویست باسی ئەو کردارەی لەگەڵ بکەم، ئەو خۆی باسیکرد، بەڵام گوێمنەدایە و، لەگەڵ ئەوانی دیکە چۆن هەڵسوکەوتم دەکرد، لەگەڵ وی و خێزان و منداڵانیشی هەربەوشێوەیە. ئەگەرچی مافی قانوونیی ئەوەم هەبوو شکاتبکەم لێی؛چۆنکە ئەوبەساختە"وازهێنەر" (مستقبل) ی کردووە بە دەرکراو (مفصول)، بەوەش زیانی زۆری گەیاندووە پێم. خۆ ئەگەر ئەوەش بکەوتایە دادگە ئەوا کێشەیەکی گەورەی دروستدەکرد بۆی. هەرچۆنێک بێ، ئەحمەد تەقاعود، لە ئەلمانیا جێی بووەوە. ئەوەی بەلامەوە سەرنجڕاکێش بوو ئەوەیە، ساڵانێک دوای ئەوە، لە هەفتەنامەی (ڕووداو) دا خوێندمەوە کە "ئەحمەدی تەقاعود" بەقسەی خۆی، ساڵی 1984 گوایە بەبڕیاری حیزبی سۆسیالیستی کوردستان چووەتە شاخ و دەبێژێ "لەدوای هەڵاتنم مودیریەتی ئەمنی هەولێر بڕیاریدا دەستبەسەر مولک و ماڵەکەمدا بگرێت"، هەر بەپێی قسەکانی لە (ڕووداو)دا، یەکێک لە دوو ژنەکەی لەساڵی 1982 دا خانوویەکی کڕیوە، بەڵام پاش بەجێهێشتنی کوردستان، "دادگەی شۆرش"ی سەربە حیزبی بەعس بەتۆمەتی دەستپیسی و دزینی ملیۆنێک و چوارسەتەهەزار دیناری عێراقی سویسری، سزای هەتاهەتایی لەپاشملە (غیابی) بەسەر ئەحمەددا سەپاندووە. لەکاتێکدا "ئەحمەد تەقاعود" دەبێژێ، ئەوە خانووی ژنەکەیەتی و، لەبەرئەوەی بەعس کاتی خۆی لێبووردنی دەرکردووە و ئیستەش بەعس نەماوە، دەبێ دەست لەسەر ئەو خانووە هەڵبگیرێ. سەیر ئەوەیە کاربەدەستانی هەولێر لەباتی ئەوەی لەوکێشەیە بکۆڵنەوە، کە سەرچاوەی پارەی ژنەکەی "ئەحمەد تەقاعود" چی بووە؟ ژنەکەیان سوێنداوە، کە وێ "بەپارەی خۆی ئەو خانووەی کڕیوە و هیچ پێوەندییەکی بەوپارەیەوە نییە کە مێردەکەی ئیختلاسی کردووە". لەمەش سەیرتر ئەوەیە، ساڵی 2005 "ئەحمەد تەقاعود" گەڕاوەتەوە هەولێر و چووەتەوە سەرکارەکەی خۆی و دوایی پاش سێ ساڵ خانەنشین کراوە و گەڕاوەتەوە ئەورووپا و، بووە بەنوێنەری حیزبەکەی لە ئەورووپا{"ڕووداو" ژمارە 109، 19.04.2010 لاپەڕە (16) } ئەحمەد تەقاعود ساڵی 1986 هاتەبەرلین و بەخۆی و خاووخێزانییەوە وەک پەنابەر. خۆئەگەر 1984 پش رایکردبێ، ئەوا ماوەی پێشمەرگەیەتی، ئەگەربووبێ، زۆردرێژنەبووە. خۆشی باش دەزانێ هەرکەسێک داخوازیی پەنابەرێتیی بکا، دەبێ هۆی ڕاکردن و پەنابردنی بەڕاستی باس بکا و بە چ تۆمەتێک کاربەدەستانی وڵاتەکەی بەدوایدادەگەڕێن، ئاشکرای بکا. ئەوجا ئەو تۆمەتە ڕاست بێ یان درۆ، ئەوە گرنگ نییە. لێکۆڵینەوەش لەمە کاری من نییە. ئەوەی من دەمەوێ ئەمەیە، کاربەدەستانی هەرێمی کوردستان لێکۆڵینەوە لە ئەحمەد تەقاعود بکەن بزانن بۆچی منی بەناڕەوا بە"دەرکراو" (مفصول) داوەتەقەڵەم کە هیچ خانەنشینییەکم نەبێ، ئایائەوە خۆشخزمەتییەک بووە بۆ ڕژێمی بەعس یان نا؟ پاشان مافی ئەو خانەنشینیەی من کە لە 1955 ە وە دەستپێدەکا و ئەو پارەیە لای حکومەت ماوەتەوە، پارەیەکی یەکجار زۆرە، داوای ئەوەدەکەم حسێبکرێ و بەسەرپەرشتی کۆمیتەیەکی دەستپاک بەختبکرێ بۆ دامەزراندنی قوتابخانەیەک لە گوندێکدا، یان بۆ دامەزراندنی بنکەیەک بۆ حەواندنەوەی ژنانی هەڕەشەلێکراو، یان بۆ پرۆژەیەکی لەوبابەتە بەئاگاداریی من.

کۆتایی وتار

لەکۆتایی ئەم وتارەدا دەمەوێ ئەوە بێژم کە هەولێری ئەو سەردەمە شارێکی یەکجار گچکەبوو، لە سلێمانی گچکەتربوو. دەتوانم بڵێم"گوندێکی گەورە"بوو. مرۆڤ دەیتوانی بەپێ، بەنیودەمژمێر؛ ئەمسەر و ئەوسەری شاربکات. هەولێر، یەک دەرمانخانەی تێدابوو، خاوەنەکەی ئارەبێکی مووسڵاوی بوو، بەکوردی قسەیدەکرد. پێنج دوکتۆریش لەهەولێر هەبوون. یەکێکیان لە دزەییەکان بوو، ئەوی دیش میسری بوو؛ دکتۆری بەڕێوەبەرێتیی زانیاریی بوو، ژنێکی کوردی هێنابوو، کوردییەکی ڕەوان فێربووبوو. سەرۆکی فەرمانگەی تەندروستی (رئیس دائرة الصحه) دوکتۆر جەمال ڕەشید بوو، کەخەڵکی سلێمانی و، دوکتۆرێکی زۆر شارەزابوو. براکەی لەقوتابخانەی دوانێوەندیی؛ قوتابیی من بوو. ستاندار (موتەسەریف)ی هەولێر ئارەبێک بوو نێوی بەدرەدین عەلی بوو، زۆر دوژمنایەتی کوردی دەکرد؛ بەتایبەتی لەسەروبەندی گرژیی نێوان کورد و قاسمدا. بەڕێوەبەری پۆلیس؛ ئارەبێکی مووسڵاوی سەر بە بەعسییەکان بوو. کوڕەکەی قوتابیی من بوو، ئەویش بەعسی و تاکە قوتابیی ئارەب بوو لە قوتابخانەکەدا.

هەرزوو لەهەولێر سەرنجی ئەوەمدا، ئەو ڕێسایەی لەسلێمانی و کەرکووکدا پێڕۆدەکرا، کە نووسەران و هۆزانان و ڕۆشنبیران بۆ بیروڕاگۆڕینەوە وکۆڕبەستن، لەچایخانەیەکی تایبەتی، یان باخێک کۆدەبوونەوە، یان لە دوکانی پەرتۆکفرۆشێک چاویانبەیەک دەکەوت (بۆوێنە: چایخانەی مەجیدی و ئازادیی لە کەرکووک، چایخانەی حەمەڕەق و باخی بەرتەکێ لە سلێمانی) ئەمەم لەهەولێر بیمار دیاربوون. سترانبێژی گەورەی کورد تایەر تۆفیق کۆیی، لەهەولێر دەژیا. چەند ڕۆژێک پاش چوونم بۆ هەولێر، تایەر تۆفیقم بەڕێکەوت لەسەر شەقامی بن قەڵا تووش بوو، زۆربەگەرمی بەخێرهاتنمی کرد و، گوتی هەردەبێ سبەینێ بێیت بۆ ماڵمان پێکەوە نانبخۆین. گوتم؛ ئەی ناکرێت لەباتی نانخواردن، بەگۆرانییەکی خۆشت فێنکاییەک بەدڵم بگەیەنیت! گوتی: هەردووکیان پێکەوە خۆشترن، دەوەرەدەی! کەچووم، ماڵی ئاوابێ؛ زۆر ڕێزمی گرت دۆستان و ناسیاوان، بەتایبەتی کەسانێک کە ئەو سەردەمە لە هەولێر ژیاون و ئاگایان لەو ڕابردووە هەیە. هەرچەندە لەهەموو لایەکەوە بە"بەسەرچاو، بەسەرچاو" بەڵێندراپێم؛ بەڵام لەوە پتر هیچم پێنەبڕا چاوەڕوانی نەبێ، تادوایی؛ خوشکەخۆشەویستەکانم لە سلێمانییەوە، گەلێک بەڵگەنامە و وێنە و کاسێتی دەنگی چەند کەسایەتییەکی ئەو سەردەمانەیان نارد بۆم، لەوانە، چەند دەمژمێرێک دەنگی ئوستاد بەشیر موشیر، مامۆستا گیوی موکریانی و مام ئەوڕەحمانی ئەوەیە کە لەبەرگی یەکەم (ل61)ی ئەم بیرەوەرینامەیەدا دەبێژێ:

"سەرەتای ساڵی 1954 پێش هاتنی جەژنی نەورۆز داواکارییەکمان پێشکێش بەوەزارەتی ناوخۆکرد تا مۆڵەتی سازدانی ئاهەنگ وەربگرین. داواکارییەکە بەناوی جەلال تاڵەبانی، ئەنوەر عەزیز، جەمال نەبەز"کە ئەو کاتە شیوعی بوو" هەروەها ئەو (واتە کاک موحسین دزەیی خۆی: ج.ن)، وەزارەت ڕەزامەندیی پیشان دا، ئەوکاتە سەعید قەزاز وەزیری ناوخۆ بوو... هتد".

لێرەدا نامەوێ لەسەر باسی ئەو هەوڵدانە بۆ ئاهەنگگێڕانی ساڵی 1954 بدووم، کە سەرینەگرت. تەنێ دەمەوێ ئەوەبێژم کە ئێمە خوێندکاربووین لە زانستگەی بەخدا، لێ خۆم دەڕوێست دەبینم ئاماژە بۆ ئەوە بکەم کە موحسین دزەیی دەبێژێ "ئەو کاتە" (واتە 1954: ج.ن) "جەمال نەبەز شیوعی (کۆمۆنیست)" بوو، کە ئەمە بوختانێکی ڕووهەڵماڵراوانەیە.

کاک موحسین دزەیی، ئەو سەردەمە پارتی بوو (هێندەک لە خزمەکانی وەک ڕەحمەتی مەحموود کانەبی دزەیی کۆمۆنیست و ئەوانی دیش پارتی بوون). پارتییەکانی ئەو سەردەمە، گەلێک پتر لە کۆمۆنیستەکان زوڕنایان بۆ ستالینی کوردکوژ و ڕژێمی تیرۆریستی سۆڤێت لێدەدا، ئەگەرچی سۆڤێت دانی نەدەنا پێیاندا، قسەکانی ستالین و لینینیان بەئارەبی لەبەرکردبوو. قال لینین و قال ستالین؛ کەری نێر نەیدەکێشان. چەپڵەیان بۆ برایەتیی درۆزنەی کورد و ئارەب لێدەدا، ئەگەرچی ئارەبەکان بەڕۆریی لەدژیان بوون و ڕێزیان نەدەگرتن.

ئەوەی کاک موحسین دەبێژێ "جەمال نەبەز ئەوکاتە شیوعی بوو"، لەبەرئەوەیە، ئەز دژ بەدەرەبەگێتی و ڕژێمی ئاخایەتی و مسکێنی بووم و، باوەڕم بەئازادیی و یەکسانیی مرۆڤ هەبوو. پارتییەکانیش هەرکەسێک لەدژی دەرەبەگێتی و سەرمایەداریی قسەیبکردایە، بەلای وانەوە کۆمۆنیست بوو. کاربەدەستانی حکومەتی عێراقیش هەروابوون، هەرکەسێک ڕەخنەیەکی لە حکومەت بگرتایە، یان داخوازییەکی بەجێی هەبوایە، بەلایانەوە کۆمۆنیست بوو. ئەمەش جۆرە گەوجێتییەک بوو کە لەئەنجامی ئەوەوە ڕێزوهێژێکی زۆریان بۆ کۆمۆنیستەکان، بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ پەیداکردبوو.

ئەز لەپاڵ ڕەخنەی تووندوتێژم لەپارتی کۆمۆنیستی عێراق و کۆمۆنیزم بەگشتی، لەگەڵ گەلێک لە کۆمۆنیستە ناسراوەکانی کورد و ئارەب، دۆست بووم و، لەکاتی لێقەوماندا یارمەتیشم دەدان. هەربۆوێنە: ئەوکاتە دوکتۆر کەمال فوئاد ئەندامێکی پلەبەرزی حیزبی کۆمۆنیستی عێراق بوو. لە سلێمانی خۆی شاردبووەوە و، پۆلیس بەدوایدا دەگەڕا، کەچی لەماڵی ئێمە پێکەوە نانماندەخوارد و وتوێژماندەکرد. ئەمەش بەلای منەوە زۆر ئاسایی بوو، ئاساییە. ئەو سەردەمەی لەبەخدا خوێندکاربووین، بەدەگمەن هەڵدەکەوت هەفتەیەک تێپەڕێ و لەگەڵ مام جەلال و شەمسەدین مفتی چاومان بەیەکنەکەوێ کە ئەو دووانە پارتی بوون. دۆستایەتییم لەبەخدا لەگەڵ گەلێک لەو ئارەبانەش هەبوو کە لەسەر ڕێبازی ئیسلامی بوون، وەک مامۆستا مونیب عەبدولواحد دروویی، بێ ئەوەش ببمە کۆمۆنیست، یان پارتی، یان ئیسلامی. کاک موحسین و هاورەنگەکانی، چۆنکە کوردایەتی و پارتایەتییان لە هاوڕێیەتی خۆکەسیی جیانەدەکردەوە، لەبەرئەوەیە کە منی بەکۆمۆنیست ناسیوە. تیۆریدانەری کۆمۆنیزم گیۆرگی دیمیترۆڤی بولگاری (1949 ـ 1882) سکرتێری گشتیی کۆمێنتێرن (1943 ـ 1935) لەمۆسکۆ؛ ئەوجا سەرۆکفەڕیران، کاتێک پێناسەی کۆمۆنیستدەکا دەبێژێ:

"کۆمۆنیست کەسێکە کە ئەندامی پارتی کۆمۆنیست بێ، هەڵسوکەوت و چالاکییەکانی خۆی خستبێتە ژێر ڕکێفی فەرمانەکانی سەرکردەیەتیی حیزبەوە و، لەیەکێک لە ڕێکخراوەکانی پارتی کۆمۆنیستدا کاربکا". دەئەمە، بەهیچ جۆرێک، بەسەرمندا ناچەسپێ. ئەز، نەئەندامی پارتێکی کۆمۆنیست بووم، نەبەفەرمانی سەرکردەیەتیی هیچ پارتێکی کۆمۆنیست هەڵسوکەوتم کردووە، یان چالاکیم نواندووە و، نە لەڕێکخراوێکی هیچ پارتێکی کۆمۆنیستدا کارمکردووە". کاتێکیش کە لەهەولێر 1961/1960 مامۆستا بووم، کاک موحسین خەریکی کاری بازرگانی و پارێزەرێتی (محامێتی) و پارەپەیداکردن بوو. کەشۆرشی ئەیلوولیش قەوما؛ بەهۆی نێزیکایەتییەوە، لەسەرکردەیەتیی بارزانی گەلێک پلە و پایەی سەفیریی و وەزیریی دەستکەوت. ئەوەش ڕابوردوو وئێستەی منە.

بەرلین پاییزی 2011

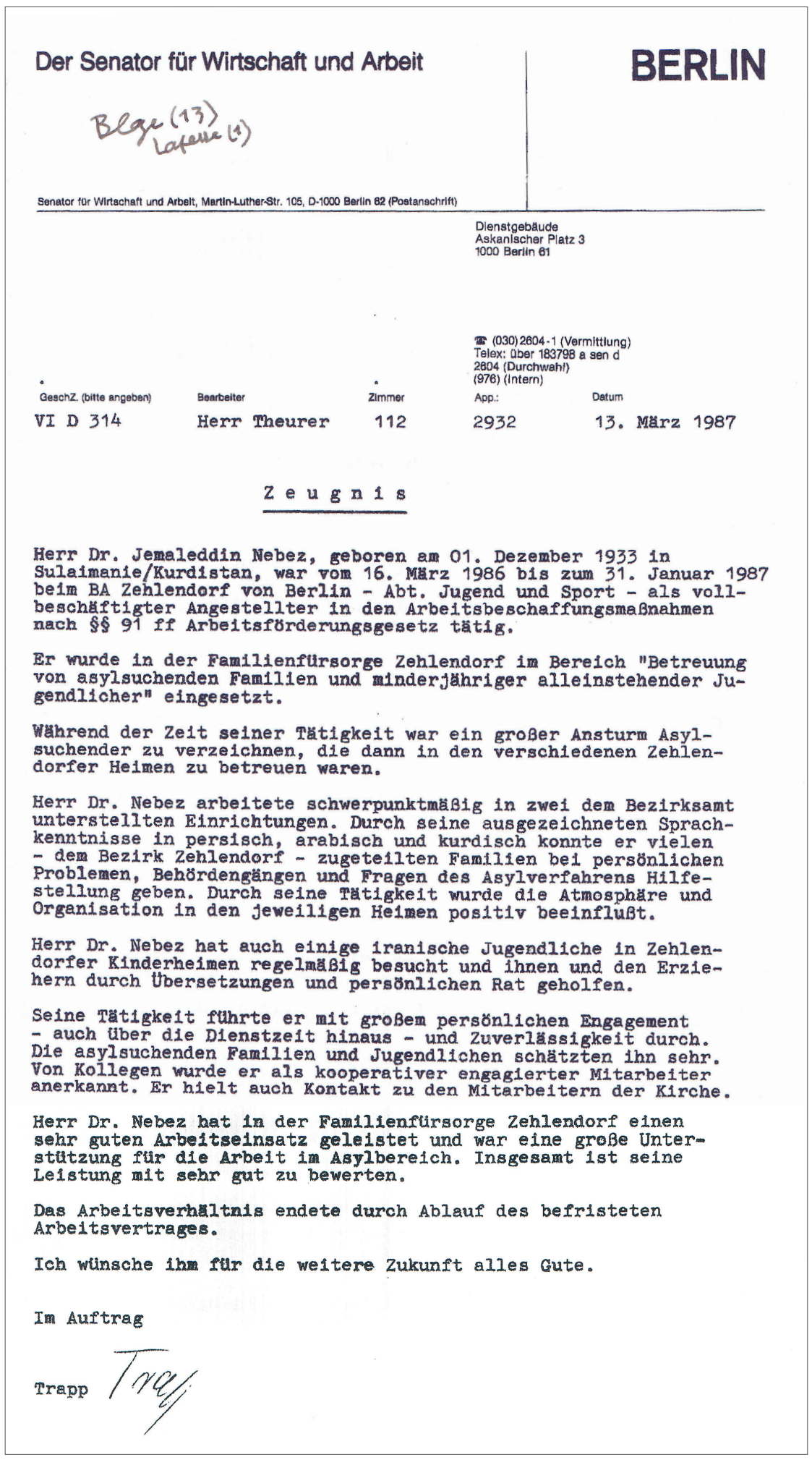

Der Senator für Wirtschaft und Arbeit

BERLIN

Senator für Wirtschaft und Arbeit, Martin-Luther-Str. 105, D-1000 Berlin 62 (Postanschrift)

Dienstgebäude
Askanischer Platz 3
1000 Berlin 61

☎ (030) 2604-1 (Vermittlung)
Telex: über 183798 a sen d
2604 (Durchwahl)
(976) (intern)

GeschZ. (bitte angeben)	Bearbeiter	Zimmer	App.:	Datum
VI D 314	Herr Theurer	112	2932	13. März 1987

Zeugnis

Herr Dr. Jemaleddin Nebez, geboren am 01. Dezember 1933 in Sulaimanie/Kurdistan, war vom 16. März 1986 bis zum 31. Januar 1987 beim BA Zehlendorf von Berlin - Abt. Jugend und Sport - als vollbeschäftigter Angestellter in den Arbeitsbeschaffungsmaßnahmen nach §§ 91 ff Arbeitsförderungsgesetz tätig.

Er wurde in der Familienfürsorge Zehlendorf im Bereich "Betreuung von asylsuchenden Familien und minderjähriger alleinstehender Jugendlicher" eingesetzt.

Während der Zeit seiner Tätigkeit war ein großer Ansturm Asylsuchender zu verzeichnen, die dann in den verschiedenen Zehlendorfer Heimen zu betreuen waren.

Herr Dr. Nebez arbeitete schwerpunktmäßig in zwei dem Bezirksamt unterstellten Einrichtungen. Durch seine ausgezeichneten Sprachkenntnisse in persisch, arabisch und kurdisch konnte er vielen - dem Bezirk Zehlendorf - zugeteilten Familien bei persönlichen Problemen, Behördengängen und Fragen des Asylverfahrens Hilfestellung geben. Durch seine Tätigkeit wurde die Atmosphäre und Organisation in den jeweiligen Heimen positiv beeinflußt.

Herr Dr. Nebez hat auch einige iranische Jugendliche in Zehlendorfer Kinderheimen regelmäßig besucht und ihnen und den Erziehern durch Übersetzungen und persönlichen Rat geholfen.

Seine Tätigkeit führte er mit großem persönlichen Engagement - auch über die Dienstzeit hinaus - und Zuverlässigkeit durch. Die asylsuchenden Familien und Jugendlichen schätzten ihn sehr. Von Kollegen wurde er als kooperativer engagierter Mitarbeiter anerkannt. Er hielt auch Kontakt zu den Mitarbeitern der Kirche.

Herr Dr. Nebez hat in der Familienfürsorge Zehlendorf einen sehr guten Arbeitseinsatz geleistet und war eine große Unterstützung für die Arbeit im Asylbereich. Insgesamt ist seine Leistung mit sehr gut zu bewerten.

Das Arbeitsverhältnis endete durch Ablauf des befristeten Arbeitsvertrages.

Ich wünsche ihm für die weitere Zukunft alles Gute.

Im Auftrag

Trapp

نووسراوی پێزانین و پەسندانی کاری جەمال نەبەز لە ئەڵمانیا لە بواری خزمەتکردنی پەناخوازاندا

نەدی و نەبوو. مەگەر ئەوەی جاروبار و، بەڕێکەوت بهاتنایە یانەی فەرمانبەران، یان یانەی گەڕەکی تازەدروستکراوی ئازادی، کەدووری شاربوو. خەڵکی هەولێر خۆیاریز(محافظ)تر، بەڵام هێمنتر و لەسەرخۆتر بوون لەخەڵکی کەرکووک و سلێمانی. کوڕانی هەولێریی خوێندەوار؛ حەزیاندەکرد؛ کچی سلێمانی بخوازن، دەیانگوت کچانی سلێمانی"مۆدێرنترن" لە کچە هەولێرییەکان. ژنکوژیی و خۆسووتاندنی ژنان، کەئەوڕۆ بووەبەباو و، پەڵەیەکی ڕەشە بەنێوچەوانی پیاوانی کوردەوە، ئەوڕۆژە ڕووینەدەدا. هیچ کوتەمەلایەکیش نەیدەویرا فتوابدا بۆ کوشتنی ئەم و ئەو. لەهۆزان و نووسەرە هەولێرییەکانی ئەو زەمانە، بورهان دۆخرەمەچی (جاهید) و کانی دۆخرەمەچی و مارف خەزنەدار (کە ئەودەمە لە مۆسکۆ دەیخوێند) و محەممەد مەلوود (مەم)ی چیرۆکنووس و نافیع یۆنس (ڕۆژنامەوان) و حەیدەر عوسمان و زەکی ئەحمەد هەناری و مەلامەسعوود بێبەش و سامیە چاوشلی (خوشکە مەشخەڵ) و مەدحەت بێخەو و عەبدولڕەزاق و، لەسەر داخوازیی خۆم، گۆرانی"هەی نار، هەی نار، باوانم یار ـ یار بەخێربێیت بەلەنجە و لار"؛ کەبەمێرمنداڵی، بەدەنگی ئەلی ئەسکەری کوردستانی گوێم لێببوو، زۆر بەلامەوە خۆش بوو، تایەر بەدەنگە شیرینەکەی چڕاندی بۆم. تایەر مرۆڤێکی بەوەفا بوو. لە سەرەتای پەنجاکاندا لەبەخدا لە دوکانی ئوستاد بەشیر موشیر؛ یەکدیمان ناسی. ساڵی 1955 تکایکردلێم؛ پێشەکییەک بۆ نامیلکەیەکی بنووسم کە وابزانم بەنێوی (ئاوازی بەسۆز)ەوە بوو. نووسیم و کەخوێندمەوە بۆی، بەدڵی بوو. گوتم، بابەنێوی خۆتەوەبێ، لەپێشدا ڕازینەبوو، بەڵام دوایی ڕازیمکرد. ڕەوانی شادبێ و یادی زیندووبێ.

سەرنج:

بۆ پشتگیریی ئەم وتارە ووتارەکانی دیکەی پێش ئەمەش کە لە پاشکۆکانی (ڕووداو)دا بڵاوکرانەوە، پێویستم بەچەند بەڵگەنامە و وێنەی ئەو سەردەمە هەبوو. بۆ دەستکەوتنیان پەنامبردە بەر گەلێک لە خامەسنەیی، کە بۆماوەی پەنجا ساڵ زێتر و، لەهەلومەرجی زۆر مەترسیداری سەردەمی بەعسدا پاراستبوویان. دوو وێنەیان ، وێنەی قوتابییەکانی منن لە ساڵی 1961 دا لەهەولێر. بەتایبەتی ئەوانەی لەلیژنەی زمانی کوردی دا بوون. تکایە هەریەکێک لەوانە، کەهیوام وایە هەموویان مابن و، تەندروست بن، ئەگەر وێنەی خۆی دەناسێتەوە، لەڕێگەی Facebookکەکەمەوە ئاگادارم بکات، بۆئەوەی لەچاپێکیکەدا بیخەمەبەرچاو.

سەرنجێکی پێویست

پاش ئەوەی لەنووسینی ئەم وتارە بوومەوە؛ بەهۆی هاوڕێیەکی بەڕێزەوە، بیرەوەرییەکانی کاک موحسین دزەیی، کەبەنێوی (وێستگەکانی ژیانم)ەوە؛ لەلایەن دەزگەی (ئاراس)ەوە لە 2009 دابڵاوکراوەتەوە، گەیشتە دەستم. دیارە؛ گەلێک شت هەن لەو "وێستگانە" دا کەجێی وێستگە لەسەرگرتنن، لێ، شوێنیان ئەم وتارە نییە. بەڵام ئەوەی بەپێویستی دەزانم کە لەم وتارەمدا، ئاماژە بکەم بۆی و، لەسەر داخوازیی خۆم، گۆرانی"هەی نار، هەی نار، باوانم یار ـ یار بەخێربێیت بەلەنجە و لار"؛ کەبەمێرمنداڵی، بەدەنگی ئەلی ئەسکەری کوردستانی گوێم لێببوو، زۆر بەلامەوە خۆش بوو، تایەر بەدەنگە شیرینەکەی چڕاندی بۆم. تایەر مرۆڤێکی بەوەفا بوو. لە سەرەتای پەنجاکاندا لەبەخدا لە دوکانی ئوستاد بەشیر موشیر؛ یەکدیمان ناسی. ساڵی 1955 تکایکردلێم؛ پێشەکییەک بۆ نامیلکەیەکی بنووسم کە وابزانم بەنێوی (ئاوازی بەسۆز)ەوە بوو. نووسیم و کەخوێندمەوە بۆی، بەدڵی بوو. گوتم، بابەنێوی خۆتەوەبێ، لەپێشدا ڕازینەبوو، بەڵام دوایی ڕازیمکرد. ڕەوانی شادبێ و یادی زیندووبێ.

سەرنج:

بۆ پشتگیریی ئەم وتارە ووتارەکانی دیکەی پێش ئەمەش کە لە پاشکۆکانی (ڕووداو)دا بڵاوکرانەوە، پێویستم بەچەند بەڵگەنامە و وێنەی ئەو سەردەمە هەبوو. بۆ دەستکەوتنیان پەنامبردە بەر گەلێک لە